

ବୃଦ୍ଧ ଅଭିନୟ ।

ପାଇବ ନାହିଁ ଅଉ ବରଦ ଗୁଣ୍ୟଲବ ବସନ ତୁମେ ସେହି ଉପାୟ
ମୋତେ କହ ।

ମନ୍ତ୍ର ।—ଦେବ ! ଦକ୍ଷିଣଦେଶରେ ବସୁବନ୍ଧନପଦ ଭାବରେ ଦୈନିକୃତ୍ତି ବନ-
ରରେ ଉମିଷ୍ଠକ ବା ପମ୍ପର ନାମରେ ସେ ମାୟାବା ଅମ୍ବରଭଜା ସ୍ଥଳ—
ତୁମର ମନେ ଥିବ—ସେତେବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଯେନି
ସେହି ଅମ୍ବରସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ ବୁଝିବାକୁ ମଲେ ତେତେବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ
ସାଦାସ୍ୟ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଆଜି ଉଜ୍ଜାବ ସଙ୍ଗେ ତୁମର ସ୍ବାମୀ ସୁହୃଦ୍ ପାଇ-
ଥିଲେ । ତୁମେ ତ ବାକସଙ୍ଗେ ଯାଇଥିଲ । ଗର୍ଭ ରଜାମାନେ ଶ୍ରବଣକ୍ଷତ
ଦୋର ଘଷରେ ଧୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଘଷସମାନେ ଟାଣିକେଇ
ନଷ୍ଟ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ମହାଗୁଣା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶୁଣା ଯୁଦ୍ଧ ନର
ସଦାମ୍ନ ଶ୍ରବଣକ୍ଷତ ଦେଇ ମତେତେବେଳେ ଶୁଣି ପଡ଼ିଲେ । ତୁମେ
ତାଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଦୂରକୁ ଦେଇଗଲେ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ତ
ସାହିମାନଙ୍କର ବାଣ ଅସି ପଡ଼ିବାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂରକୁ ଦେଇଗଲେ ରକ୍ଷା
କରିଥିଲ । ତେତେବେଳେ ତୁମର ସ୍ବାମୀ ତୁମ୍ଭ ଦେଇ ତୁମକୁ ଯୋଡ଼ିବ
ବର ଦେଇଥିଲେ । ତୁମେ କହୁଥିଲ ତ ସେତେବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରା ଦେବ ତୁମେ
ସେ ବର ଯୋଡ଼ିବ ମାଗି ନବ । ତହିଁରେ ମହାଗୁଣା ସେସ୍ବା ଦତ୍ତ ବୋଲି
କହିଥିଲେ । ମୁତ ତୁମ୍ଭେ ସ୍ବା ଶୁଣିବ; ତୁମର ତ ମନେ ନାହିଁ ?

ଦୈତ୍ୟ ।—ହଁ ଦେବ ମନେ ଅଛି । ମହାଗୁଣା ମୋତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବର ଦେବାକୁ
ଅର୍ଜୀବାର କରୁଛନ୍ତି ।

ମନ୍ତ୍ର ।—ମନେ ଅଛି; ଦେବେ ଆଉ କଣ । ବୁଦ୍ଧି ଥିଲେ ବାପବର ହିଅ !
ଦକ୍ଷତେବେଳେ ଦେବ ବାଣ ଶୁଣି ନାହିଁ । ତୁମେ ସେହି ବର ମାଗି
ଶ୍ରମିକୁ ଶାସନ କର ଶ୍ରମର ଅଭିଷେକ କର କର । ତୁମେ ଗୋଟିଏ
ବରରେ ଶ୍ରମର ଚକ୍ରଦବର୍ତ୍ତ ବନବାସ ଆଉ ବରଫରେ ବରଦର ଯୌବ-
ଗୁଣରେ ଅଭିଷେକ ମାଗିନଅ । ଶ୍ରମ ଚକ୍ରଦବର୍ତ୍ତ ବନକୁ ଗଲେ ତୁମର
ପୁଅ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣଭୀତକ ଦେଇ ଗୁଳ୍ମରେ ଅଟଳ ହେଉ
ରହବ ।—ତୁମେ ଅଭିମାନ ନର ମଲଲାନୁଗା ପିତା ହୁଁ ଯେତେ ଶୋଇ
ରହ । ଧୂଳି ଅସିରେ ତାଙ୍କୁ ଅନେଇବ ନାହିଁ ତ କଥା କହୁ ନାହିଁ—
ଭାଇ ବାଉ ବୋଲେଇ ହୁଁ ଯେତେ ଶକ୍ତ ।

ଦୈତ୍ୟ ।—ଭୁବନେ ! ସ୍ବା କଲେ ତ ମହାଗୁଣା ମୋତେ ସେପରି ବର

ଦେବେ ? ମହାଶୟୀ ଭାବକୁ ଜୀବନରୁ ଅଧର ଦେଖି ଶରଣ—ସେ କି
ଭାବୁ ଶୁଦ୍ଧବେଳା ତାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରୁ ଶୁଦ୍ଧ କରବେ ?

ସନ୍ଧ୍ୟା ।—ଏ ବାଣୀ, ଦାବେ ଧର୍ମା—ଦର୍ଶନେବେଣା ! ତୁମର ଗୌରବ କି ଅଛି ?
କି ଜାଣିଲୁ ପର କହୁନି ନାହିଁ ? ମହାଶୟୀ ତୁମର ନିଆଁରେ ପଶି
ପାରିଲୁ; ତୁମର ପ୍ରିୟ କଥାବାଣୀ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ଶାରିରୀ । ତୁମର ସହି-
ରେ ଶୋଷ ହବ ସେ ବା ଦେବେ ଦେବେ ନାହିଁ । ତୁମର ଶୋଷ
ଦେହରେ ସେ ଜଣେ ତାହା ଯେହୁଣାରୁ ସବୁ କରବେ । ତୁମେ ସେ
ପରଦେଲେ ତାହାର ପ୍ରିୟତମା ଏଥିରେ କି ଚିନ୍ତା ସନ୍ଦେହ ଅଛି ? ମୋତେ
ଦେଖ ଦୟାଳୁ ସେ ତୁମ କଥା କେବେ ଶାନ୍ତ ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ତୁମକୁ
ପୁନା, ରୁପା, ମଣି, ସୁନା, ଘର ଦବାକୁ ଚାହୁଁବେ । ତୁମେ ଦେବେ ତା
ନବାକୁ ମତ ଦିଲେଇବ ନାହିଁ । ଦେବାପୁରସ୍କାରରେ ଗଜା ଯାହିଁ
ଦର୍ଶିବ କର ତୁମକୁ ଦବାକୁ ଦେହରେ ତୁମେ ତାହା ତାହା ସେହି ଦର୍ଶିବ
କର ମୁରାଣ କରାଇବ । ଦେଖ ଯେହୁଣ ଅପଣା ଦର୍ଶନ ଶୁଦ୍ଧ କି ଯାଅ ।
ଦେବେଦେଲେ ମହାଶୟୀ ତୁମକୁ ଉଠେଇ କର ଦବାକୁ ଚାହୁଁବେ ଦେବେ—
ଦେଲେ ତୁମେ ସେହି ଯୋଡ଼ିବ କର ମାରି କର । ମହାଶୟୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
ତୁମ ଦାବେ ସୁଦ୍ଧ ଦେଇ ଦେହରେ ମୁର ଦବାକୁ ଦେହରେ । ତୁମେ
ଦେବେ ତାହା ଅଦରରେ ଶୁଦ୍ଧ ଦେଇ ରହିବ ଦେବେ ଯା କହୁଲୁ
ମୁରୁଷ ଦେହପୋ ମାନ କର, ଅପଣା ସେଇକି ଦାବ କର !—ସେହି
କର । ତୁମ ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶନ ଦେଲୁ ଗଲେ ରହିବ ତମର ଦୈବ୍ୟ ପାମଳୁ
ପାମଳୁ କର କର ସୁଖରେ ଦଳିଲେଇ କରବେ ଅଛି ସେ କରକୁ
ପୋରିଲୁ ଦେଲୁ ରହିବ ପ୍ରାଣକୁ ରହିବେ ପାଲ ତାହାର ସେହିଶୁଦ୍ଧକ
ଦେଇ ଯାହାରେ ଦେବେ ଦର୍ଶି ଯାଉଥିବ । ଯାହା ଦର୍ଶିଥିବ
ଏହିଦେବେ । ବୋଲେ—ସଦଳ ଯାଉ, ମହାଶୟୀ ଆଉ, ମହାଶୟୀ ଗଲେ
କି ଅପର ଅଛି !

ଦେବେ ।—ତୁମେ ? ପୃଥିବୀରେ ସେତେ ତୁମର ଅଛି ତୁମେ ସବୁକି
କର । ତୁମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟଦର୍ଶନ ଶାନ୍ତ ଧର୍ମ ! ତୁମେ ଯାହା କହୁଲୁ
କହୁଁରେ ମୋର ମହଲ ଦେବ, ମୁଁ ତାହା ଦେବେ ଦେଖି ଦେବ ନାହିଁ ।
ତୁମେ ସୁର ଦୋର ସୁ ଗଜାବ ଦାଣ୍ଡ ପଦ ଜାଣି ପାରିଲୁ । ନୋହୁଦେବ
ଜଣା ମୋ କଥା ସାରି ଦେଇଥିଲେ !

ମନ୍ତ୍ର ।—ହା ଅଛୁ ବହୁବାକୁ ଅଛୁ । ତଥାରେ ବହୁନ୍ତି, ସବୁବେଳେ ନାହିଁ । ଶୁଣ-
 ଶୀରୁ—ସବୁ ବେଳେ ନାହିଁ ଶୁଣିଲୁ ।—ରଜାମାନଙ୍କୁ କି କହିବୁ ଅଛୁ ?
 କିବେ ।—ତୁମକୁ ଅଛୁ ମୁଁ କି ସୁରାହୀର ଦେବ ? ମନ୍ତ୍ରରେ ! ତୁମପରି ସୁନା
 ରମଣୀ ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ । ତୁମର ମୁହଁ, ତୁମର ଗଳା, ତୁମର ଦେହ,
 ତୁମର ରଙ୍ଗ କି ସୁନ୍ଦର ! ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ପାଟଳିଆ ପିଞ୍ଜ ମୋ-
 ଅଗ୍ନେ ଅଗ୍ନେ ଚାଲୁଥାଅ ତେବେବେଳେ ତୁମର ସେ ଖୋଲା ତା ମୁହଁ-
 ରେ କହୁବାର ନୁହେଁ ! ଆହା ! ସବୁଠାରୁ ତୁମର କୁଳର ଶୋଭା ଅଛୁରି
 ଅଧିକ ! ତାର ଅଛି ପଟାକ୍ରମ ନାହିଁ ! ସେତେ ସମ୍ବେଦନ, ସେତେ
 ମାୟା, ସେତେ ବୃଦ୍ଧି ସବୁ ସେହି କୁଳରେ ରହି ନୋହୁଅ । ସେହିଦିନ
 ସମ ବନକୁ ଯିବ ଅଛୁ ବରଦର ଅନ୍ତଃସେନ ଦେବ ମୁଁ ସେହି ବନ ତୁମର
 ସେହି କୁଳରେ ସୁନାବ ହାର ପିନ୍ଧାଇ ଦେବ । ମୋର ମନୋରଥ
 ସଫଳ ହେଲେ ତୁମର କୁଳରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମଣ୍ଡାପ ଦେଇ ନାନା ପ୍ରକାର
 ଅଳଙ୍କାର ଓ ମୁହଁକୁ ଗୋଟିଏ ସୁନାବ ଭଳକ ଦେବ । ତୁମେ ବାହା ନାହିଁ
 ଦେବତାବ ଗ୍ରାସ୍ତ ଶୁଭବୁଦ୍ଧ ବହୁବ । ଅଧିକ କି କହୁବୁ ତୁମ୍ଭେ ! ତୁମେ
 ଯେପରି ମୋର ପଦସେବା କରୁଛ ସେହିପରି ଅନେକ ଭୁବୁଦ୍ଧ ନାନା
 ଅଳଙ୍କାରମାନ ନାହିଁ ତୁମର ଭରଣସେବା କରନ୍ତି ।

ମନ୍ତ୍ର ।—ଦେବ ! ତୁମେ ଅଛୁ ବରଦ ବାସୁଧରେ ମୋର କରୁଁ ନଥାଉଁ ଭାବନା
 ଅଛୁ ? ଅହ—ଅଛୁ ସମସ୍ତ ନାହିଁ । ବେର ପଳେଇଲେ ଗରେ ଶୁଦ୍ଧ-
 ଦେଇ କି ଦେବ ? —ଅସ୍ତ୍ର ମୁଁ ତୁମର ଅଳଙ୍କାରମାନ ନାହିଁ ଦେବ ।—
 (କିବେଶ୍ୱରଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ସମସ୍ତ ମୋଡନ କରି ନିକଟରେ ପ୍ରସ୍ତେ-
 ପଣ ପୂଜକ ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ପିନ୍ଧାଇ ଓ ମନୋରାଜା ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ ତଳକୁ
 ଉଠାଇ ଦେଇ) ଏଇଠି ବୁଝିବେ ଶୁଣ ।—ଦେବ ମୋ ନିଆ ଶୁଭବ
 ବାହୁଟ ।

କିବେ ।—ବୁଝିବେ ? ମୋ ଦେହ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଜନ୍ମଗଲା ପରିଦେଖିବ । ମୋର
 ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ରତ୍ନ, ଖାଦ୍ୟ ବାହୁରେ ଅଭିଳାଷ ନାହିଁ । ସମ ସଜ୍ୟାସର ନିଲେ
 ମୋର ଜନ୍ମସ୍ଥ ମରଣଦେବ । ମୁଁ ଏଇଠି ଘୋଇଲି—ସେବେ ସମ ବନକୁ
 ନ ଯାଏ କି ବରଦ ସଜା କି ହୁଏ ତେବେ ତୁମେ ତୁମର ମହାଶକ୍ତିକୁ
 ମୋର ମୁରୁବାର୍ତ୍ତା ଜଣେଇ ଦେବ । (ତୁମ୍ଭେ ପଶ୍ଚାତ ।)

ମନ୍ତ୍ର ।—ମୁଁ ଦେବେ ଯାଉଛି—ବୁଦ୍ଧି ସ୍ଥରେ ନିହତାସ କି ସଜା ବୋଇ ଉଠା-
 ଦେବ; ନିହତାସର ଶେଷ ସଦି—ବୁଦ୍ଧି ବୁଝେ ହୁଏ ସଜା । ମୁଁ ଯାହା

ବହୁତ ବଳବର ମନେ ରଖିଥିବ । ଦେଇ ଗଲା ଅନୁକ୍ରମେ ପରା (ବାହୁ
ଭ୍ରମରକୁ ନମନ ।)

[ସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରବେଶ ।]

ଗଲା ।—(ସଙ୍ଗୀତ) ବାହୁ ! ଦେବ ଅଳ୍ପ ଏପରି ବେଶରେ ପଡ଼ିଲୁ
ବାହୁ ! ତ ବସନ୍ତରେ ଏଡ଼େ ଅପମାନ ମନେ କରିଥିଲୁ ! (କବଚରେ
ବସି) ଦେବ ! ତୁମ୍ଭର କୋଷ ଦୋର ପାରେ ଏପରି କୌଣସି ବାନ୍ଧନ
କରି ନାହିଁ । ଦେହ ତୁମ୍ଭକୁ ପରସ୍ତ ବା ନିନ୍ଦା କରିଛୁ ସେଥିପାଇଁ ତୁମ୍ଭ
ମୋତେ ଦୁଃଖ ଦେବା ଅଭିଳାଷରେ ଧୂଳିରେ ଘୋଡ଼ଇ ? ମୁତ ବରଦାଳ
ତୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟସାଧନରେ ଯନ୍ତ୍ରନାଳ ଅଛି, ତେବେ ବାହୁ ତ ତୁମ୍ଭେ ବୁଦ୍ଧ
ଲଗିଲପରି ଏପରି ଦୋର ବୁଦ୍ଧିରେ ଘୋଡ଼ଇ ? ଏସବୁ ଦେଖି ମୋର
ମନ ଦହ ଦୋର ଯାଉଛି । ତୁମ୍ଭର ଯେତେ କୌଣସି ବ୍ୟାଧି ଦୋରଥାଏ
ତହୁଁ ମୁଁ ସବୁଠି ବଡ଼ କଷ୍ଟଗତ ଅଛି ତୁମ୍ଭକୁ ଭଲ କରିବି । ମୁଁ ଅଳ୍ପ
ମୋର ଯାହା ଅଛି ସବୁ ତୁମ୍ଭର । ମୋହର ଲବନ ବ୍ୟାଧିରା ଗାଈଁ ତ
ତୁମ୍ଭର ଅଭିଳାଷରେ ବ୍ୟାଧି ଦେବାକୁ ମୁଁ ନ ଚାହେଁ ।

କୈବେ ।—(ତୁମ୍ଭରେ ଖୋଲି ଯାଇ ନାଲିଗ୍ରାସ୍ତ୍ର ଲୁହାଇବାର)

ଗଲା ।—ବାନ ବାହୁ—ଅଳ୍ପଦାରେ ପରା ଶ୍ରୀ ଲେ ବାହୁ—ତୁମ୍ଭର
ତବ ଭଲ କରିଛୁ ନବ ମୁଁ ବାହାର ଭଲକରିବି—ଦେହ ତୁମ୍ଭର ମନ
କରିଛୁ ନବ ମୁଁ ବାହାର ମନ କରିବି । ନବ ନବୁ ଧନବାନ ତ ଧନବାନକୁ
ନବୁ—ଅବଧାନୁ ବଧ ତ ବଧକୁ ପ୍ରାଣଦାନ କରିବାକୁ ଦେବ ନବ ।
ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଣୟାଧୀନ—ତୁମ୍ଭେ ମୁଁ ଧର୍ମର ପ୍ରାଣୀ କରି ନବୁଛୁ,
ତୁମ୍ଭେ ତର ବାହୁ, ଦେ । ବଠ ! ସୂର୍ଯ୍ୟ ବେତେବୁର ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତୁ
ବେତେବୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ପୁଣ୍ୟରେ ଅଧିକାର ଅଛି—ଦାବୁଡ଼, ସିନ୍ଧୁ,
ସୌରାଷ୍ଟ୍ର, ବୋଷଲ, ବାଣୀ, ସୌରାଷ୍ଟ୍ର, ମୟ, ବଜ୍ର, ଅଙ୍ଗ, ମାଗଧ
ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣଗଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ସମୁଦାୟୁ ବଳ୍ୟ ମୋର ଅଧୀନ । ଚନ୍ଦ୍ରରେ
ଧନ, ଧାନ୍ୟ, ନାନାବିଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଜନ୍ମେ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଯାହା ଚାହୁଁବ ମ
ଦେବ । ବାହୁ ସବୁ ତୁମ୍ଭର କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ଦୋରଥାଏବ ତହୁଁ ମୁଁ
ଏହାକ୍ଷଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଅବଦାର ନାଶ କଲୁଥାନ୍ତୁ ସେ ବସୁ ହେବନ
କରିବି ।

କୈବେ ।—(ଜନନ ବସିଥିବ ସ୍ଥଳେ) ଅର୍ଦ୍ଧସୁଷ୍ଟ ! ମୋତେ ଦେହ ଅପମାନ
କରିବା କରି ନାହିଁ—ମୋର ଗୋଟିଏ ଅଭିପ୍ରାୟ ଅଛି ସେ ଅଭିପ୍ରାୟ

କୁମ୍ଭେ ଶୁଭ ଚରଣ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କର, କୋହରେ ବେବେଶୀ ଅଟୋରୁ ମରବୋଇ ଜାଣିବ ।

ଭଜା ।—(ବସିଥିବା ବେବେଶୀର ମୁଣ୍ଡରେ ବାଜି ଦେଇ ଉଠାଉ) କୁମ୍ଭର ଦକ୍ଷିଣ ଦକ୍ଷିଣାପଥ । ଦେବ ! ରାମଜ୍ଞା କୁମ୍ଭରୁ ଅଛି ମୋର ଦେହ ପ୍ରିୟ ନାହିଁ, ଏହା କି କୁମ୍ଭେ ନ ଜାଣ ? ମୁଁ ମୋର ଜୀବନଧନ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପଦାର୍ଥ କୁମ୍ଭେ ଯାହା କହିବ ତହିଁକି । ମୁଁ ଅନ୍ୟ ସୁଖମାନଙ୍କଠାରୁ— ଅପଣାପାତୁ ରାମକୁ ଅଧିକ ପଦ ମନେ, ସମସ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନ ଦେଖିଲେ ମୋର ପ୍ରାଣ ଚଳଇ କୁଏ, ମୁଁ ସେହି ସମୟ ବଣ ପକାଇ, ବହୁଳ କୁମ୍ଭେ ଯାହା କହିବ ତହିଁକି । କୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟତାମ୍ୟ କରବାପାଇଁ ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ଉତ୍ସବ ବୋଇଲି—ଉଠ—ମୋତେ ରକ୍ଷା କର—ମୁଁ କୁମ୍ଭର ପ୍ରଣୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଧୀନ—ତର ନାହିଁ । ମୁଁ ଧର୍ମରୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ବହୁଳ କଷ୍ଟ କୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟତାମ୍ୟ କରବ—କୁମ୍ଭର ଅଭିପ୍ରାୟ କି କର ।

ବୈଦେ ।—(ଉଠି ବସି) ମହାରଜ ! କୁମ୍ଭେ ଯୁକ୍ତ ଅଛି ଧର୍ମଦ୍ୱାରା ମୋର ମାନସ ପୁରଣ କରବ ବୋଲି ଯେ ସମ୍ମତ ପଦେଇଲ ଏହା ଚେଷ୍ଟିତକୋଷ ଦେବତା ଶୁଣି ଥାଅନ୍ତୁ । ତନ୍ତ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବ୍ରହ୍ମ, ଅଦାୟମଗ୍ରଜ, ଦକ୍ଷ, ରାଜନୀ, ଦକ୍ଷ, ଗଣେଶ, ସୁବ୍ରହ୍ମା, ଜଗନ୍ନାଥ, ବୃହଦେବତା, ଜଗତରାଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବମାନେ ଜାଣନ୍ତୁ । ହେ ଦେବତାମାନେ ! ଏହି ସନ୍ତାନସ୍ତ୍ର, ସନ୍ତାନାଦ, ଧର୍ମଜ୍ଞ, ପଦସମ୍ପର୍କ, ମହାବେଶବୀ ମହାପଦ ମନେ ବାଞ୍ଛିତ କର ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ଦେଇଛନ୍ତି, ଅପଣାପାଦେ ସମସ୍ତେ ଶୁଣିଥାଉନ୍ତୁ ।

ଭଜା ।—ପ୍ରିୟେ ! ସର୍ବମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ପାତାଳରେ ଏମନ୍ତ ବହୁ ନାହିଁ ଯାହା କି ଦଶରଥ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଇ ନ ପାରନ୍ତି । ଯେବେ କୁମ୍ଭରୁ ସ୍ତ୍ରୀ କରବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ତନ୍ତ୍ର, ବରୁଣ ସମ୍ପର୍କେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବ୍ରହ୍ମା, ଅନ୍ତଃକାରେ ଯୁକ୍ତ କରବାକୁ କୁଏ କରଇବ ତାହା କରବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ପାରେ ମୁଖ ଦଶରଥର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଶକ୍ତିର ନୁହେଁ ।

ବୈଦେ ।—(ବିନୟ ଓ କାବରସରେ) ମହାରଜ ! ପୂର୍ବେ ଦେବତାଙ୍କ ଯୁକ୍ତରେ ସମ୍ପର୍କେ ଯାହା ବାଞ୍ଛିତ ତାହା ମନେ କର । ଯେବେବେଳେ ଶମ୍ଭୁ ଅବର କାଶରେ ଅବର ହୋଇ ଦେବତା କୁମ୍ଭର ପ୍ରାଣମାତ୍ର ଅବଶେଷ ସ୍ତ୍ରୀ ତେବେବେଳେ ମୋର ସେବାକ୍ଷେ ସମ୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇ ମୋତେ ଯୋଡ଼ିବ କର ବେଇଥିବ । ମୁଁ ସେ କର ନ ଦେଇ କୁମ୍ଭର ନିମନ୍ତରେ ରହେଇବି । କୁମ୍ଭେ ଧର୍ମସାକ୍ଷୀ ହେବ ମୋତେ ଦେହ ତର ଦେବାକୁ ପ୍ରତି

କରିଥିଲ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେତେ ସେ ଭଲ ନ ଦେବ ମୁଁ ଏହିପରି ଜାଣି
ସ୍ମୃତି ।

ସଜା ।—ସେ ବରଦ ମୁଁ ଦେଉଛୁ,—ତା ଜାଣିବ ତା ଭିତରୁ ଆଉ ସାବା ମାରିବ
ତାହା ଦେବ ।—ପ୍ରିୟେ ! ଦେ ମୁଁ ଏହିପରି କର ଦେଇ ଗୁଣରୁ ମୁକ୍ତି
ଦେବ ।

ଦୈବେ ।—ମହାବଳ ! ସମର ଅଭିଷେକ ପାଇଁ ସେ ଅପୌକତ ଦେଉଅ
ଚାହିଁଲେ ଭରଦରୁ ଯୌବନରେ ଅଭିଷେକ କର—ଏ ଗୋଟିଏ
କର । ଆଉ ଗୋଟିଏ କର—ଐର୍ଯ୍ୟସମ୍ପାଦ ଗୁମରକୁ ଚୌପାଳ ଓ
ତମ ପିତା ଦଣ୍ଡଦାରଣରେ ଚୌପଦର୍ଶ ବଳବାସ କରନ୍ତୁ ।—କୁମେ
ଅଜାତାର କରିଥିଲ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲ । ମୁନିମତେ କହନ୍ତୁ ସନ୍ଦେହ
ଲୋକଙ୍କର ପରମାତ୍ମାକୁ ପ୍ରଭବର ହୃଦୟ । କୁମେ ସତ୍ୟପ୍ରଭାତ ଦୋର
କୁଳ, ଶାଳ ଓ ଜଳ ପାର୍ଥବ କର ।

ସଜା ।—(ସମର ପାଗରପ୍ରାୟ) ମୁଁ ଜଣ ଉଠିଲି—ମୋର ମୁଣ୍ଡ ବାହିବ
ପ୍ରିୟ ସାକ୍ଷୀ—ମୋତେ ତ ଦୁଇ ଲାଗିଲା ।—(ପତନ ଓ ହୃଦୟ)

(ମନ୍ତ୍ରରୁ ମୁକ୍ତ ଜଳପାତ୍ରଦ୍ୱୟେ ପ୍ରବେଶ ।

ସଜା ।—ଦେବ ! ଦେଖୁଛ କି ? କୁହ କହ । କଥା, ପାଣି ଦେଇ ମହାବ-
ଳକୁ ସାକ୍ଷୀ କର ।—ମୁଁ ମନେ କରିଥିଲ କୁମେ କହ ପାରିବ ନାହିଁ ।
ଦୈବେ ।—ସୁ ଭଲକ ?—ମୋର କି ସବୁ କରିଥିଲ ! (ଜଳ ଲେଇ ଦପ୍ପରଥକ
ମୁଣ୍ଡରେ ଦେବା ।)

ସଜା ।—କୌଣସି ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଲଜା କରିବେ ଆଉ ଦୈବେଶୀ ଦେହ ନୁହେ ।—
ହୃଦୟରେ ଆଉ କି ନ ଆଉ ଠିକ୍ କାଟିଆଏ ତା—ବାହୁପ୍ରଥମେ
ମୁଣ୍ଡିବାଲମଣ ବାକୁ କରିଆଏ ଠିକ୍ ।—ତାର ପରାବର ଏବେ ପାଣି ।—
ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ—ଦେଖ କଥା ଫେରେଇବ ନାହିଁ ? — [ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ସଜା ।—(ବହୁ ସଜ୍ଜାର କରି କବଳରୁଦେ) ରେ ଦୁଷ୍ଟା ! ବାମ ଦୋର
ତ ଅପରାଧ କରିଛ—ମୁଁ ତୋର ତ ଅପରାଧ କରିଛ ସେ କୁ ବଞ୍ଚନା
କରିବାକୁ ବସିଛି । ସମ ଦୋଠାରେ ଅପଣା ମା ପରି ବ୍ୟବହାର କରେ କୁ
ତାର ଅନର୍ଥ କରିବାକୁ ବସିଛି ! କୁ ସଜ୍ଜବ୍ୟାସ ଲୋକ—କୁ ତାଳସ-
ପଣି—ସମସ୍ତେ ସାହାର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତୁ ମୁଁ ସେହି ଭରପରା ଦମ୍ଭ-
କ କରୁପେ ପରିବାର କରିବ ? ମୁଁ କୌଣସି, ସମସ୍ତ ତ
ଲଜାକ୍ଷିତି ଏବଂ କରିପାରିବେ—ମୁଁ ମୋର ଲବନ ଦାସ କରିପାରିବେ—

ମାତ୍ର ପିତୃବଞ୍ଚକ ସମୟ ମୁଁ ବ୍ୟାଗ ବନ୍ଧ ପଡ଼ିବି ନାହିଁ ! ତାକୁ ନ ଦେଖିଲେ
ମୋର ଭାବନା ଯିବ । ସୁର୍ୟ୍ୟବିନା ଲୋକେ ବନ୍ଧ ପାରିବେ, ନାହିଁ ବଳି
ଧାନରସ ବନ୍ଧ ପାରେ, ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଁ ଭାବେ ବନ୍ଧ ପାରିବି ନାହିଁ । ସେ
ପାରିବେ ! ମୁଁ ଗୋର ଗୋଡ଼ାବଳେ ପଡ଼ୁଛି—ମୋପ୍ରାୟ ପ୍ରସନ୍ନ ବୋ—ହୁ
ଏ ମନଃସନ୍ତୋଷ ବ୍ୟାଗ ବନ୍ଧ । ଭାବେ ମୋର ପ୍ରିୟ ବା ଏହା ଯେବେ
ଗୋର ଜାଣିବାକୁ ବାହା ଆସି ଯେବେ ଭାବପ୍ରାୟ ଯେ ବର ମାଗିଲୁ
ବାହା ପଛରେ ଦେଖି ।—ମୁଁ ଜାଣିଲି ମୋତେ ହଳେଇବାପାଇଁ କୁ ଆମେ
ଧର୍ମପ୍ରଣେଷ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁରୁଷ ସମ ମୋର ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁରୁଷ ବୋଲି ମୋତେ ବହୁ-
ସ୍ଥଳ, ଲୋକରେ ସମସ୍ତ ଅଭାଷେବଦନାର୍ଥୀ ସ୍ତ୍ରୀ କୁ ଏ ଦେବ ପ୍ରାପ୍ତ
ପାଆନ୍ତୁ ?—ଦେବ ! ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁଳରେ ଏ
ମହତ୍ତ୍ୱ ଅମାତ୍ର ସଞ୍ଚାରୁ ଗାହ୍ୟ ?—ତୁମ୍ଭର ଚରଣଦ୍ୱାରା ବୋଇଲି—
ତୁମ୍ଭେ ଦେବେ ମୋର ଅପ୍ରିୟ, କର ନାହିଁ, ଏହା ସତେ ସୁଦ୍ଧା ଲକ୍ଷ୍ମୀ
ତୁମ୍ଭକୁ ବୁଡ଼ି ଲାଗିଛି । ତୁମ୍ଭେ ଦେବତାମାନ ମୋତେ ନିହତ ମହାତ୍ମା
ଭାବେ ତୁମ୍ଭର ଯେପରି ସମସ୍ତ ତୁମ୍ଭର ସେହପରି—ଅଜ୍ଞ—ବସନ୍ତ ସେହ
ସମସ୍ତ ଚରଣଦର୍ଶନ ନିବଦାନ ଅଭିଳାଷ କର ? ମୋର ଭାବତଃ
ଦେଖନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଦେଖନ୍ତୁ । ଭାବତତାକୁ ସମସ୍ତ ତୁମ୍ଭକୁ ଉଣା ବୁଡ଼ି ବା
ସେବା ନ ଦେଲେ । କୌଣସି ଭାଗ୍ୟ, କୌଣସି ଭାବ୍ୟ ଦେହ
ସମସ୍ତ ଜନା ନରେ ନାହିଁ, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଣି ଦେଇଛି ।
ସେ ପ୍ରାକ୍ତଣକୁ ନାନରେ, ସୁଦ୍ଧାକୁ ଶୁଣିଣରେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଣିରେ ଅଳ୍ପ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କରେ ଅସୁରୁ କରିଛି । ଗାତାରେ ସନ୍ଧ୍ୟା, ପ୍ରସନ୍ନ,
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ମିତ୍ରତା, ଶୌଚ, ସନ୍ତୋଷ, କନ୍ୟା ଓ ସୁଦ୍ଧାଶୁଣା ଚରଣ
ବର୍ଣ୍ଣମାଳ । ଦେବତାଗ୍ରାସ ସେହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ବସନ୍ତ ପାତାଭରଣ
ନିବଦାନୁ ଦେଇ ! ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରିୟବାଦ୍ୟ ଭାବେ ଦେବେ ବାହାକୁ
ଅପ୍ରିୟ ନହୁ ନାହିଁ, ଏଭଳି ସମସ୍ତଙ୍କ ମୋର ଏ ଗତ ଦେବ !
ଦେଖି ! ମୁଁ ବହା ବୋଇଲି—ମୋର ଚରଣଦ୍ୱାରା ଉପସ୍ଥିତ—ମୁଁ
ମାଗି ଦେଉଛି ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦୟା କର । ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ପ୍ରଥମର ସବୁ ଦେଉଛି
—ମୋତେ ଅଳ୍ପ ମହତ୍ତ୍ୱାତ୍ମ୍ୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ବାବ ଗୋଡ଼ାଛି—ମୁଁ
ତୁମ୍ଭର ଗୋଡ଼ା ଧରୁଛି—ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ । ମୋତେ ଯେପରି
ଅଧର୍ମ ପ୍ରତି କର ନ ପାରେ—ତୁମ୍ଭେ ଏ ଦାସିନୀ ପରିଚାଳନ କର—

ବାଜା ଦେଲେ ମୋତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର ଅଧର୍ମଭାଗୀ ଦେବାକୁ ଦେଇ ନାହିଁ !

କିନ୍ତୁ — ତୁମେ କର ଦେବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କର ଦେବା ବେଳକୁ ଏପରି ଅନୁରାଗ କରୁଛ — ତୁମେ ଅତି କି ଆମିଷ ? ଯେତେବେଳେ ସକାମାତେ ମୋ କଥା ପଢ଼ିଲେବେଳେ ତେତେବେଳେ ତୁମେ କିସ କହୁଛ ? ଯେ ତୁମକୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲ, ଯାହାପାଇଁ ତୁମେ ବଞ୍ଚିଛ ସେହି ଦୈତ୍ୟଗୋତ୍ରରେ ଯାହା ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଥିଲ ବାଜା ପାଇ ନାହିଁ ଏହା କିଛି ପାଇବ କି ? ଶୀଘ୍ର ଏକ, ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷା କରବାପାଇଁ ଶେନପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅପଣା ମାଂସ ଦେଇଥିଲେ, ଅଲଟି ସକା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷା କରବାପାଇଁ ଅପଣାର ଦଣ୍ଡ ଅଧିକ ବାହୁଣକୁ ଦେଇ ଉତ୍ତମମତି ଲବ କରିଛନ୍ତି । ସାଗର ଦେଇ ଲବନ କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ଅଦ୍ୟାପି ବାଜା ଗ୍ରହଣ । ଏସବୁ ମନେ କରି ତୁମେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରବ ନ କର । ତୁମେ ସତ୍ୟଧର୍ମ ଶକ୍ତି ସମୟ ଅଭିଷେକ କରି ବୌଦ୍ଧଲ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ବାସ କରିବାର ଲାଜା କରିଛ । ତୁମେ ମୋତେ ଯାହା ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛ ବାଜା ଧର୍ମ ଦେଉ, ଅଧର୍ମ ଦେଉ, ସତ୍ୟ ଦେଉ କି ଅସତ୍ୟ ଦେଉ ଅତି ଦେବ ନାହିଁ । ସମ ସମୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ଦେଲେ ମୁଁ ତୁମରି ଅଗରେ ବସିପାଳ କରି ମରିବି । ମୁଁ ଯଦେ ଯେବେ ସମୟ ମାକୁ ସମସ୍ତ ଲୋକେ କମସ୍ତାର କରୁଛନ୍ତି ଦେଖିବି ତେବେ ମୁଁ ସେହିସମୟ ସବୁ ଶକ୍ତି ମରିବି । ମହାଶୁନ । ମୁଁ ଭରତର ସ୍ତ୍ରୀ ପଦେଇ କହୁଛି ସମୟ କଳ-ବାସ ଛାଡ଼ା ମୋର ନାହିଁ ରେ ସନ୍ତୋଷ ନାହିଁ ।

ଦଶ — (କପାଳରେ କରାଯାଉଛି କରି) ହା ସୁମ । ମୁଁ କାହିଁକି କର ଦେବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିଥିଲ ! ପ୍ରିୟେ ! କିଏ ତୁମକୁ ଏ ଅନର୍ଥ ଉପଦେଶ ଦେଲା ? ମୋତେ ଏକଥା କହିବାପାଇଁ ତୁମକୁ ଲାଜ ମାକୁ ନାହିଁ — ଯୌବନାବସ୍ଥାରେ ତୁମର ସ୍ବଭାବ ମନ ବୋଲି ଜାଣି ନ ଥିଲ — ଗ୍ରୀବା-ବସ୍ତ୍ରୀର ବାହାର ଦସବସ ନାହିଁକି ଦେଲା ? ତୁମେ ସମୟ କରୁଛ ନାହିଁକି ? ସମୟ କଟିବାସ ଅତି ଭରତର ସକାମାତେ କର ମାକୁ ନାହିଁକି ? ଏସବୁ କାହାରି ଭର ନାହିଁ । ତୁମେ ଏ ମନବାସନା ଶକ୍ତି ? — ରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ମୁଁ ତୋର କି ଅପରାଧ କରିଛ — ତୋତେ ମୁଁ କି ବନ୍ଧୁ ଦେଇଛ — ସୁମ ଅବା ତୋତେ କି ବନ୍ଧୁ ଦେଇଛ ତୋର କି ଅପରାଧ କରିଛ ? — ସୁମ ଅଗରେ ଭରତ ତେବେ ରକ୍ଷା ଦେବ ନାହିଁ ଏହା କି ତୁ ନ ଜାଣୁ — ଭରତ ସେ ସମୟ ଅଧିକ ଆମିଷ । — ମୁଁ ସେତେ-

ଦେଲେ ସମସ୍ତ ବଳକୁ ଯାଅ ଦୋଇ ବହୁତ ଚେତେବେଳେ ତାହା ମୁଁ ବ
 ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ରପରି ସୁଖିନୀ—ମୁଁ ତା ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବି । ମୁଁ ଯାହା ପର-
 ମର୍ଶ କରି ଠିକ୍ କରୁଛି ତୋ କଥାରେ ମୁଁ ଚଳୁଛି ତାହା କେବଳ ଦେବ ?
 ମୋତେ ସଜାମାନେ ସମସ୍ତେ ଜିନା କହନ୍ତେ । ସମ ଦେଉଳି ଦୋଇ
 ସେମାନେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ ମୁଁ କି ଦୋଇ ଉଡ଼ିବ ଦେବ ? ମୁଁ
 ଦୈବେଶ୍ଵରୀକଥାରେ ସମସ୍ତ ବଳକୁ ପଠାଇଛି । ଦୋଇ ବହୁଳେ ସେମାନେ
 କି ଚାହା ଦେଖାବ କହିବେ ? ସମ ଚଳୁଛି ଗଲେ ମୁଁ କୌଣସିକାକୁ
 କି ବୋଇବି ? କୌଣସି ସବୁବେଳେ ମୋର ପ୍ରିୟତାମା କରନ୍ତି—
 ଦେଲ ଦେଖି ମା, ରତ୍ନା, ଲୁଗା, ସଜା ଏବଂ ଲାଜି ପଛ ମୋର ସେବା
 କରନ୍ତି—ସେବା ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତାମା କରନ୍ତି ମୋର ଉପର—ମାତ୍ର ମୁଁ
 ତୋପାଇ ତାହା କରି ନାହିଁ । ସମର ପ୍ରତି ମୋର ଅବ୍ୟୟ ଦେଖିଲେ
 ସମସ୍ତାଦେବ ଲାଜା ତୋର ଅତି ମୋତେ ଦେଖାବ କହିବେ ନାହିଁ ।
 ଦୈବେଶ୍ଵରୀ ସୀତା ଏହାବେଳେ ମୋର ମରଣ ଓ ସମର ବନଗମନ
 ବାଣୀ ଶୁଣିବେ ! ହମାଳୟପାର୍ବତୀରେ ଜଳର ବଳା ଚନ୍ଦ୍ରର ସେନୁପ
 ଦଶା ହୁଏ ସମ ବଳା ସୀତାର ସେନୁପର ଦଶା ଦେବ ! ସମକୁ ଅବ୍ୟୟ-
 ବାସ ଆଉ ସୀତାକୁ ସେବକ କରିବାର ଦେଖି ମୋର ପ୍ରାଣ ପାଟି ଯିବ !
 ସମ ବଳକୁ ଗଲେ ମୁଁ ବହୁତ ନାହିଁ । କୁ ବ୍ୟବା ତୋର ସ୍ଵପ୍ନ ସହକରେ
 ଲୋକ କରନ୍ତି । ତାହା ! ଦେଖୁଛି ସବୁ ପ୍ରିୟ ବୋଲି ଲୋକେ ପାଳ କର
 ପଛକୁ ଚାହିଁଲେ ପ୍ରାୟ ମୁଁ ତୋତେ ଯାହା ସଜା ଦୋଇ ଦୃଷ୍ଟିପରି ଏବେ
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସଜା ଦୋଇ ଦୃଷ୍ଟି ପାଇଲି !—ଓ ! ବ୍ୟସ ଗୀତାସ ମୁଗୁକୁ
 ଅବକ କରି ବ୍ୟସ ତଳ ପ୍ରାୟ କୁ ଦୃଶ୍ୟ ସାନ୍ତାପନାରେ ମୋତେ ଦର୍ଶ-
 କୁତ ଦେଖାବେ ବ୍ୟସ କରୁଛି । ପୁଣ୍ୟମୟୀରେ ତୋର ସଜା ଚଣିରେ
 ମୋତେ ଅର୍ଦ୍ଧମାନେ ସୁସପ୍ନୀ ପ୍ରାନ୍ତପ୍ରାୟ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ଦୋଇ ଜିନା
 କରିବେ ।—ହାୟ କି ହାୟ ! ଓଃ କି ହାୟ ! କୁମ୍ଭର ଏ ସବୁ କଥା କି
 ମୋତେ ଶମା କରିବାକୁ ଦେଉଛି ! ମୁଁ ପୁଣ୍ୟମୟୀରେ ଦେବେ ଅଶ୍ରୁ
 କରିଛି । କୁମ୍ଭକୁ ମୁଁ ଦେଖିଦାମି ଦୋଇ ଜାଣି କି ଯାଦି ଉତ୍ତରାଳ
 ରଜା କରି ଆସୁଛି ! ଶିବ ଏ ଶେଷ ଶେଷ ଜର୍ଜରରେ ଭାଗ୍ୟରୁ ଶର୍ଯ୍ୟ ବଳ-
 ପ୍ରାୟ ମୁଁ କୁମ୍ଭର ପ୍ରାୟରେ ମୁକ୍ତମୁଖରେ ପଡ଼ିବି ତୋର ଜାଣି କି ସ୍ଵାମି ।
 ତା ମୁଁ କି ହୁଏବୁ ! ନାବଦ ଆଉଁ ବସକୁ ଯିବୁଥିବି କଲି ! ମୁଁ ସୀ-
 ଦାରେ ପ୍ରିୟସୁଖକୁ ବଳକୁ ପଠାଇଲି । ଏହାରେ ସମସ୍ତେ ଦେବେ ଏକା

ଦିଅଇଥାନ୍ତା ଏତେ ଅଜ୍ଞାନ—ଏତେ ବାମାନ୍ତର ! ଅହା ! କାହିଁ ସମ ଦିଅଇ
 ଉପଲେଖ ଦେବ ନା ବାବୁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ବୁଦ୍ଧ ନ ହୋଇ
 ବଳବାସର ବସ୍ତ୍ର ସହବାକୁ ପଡ଼ିଲା ! ମୁଁ ସମକୁ ବଳକୁ ସିବାପାଇଁ ବହୁ-
 ଲେ ସେ ସେ ଅଜ୍ଞାନ ବୋଲି କହୁବ ।—ସେ ମୋ ଅଜ୍ଞାନ କ
 ମାନରେ ବଳ, ମାତ୍ର ସେ କି ବାବା କହବ ? ସେ ମୋ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣି-
 ପାଉବ ନାହିଁ—ସେ ପ୍ରଭୁରୁ କହବ ନାହିଁ । ସମ ବଳକୁ ଘରେ ସମସ୍ତେ
 ମୋତେ ଜଣା କହବେ ମୁଁ ତା ସହ ପାଉବ ନାହିଁ । ମୋତେ ମୁରୁ ସମା-
 ନସ୍ତୁରୁ ଦେଖିବି । ସମ ଅଛୁ ମୁଁ ଗରେ ତୁ ମୋର ଅପରିସଂଖ୍ୟାତ-
 ପ୍ରଭୁ କି ପାପାବରଣ କହବ ? ମୋତେ ଅଛୁ ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମରେ ବୌଦ୍ଧ୍ୟା
 ଦେବା ତାହା ସହ କି ପାଇ ମୋହର ଅନୁମାନ କହବେ ! ଦୈବେୟ !
 ବୌଦ୍ଧ୍ୟା, ସୁମିତ୍ରା, ତିଳୋଟି ପୁଣି ଅଛୁ ମୋତେ ବରଦେ ପରାୟ ତୁ
 ସୁଖାନୁବ ବର !—ଉତ୍ତାମୁଦୟ ଏବେ ନାହିଁ ଦେଲା ! (ଶୋଷରେ)
 ତେବେ ସମକୁ ବଳକୁ ପଠାଇବା ଶରତର ମତ ହୁଏ ତେବେ ମୁଁ କହୁଛି
 ମୁଁ ମରେ ସେ ମୋର ଶ୍ରୀକ କହବ ନାହିଁ । ଅନାର୍ଯ୍ୟ ! ମୋର ଅଜ୍ଞାନ
 କର ତୁ ମନୋରଥ ପଠଇ କର ! ସୁଜନମାନ ! ଦୈବେୟ ତୁ ମୋ
 ପରକୁ ଅସିଥିଲୁ—ତୋପାଇଁ ଲେବରେ ମୋର ବହୁତ ଅପକାରି
 ଅଛୁ ଜଣା ଦେଲା ! (ଅତି ଶୋକରେ) ହାୟ ! ସେ ସମ
 ଦାତା, ସୋଡ଼ା-ରଥରେ ଚାଲି ଦୁଇଥର ସେ ଚପଟ ମନାବନରେ
 ଶାଲଗୋଡ଼ରେ ବୁଲିବ ! ଅହା ! ଯାହାପାଇଁ ପାତକେ ଦକ୍ଷିଣକୁ
 ଧରଣର ଦୁଃଖ ସେ ଚପଟ ବଳରେ ବହୁ-ବହୁ-ବହୁତ ବଳ ଅହାର
 ଶାଲ ବହୁବ । ସେ ବହୁମୁଖ୍ୟ ବହନ ପିତା ସୁଖସ୍ୟାରେ ଶୋଭିଥିଲା
 ସେ ଚପଟ ଶେରୁଅ ନୁହଁ ପିତା ବୁଦ୍ଧରେ ଶୋଭବ !—ସମ-
 ବଳମାନ ! ବରଦର ସୁଖଲେଖେତ ! ଏ ଜବାବୁଣ ବାଦ୍ୟ ବାଦାବ ?
 ଧର ଧର ! ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଵାର୍ଥରେଣା—ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧୂର୍ତ୍ତ ! ସମସ୍ତେ
 ଦୁଃଖ—ମୁଁ ବରଦର ମାକୁ ବହୁତ ! ଜଣୁରେ ! ସ୍ଵାର୍ଥରେ !—ସମର
 ଏବୁପ ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ପିତା ପୁଣି କି ପାଉବେ, ଶ୍ରୀମତୀ ସମକୁ ଶୁଦ୍ଧ
 ପାଉବେ, ସମସ୍ତ ଜଗତ ତୋ ଉପରେ ତଳବେ । ସମକୁ ଦେଖିଲେ
 ମୋର ବୌଦ୍ଧ୍ୟଦୃଷ୍ଟା ଉପସ୍ଥିତ ଦେଲାପରି ମତେ ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ କି
 ଦେଲେ ବୌଦ୍ଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କହବ ହୋଇ ପାରେ, ଇନ୍ଦ୍ର ବୁଦ୍ଧି କି
 କରେ ଲେବେ ବହୁ ପାଇଛି ମାତ୍ର ସମକୁ ବଳକୁ ପିତାକୁ ଦେଖିଲେ ଦେହ

ବନ୍ଧୁ ପଦ୍ୟେ ନାହିଁ । କୁ ମୋର ମୁଣ୍ଡପିଣି ପଡ଼ି ! ମୋହନକୁ ସୁ
ମହାବନ୍ଧୁରୁ ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ—ଏବେ ସେହିପରି ମନ୍ତ୍ର !
ମୋର ବୃତ୍ତାନ୍ତରେ କୁ ନବୀର ଏପରି ବନ୍ଧା ପଡ଼ିବ—କହିଲେ ତ
ତୋ ମୁଣ୍ଡରୁ ତାକୁ ସବୁ ହରଷହସ୍ୟ ନାହିଁ !—ବେଦସ୍ବରକୁଳକଳ-
ବିନୀ ! କୁ ଭୃଷିବା ଦୋ, ତା ନାହିଁରେ ପରି ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରି, ତବା
ବନ୍ଧୁପଦ ବର ମର, ତା ପଦା ବୁଗର୍ବରେ ପଡ଼ି, ତୋର ନଦୀକୁଣା ବନ୍ଧା ମୁ
ବେବେ ମାନବ ନାହିଁ । କୁ ବେବେବନ୍ଧୁଗ୍ରାସ୍ତ୍ର ମୋର ମନମୋହନୀ ଦେଲେ
ସ୍ବତ୍ବା ମୁଁ ଏବେବେଳେ ତୋର ବନ୍ଧବା ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ । କୁ ମୋର ମନ
ପ୍ରାଣ ଦହବାକୁ ଚାହିଁ—ମୋର ବନ୍ଧ ବଦାସ ବଦବାକୁ ଚାହିଁ !
(ଚନ୍ଦ୍ରପଦ୍ୟ) ଦେବ ! ମୁଁ ସମ ତ୍ୟା ବନ୍ଧୁ ପଦ୍ୟ ନାହିଁ—ମୁଁ କୁଣ୍ଡର
ଗୋଡ଼ ଅନ୍ତର—ମୋର ମନ ତର ନାହିଁ ।—ମୋତେ ରକ୍ଷା କରି
(ବଦାସ ଉପି ଦେବେଶ୍ବର ଗୋଡ଼ ଅନ୍ତରକୁ ଶାନ୍ତ ଅନ୍ତର ମୁକ୍ତି ଓ
କୁଳକଳ ପଦ୍ୟ ।)

ପ୍ର ଓ ମୋ ପଦ୍ୟ ।

— ୦୦୦ —

ବନ୍ଧୁ ପଦ୍ୟ । ପଦ୍ୟମାନଙ୍କର ଦ୍ଵାରଦେଶ ।

[ବନ୍ଧୁ ପଦ୍ୟ ଦ୍ଵାରଦେଶେ ପଦ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧ ଉପଲବ୍ଧ ।]

ବନ୍ଧୁ ପଦ୍ୟ — (ଗୀତ ।)

ସମ ବେଳେ—ତାଳ ବେଳା ।

ସୁଖ ନିଶା ଅସି ଯେବେ ଦେଲ—

ଏବେ ଉଠୁ ଶ ମହାବନ୍ଧୁ । ପଦ ।

ବନ୍ଧୁପଦେ ପ୍ରାଣୀ ସୁରକ୍ଷିତ,

ନବବନ୍ଧେ ପିତ ବରେ ମାତ ;

ବନ୍ଧୁର ବନ୍ଧୁର ପ୍ରାଣକଲେବର

ଦେଖ ବେଳେ ସୁନ୍ଦର ସାଜ । ୧ ।

ଦୁଇଜ ଦରେ ଯେବେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର

ଅତି ସୁନ୍ଦର ଯତନାଗାର—

ସମ ବନ୍ଧୁର ବନ୍ଧୁରେ ସେ ଉନ୍ନତ

ବିଜାସନେ ବସି ଅଜ । ୨ ।

(ଦ୍ଵାରଦେଶେ ।)

ହାସ ।—ମହାବଳବର ମନ ଅସୁସ୍ଥ । କ୍ଷମରୁ ଅଳ୍ପ ହୋଇଛି ଅରୁ ମାତ୍ର ବାସ-
ନାହିଁ । (ବଳବରର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ହାଲମୋତିର ।

[ଗୋ ଦଶରଥ ଉଦ୍ଘାତ । କୈବେୟା ମାୟା ଦଣ୍ଡାସୁମାରା]

କୈବେ ।—କୃମେ ପରାଧୀନତାକୁ କୁଅ । ଅର୍ଥଶାଳକରୁ କ୍ଷମରୁ ଚଳାଯିବ
କର । ମୁଁ ଅରେ, ଦୁଇଥର, ତଳିଆର ଗପା ଗର ବହୁତ କୃମେ ଅର୍ଥାତ୍ତର
ନ ପାଳରେ ମୁଁ ଅପମାକତା ଦେଇ ଜାବନ ଚିତ୍ତବେଦ ।

ବସ ।—(କ୍ରୋଧରେ) ପାପୀୟରେ ! ମୁଁ ଅମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ମତ୍ର ପାଠ ଦେ
ବୋଇ ଯେ ଦାନ ଧରଣର ଚାହା ପରିଚ୍ୟାମ ଦଳ, ତୋ ଗର୍ଭରେ ମୋର
ସେ ପୁତ୍ର ନୋଇଛୁ ଡାକାକୁ ନ ପରିଚ୍ୟାମ କର । ପ୍ରତି ପାହୁଲ୍ୟ, ଏହୁକ୍ଷି
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଦେବ—ଦେବେବେଲେ ବସିଷ୍ଠ ଅରୁ ସୁକୁଳମନେ ଅସି
ଅଭିଷେକପାଇଁ ମୋତେ ଚକ୍ରମ ବସାଇଲେ । କୁ ଯେବେ ଦେବେବେଲେ
ବ୍ୟାପାର ଚକ୍ରମ ମୋର ନିଶ୍ଚୟ ମୁର ଦେବ—ମୁଁ ମନେ ସୁକୁଳମନେ
ସମସ୍ତାସ ଅଭିଷେକ-ଉପକରଣ ଦେଇ ମୋର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଠି ଶୟା ବସ-
ଇବେ—କୁ ମୋର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଠି ଶୟା ବସରୁ ନାହିଁ ତ ବୋଇ ପୁଣି ନ
ନିଶ୍ଚୟ ନାହିଁ ।

କୈବେ ।—ଏ ପଦ ତ କଥା ମହାବଳ ! କଷ୍ଟରେ ଜର୍ଜରିତ ଦେହପ୍ରାୟ ତ
କଥାବୁଝାଏ ବହୁତ ! କ୍ଷମରୁ ତଳାତ ପାତାତା କୁମର ଉଚିତ ଦେଇଛି ।
କୃମେ ବରତକୁ ବଳରେ ବସାଇ ଅରୁ କ୍ଷମରୁ କଳରୁ ପାତାତ ମୋତେ
ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତନ କର ବୁଦ୍ଧବତୀ କୁଅ—କୋହରେ କୁମର ନିଶ୍ଚୟ ନାହିଁ ।

ବସ ।—(ଅତି କାତରଭାବରେ) ଓ ! ବୋଇ କାବ୍ୟହାସ ନିଶ୍ଚୟ—ହେ-
ନାହିଁ !—(କାର୍ତ୍ତିକାସ ଦାନ କରି) ମୁଁ ଅର୍ଥଶାଳକରେ ଅବକ ହୋ-
ଇଛି—ମୋର ଦେବତାତ୍ରି ଧର୍ମେ କୋଇଛୁ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଧର୍ମେ କ୍ଷମରୁ
ମୁଁ ହେବ ଦେଖନ୍ତୁ !—(ଗୋ ଗୋରୁ ଗହମାର ।)

[ସୁମବର ପ୍ରବେଶ ।]

ସୁମବ ।—(ଅନ୍ତରାଳକ୍ରମେ) ମହାବଳ ! କାହିଁ ଅଛଇଛ । ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ
ଉଚ୍ଚେତ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରମାଣା ଦେବା ଉଚିତ । ଅପର ନାଶୋପାତ କରନ୍ତୁ ।
ଗଜାଜଳ ଓ ପାମରଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋବିନ୍ଦ, ତିରୁମଳାସୁର ପାଠ,
ସବ, ସଞ୍ଜ ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷମସ୍ତ ବାତ, ନକ, ବନ୍ଧ୍ୟା ରହ, ବ୍ୟ, ଦୁଃ, ଦୁଃ,

ମଧୁ, ଚନ୍ଦ୍ର, ପାଣି, ବୃକ୍ଷ, ମହମୟ ବସ୍ତୁ, ଶୁଦ୍ଧ ଘୋଡ଼ାର ଗର୍ଭ, ଶୁଭ୍ରା-
 ଶରୀର, ଧନୁ, ବିଭବା, ଛନ୍ଦ, ଦେବତାମୟ, ସୁବର୍ଣ୍ଣଲୋକ, ବୈଶାଖ-
 ବୃକ୍ଷର ପ୍ରସବୁ କରୁଥିବା ଶାସ୍ତ୍ର, ଲବଣ ରୂପ, ଶୁଭ୍ରା ଶିବ, ମହା-
 ବଳାଘାତୀ ଶେଷ୍ଠ ଅସ୍ତ୍ର, ବିଦ୍ୟାବନ, ବ୍ୟାଘ୍ରଚର୍ମ, ସିନ୍ଧୁ ଅସ୍ତ୍ର ଏ ସବୁ ସମ୍ପଦ
 ଦୋହତ; ମଧ୍ୟ ଅଂଶେ ମନୋହରୀ ଚନ୍ଦ୍ରା, ଦେବେନ୍ଦ୍ରପଦ ଅଳଂକାର
 ସୁଧା ଶ୍ରୀ ଏବଂ ଦୃଢ଼ଗୀତପ୍ରସାଦୀ ଅନେକ ଦେବୀଙ୍କୁ ଅଣ ଦୋହତ;
 ଅଭ୍ୟାସ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗରୁଡ଼, ପ୍ରହର ମୂଳ, ପ୍ରହର ପତ୍ରୀ, ମୂଳ ମୂଳ ଯୋର,
 ଦେଶ୍ଵେଶ୍ଵର ଶାନ୍ତପତି, ଚନ୍ଦ୍ରପତି ଓ ବୃକ୍ଷଚରଣପ୍ରସବୁ ବସିବ ଏମାନେ
 ଓ ଅପରର ପ୍ରିୟତମ ଅନେକଦେବେ ସୁମାରଣେ ଦେଖିବାପାଇଁ
 ସମୁଦ୍ରତଟରେ ଅନନ୍ତମନ୍ଦିରେ ଯିବ ଦୋହତ । ସୁଧାଙ୍କୁ ବସିବ
 ସେମାନଙ୍କ ସହର ବ୍ୟାଘ୍ରଦେବରେ ଅଛନ୍ତି । ଶୁଭ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ସୁମାରଣେବଳ
 ଅଦେଶ ଦେବ ଓ ଶୁଭ୍ର ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ବସିବାଳ ଦେବନ୍ତି ।

ପଞ୍ଚ — (ସୁଧାଙ୍କୁ ଅନାନ୍ଦ) କୁହେଁ ତବ ଶୁଭ୍ରୀୟା ପଦ୍ମ ମୋର ଅତୁଳ
 ମର୍ମରେକ କରୁନା ।

ସୁଧା — (ଶୁଭ୍ର ପ୍ରସବୁ ବସିବାଳ) ।

ଦେବେ — ସୁଧା ! ମହାବଳ ସୁମାରଣେ ଦେବୁ ଅନନ୍ଦରେ ସମୁଦ୍ରତ
 ଘାଟ ସହର ଚରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁକ୍ତ ଦୋହତ କରୁଅଛୁ ଅସୁଖ ଦେଉ-
 ଂଛୁ । କୁମର କେ ଫଣି ବନ୍ଧୁର ବସିବାଳ ଅବତାର ନାହିଁ । କୁମେ
 ଶାସ୍ତ୍ର ଯାଇ ସମୁଦ୍ର ଏଠାକୁ ଦେଇଅଛୁ । କୁମର ମନେ ଦେଉ ।

ସୁଧା — (ଅଭ୍ୟାସଙ୍କୁ) ଦେବ ! ଶୁଭ୍ର ନ ଶୁଭ୍ର ମୁଁ ତପର ସିଦ୍ଧ ।

ପଞ୍ଚ — ସୁଧା ! ମୋର ସୁଧା ଦେଖିବାକୁ ଅଭ୍ୟାସ ମନ ବଳନ୍ତି—କୁହେଁ
 ଶାସ୍ତ୍ର ବାହାକୁ ଦେଇଅଛୁ ।

ସୁଧା — ସେ ଅଛୁ । (ପ୍ରସ୍ତାବ) ।

ବିଚିତ୍ତେ — (ସୁଧା) ମୁଁ ତ ଏକକଥା ନାହିଁ ଦେଖି ନାହିଁ । ସୁଧା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ
 କୁଳରେ କହ ଦେଇ ମୁହଁନାଶ ଉତ୍ତର କର ଅଛୁ । ଲାକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କରେ
 ପ୍ରସବୁ ପ୍ରାପ୍ତ । —ବାହେ ? ମୋତେ ଅସୁଖ ନ ଦେଇ—
 ଅଛୁ ମୁଁ ଅଛୁ—ଦେଲୁ ଏବେ ଶୁଭ୍ରାଙ୍କରେ ଗୋଟିଏ
 ଚନ୍ଦ୍ର ଗଲା । ବରଷ ତ ଅଛି । ସେତେ ମନୋହରୀ ଶୁଭ୍ରାଙ୍କ-
 ଠାରେ ସୁଧା ସୁଧା ଦେବେ ସୁଧା ବିଦ୍ୟାବନରେ ବିସିରେ
 ଦେଖାଇ ବସିବ ମଧୁ ବିଦ୍ୟାବନରେ ବସିରେ ସେଇ । ଓହୋ—ଏତେ-

ବେଳେ ମୁଁ ଚାହିଁ ଥାଉଛି ଯେ ମହାଶୟ ମୋତେ ବସନ୍ତସ୍ନେହ କରୁ-
ଥାଉ । ମୋତି ଯେବେ ପ୍ରେମ ଥାନ୍ତା ତେବେ ତ ବୋହୂଙ୍କର ସୁଅ
ଗଳା ଦେଇଥାନ୍ତା । ଗଳା ଲୋଡ଼େ ଶାଢ଼ ମିଠାଇଆ କବଳ ମଝ
ଏତେବେଳେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ସେଇ ମୋର କୁହୁଳୁ—ବୌଦ୍ଧିଲାଭ ।
ସେଇ କର୍ମ ସେଇ ଫଳ ! ଯେବେ ଭରତକୁ ଦେଖି ନ ଥାଉ ଗମକୁ
ଦେଖି ଥାଉ ତେବେ ତାର ଉଚିତ ପ୍ରତିଶୋଧ ଦେଇତ—ଦେଖିବ
ଦେଖିଲେ କୁମେ ବର ନ ଦେବ—ଦେଖିଲେ ସମ ବରକୁ ନ ଦିବ—
ମୁଁ ଯେବେ ବେଦେଶୁଙ୍କର ଝିଅ ଦୋଷସ୍ଥ ବେଳେ ଲୋଭ ସୁଅକୁ
ଗଳା କରେ ଶିଳା ।—ଅତଃ ମାୟାକୁ ଭରତଶତ୍ରୁକୁ କେଉଁଆସିବ—
କୁମେ ଲୋଡ଼େ ଗମକଳା ତହିଁ ଶ ପାଉବତ ନାହିଁ—ସମସ୍ତ ବରକୁ
ଦିବ—କୁମେ ମରେ ଭରତକଳା ଆଉ ତଏ ଗଳା ଦେବ ତ ?

[ସମସ୍ତ ସହୃଦ ଗମକରୁର ପ୍ରବେଶ ।

ଗମ ।—(ଗଳା ଦଶ ଭାଷ ଓ ଦୈବେଶ୍ୱରୀର ଚରଣ ବଦନ)

ବସ ।—(ଶରୀରସ୍ଥ ପରମାତ୍ମା କର ଅତି କାନ୍ଦୁଥିଲେ) ଗମ ।—(ମଥା
ତଳକୁ ଘୋଡ଼ି ରହିବାର ।)

ଗମ ।—(ଗମ) ବାପା ଏପରି କାହିଁ ତ ବୁଝନ୍ତୁ—ଅତଃ କାହିଁ ତ ମୋତେ
ଶୁଣି ଦୋର କଥା ତରୁ ନାହାନ୍ତି । ଅତୁଳେଲେ ଗମ ଦୋଷସ୍ଥଲେବ ବାପା
ମୋତେ ଦେଖିଲେ ଶୁଣି କୁହନ୍ତି ଅତଃ କାହିଁ ତ ମୋତେ ଦେଖି ବାବୁର
ତେବ ଉଦ୍ରେକ ଦେଲା । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ନା ! ମୁଁ ତ ତ କାହିଁ ହେ
ଦୋଷ କର କାହିଁ ଯେ ବାପା ମୋ ଉପରେ ଚଳନ୍ତୁ—ମୋତେ ଶେଡ଼ି
କରନ୍ତୁ । ଯେବେ ବାପା ମୋ ଉପରେ ଗତିଥାନ୍ତି ତେବେ ଅପଣ ବାବୁ
ପ୍ରସନ୍ନ ହେବୁ । ସେଇ ସବୁବେଳେ ମୋତେ ବଡ଼ ଦେଖି ଥାଉ—ମାତ୍ର
ବର୍ତ୍ତମାନ ବାବୁ ଏଡ଼େ ବସନ୍ତବଦନ ଓ ରୁଷିତ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ
ମୋତେ ତଥା କହୁ ନାହାନ୍ତି ।—ଏ ତ କାହା ? ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ସୁଖ
ଏଡ଼େ ନାହିଁ ;—ବାପାଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଓ ମାନସିକ ହେଉ ଶତ୍ରୁପା ଉପସ୍ଥିତ
ହୋଇ କାହିଁ ତ ? ମୋର ମାମାନଙ୍କର, ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ ଭରତ କିମ୍ବା ମହା-
ଶୟଙ୍କର ସହୃଦର ତ କହୁ ଅନୁସ୍ତାପନ ନାହିଁ ? ପିତୃବାକ୍ୟ ପାଳନ
ନ ଥିବାକୁ ସବୁଙ୍କୁ ଯେ ନ ପାରିଲେ ତ ପିତା ମୋ ଉପରେ ଚଳିଲେ ମୁଁ
ସୁଦୂରରେ ଶେବାକୁ ଚାଲି ନାହିଁ । କରୁକାତା ଶିବା ସାକ୍ଷୀ ଦେବତା—
ଚାକ୍ରପତି ତଏ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ ନ ଚାଲିବ ? ଅପଣ ଅଗମନୀୟ ତବାତ

କୋଷକରୁ ବହୁ ପଦ୍ମବ୍ୟାସ ବାହୁ ବହୁ ନାହାନ୍ତି ? ମା ମୋତେ
ପିତ ବହୁ ବହୁ ଏଥିର ଅର୍ଥ କି ?

କୈତେ ।—କ୍ଷମ ! ତୋର ପିତାଙ୍କ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନାହିଁ—
ସେ ବାହୁ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମୋଟିଏ ମନୋମତ ଅଭିପ୍ରାୟ ଅଛି ତୋ
କରରେ ସେ ବହୁ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ତୁ ତାଙ୍କର ନିତାନ୍ତ ପ୍ରିୟ—ସେ
କୋତେ ଅସ୍ତିତ୍ୱଦୟା ବହୁ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେ ମୋତାରେ ସେ
ପ୍ରତିକ୍ଷା କରନ୍ତି ତାଙ୍କ କୋତେ କରବାକୁ ଦେବ । କ୍ଷମ ! ତୋ ପିତା
ପୁତ୍ର ମୋତେ କର ଦେବାକୁ ଅଜ୍ଞାନୀର କରଥିଲେ ଏତେବେଳେ
ସାମାନ୍ୟ ଲୋକପଣ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । ପାଣି ବାହାରିବାରେ ସେହିଭଳି
କରିବା ନିଶ୍ଚଳ—କର ଦେବାକୁ ଅଜ୍ଞାନୀର କର ଏତେବେଳେ ବହୁର
ଅନ୍ୟଥା କରବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ନିଶ୍ଚଳ । ଅର୍ଗଳ ମଳ-
ତାରଣ ସଦୃଶ—ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ବହୁରୁ ତୁ ଏପରି କର ସମସ୍ତ ବା ପିତା
କୋପାଇଁ ମୋ ଉପରେ କ୍ଷମିତାର ସଦୃଶ ପରିଚାୟ କ ଦେଲୁ । ପିତା
କୋତେ ସାବା ବହୁବେଳେ କେଉଁ ଅଶ୍ରୁ କେଉଁ କୁ ସେବେ କରନ୍ତି
ତେବେ ମୁଁ କୋତେ ସଦୃଶ କରୁଛି । ସେବେ ତୁ ଅନ୍ୟଥା କ କରନ୍ତି
ତେବେ ମୁଁ କୋତେ ତାଙ୍କର କଥା କହୁଛି—ସେ କେବେ ବହୁ ପାରିବେ
ନାହିଁ ।

କ୍ଷମ ।—କ୍ଷମ ! ମୋତେ ! ମା ଅପଣ ଏପରି କହୁବେ ନାହିଁ । ଶୁଣ ମୋର ପିତା
ଓ ମୁଁ—ତାଙ୍କ ଅବେଶରେ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରକାଶକ—କ୍ଷମାକର
ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ କରୁଥିଲି—ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ି ମରୁପାରିଲି । ଅପଣ ପିତାଙ୍କର
ଅଭିପ୍ରାୟ କହନ୍ତୁ—ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ତାଙ୍କ ଅବଧାନ କରବ । ମୁଁ ଅବେ
ଶାବା ବହୁବେଳେ କୋତେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟଥା କ କରୁଛି ।

କୈତେ ।—କ୍ଷମ ! ପୁତ୍ର ଦେବାପୁତ୍ର ମହାପୁତ୍ରରେ ଅସୁରକାଣ୍ଡରେ ଘଟା ବହୁ
ଦେବାକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲି—ସେଥିପାଇଁ ସେ ମୋତେ ଯୋଡ଼ିଏ
କର ଦେବାକୁ ଅଜ୍ଞାନୀର କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଯୋଡ଼ିଏ
କରକୁ ମହାପୁତ୍ରକୁ ଗୋଟିଏରେ ବାହାରି ଘଟାକାଣ୍ଡରେ ଅବଦେୟ
କୋର ଦୟାକାରୀକୁ ପିତାଙ୍କ ମାରିବ । ତୁ ସେବେ ପିତାଙ୍କୁ ଓ ଅପଣାକୁ
ସଦୃଶକ୍ଷିତ କରବାକୁ ତାଙ୍କ କରୁ ତେବେ କ୍ଷମ—କୋତେ କରୁଛି—
ବର୍ତ୍ତମାନ କରବାକୁ ଦେବ ଅତି ଦୋର ଅଭିବେକପାଇଁ ସେ
ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହିଦା ବହୁରେ ବାହାରି ଅଭିବେକ କରବାକୁ ଦେବ ।

ତୋର ପିତା ଏହା ମୋତାରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛନ୍ତି ତୁ ବାହା ପାଳନ
କରି—ଅଭିଷେକ ପରମ୍ପରା କରି ଜଟାବୌଶିନି ସେଇ ବସ୍ତ୍ରଦା-
ନରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବାସ ତର ଅଳ୍ପ ବୟସ ଲୋକପଣରେ ଅଭିଷିକ୍ତ
ହୋଇ ବାତ-ବୋହା-ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାମାଦିପ୍ରମାଣେ ବୁଝିବ ପାଷାଣ
କରୁ । ଗଣ ଏହି କାରଣକୁ ମନନବଦନ ଓ କାବର ଦେଇ ତୋତେ
ଅନେଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସମ ! ତୁ ପିତାଙ୍କର ବାକ୍ୟ ପାଳନ କରି ତାକୁ
ପରିଶ୍ରାଣ କରି ।

ସୁମ । —(ସାବଧାନ ହେଇ) ଓ ବସନ କଥା—ଏ ଦୃଶ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଧରିବା
ତେଜିତ ଥାଉ ମନରେ ଦେହ ଚକ୍ରା କରି ତ ପାରେ—ଏତ ଦେଶ କହି
ପକାଇଲେ ।

ସୁମ । —(ଅବ୍ୟସ୍ତତରୁରେ) ବାହୁ ଦେଉ—ମୁଁ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ-
କରିବୁ ଜଟାବୌଶିନି ଧାରଣ କରି ବଳବାସୀ ହେବ ମତ ମହାପ୍ରାଣପ-
ଥାଲୀ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ପିତା ମୋତେ ଶୁଦ୍ଧପରି ଜାଣିତ ସମାଦର କରି ନାହାନ୍ତି
ନାହିବାକୁ ମୋର ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଅଭିଳାଷ ହୋଇଛି । ମ ! ଏକଥା ସ୍ପଷ୍ଟିକାରେ
ଅପଣ ଅଳ୍ପ ଚକ୍ର ବଦଳି ମୋ ଉପରେ ଗମ ଦେବେ ନାହିଁ—ମୁଁ ଅପ-
ଣକୁ ବହୁଳ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୁଁ ଜଟାବୌଶିନି ସେଇ ବନକୁ ଯିବ—ଅପଣ ସବୁକୁ
ଦେଉଛି । ଗଣ ମୋର ପିତା, ସୁରୁ ଓ ହରବାସ—ସେ ଉପକାରପାରି
କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବାରେ ମୋତେ ସାହା ଯାଏ—ଏକତ୍ର ବୌଦ୍ଧି ଦର୍ଶ
ନାହିଁ ସାହା ଓ ମୁଁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟତରୁରେ ଓ ବସନ । ମ ! ପିତା
ଯେ ବରଦର ଅଭିଷେକ ବଥା ଜନେ କହୁ ନାହାନ୍ତି ଏହି ମନୋବୁଦ୍ଧରେ
ମୋର ଦୁଃସ୍ବ ଦେହ ଖୋଲିଯାଇଛି ! ବରଦ ମୋର ସାକ୍ଷୀ—ମୁଁ
ଜନେ ଗୁଣି ହୋଇ ତାକୁ ଗଣନ ଓ ଅନ ପର ଦେଇପାରେ, ଏହି ଓ
ପିତା—ବାହୁତ ପ୍ରାଣ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଦେଇ ପାରେ; ଜନକ ଓ ମନ୍ଦୁକେଇ, ପିତା
କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବଳ ଅଳ୍ପ ଅପଣଙ୍କର ପ୍ରିୟ ବାର୍ତ୍ତା ସମ୍ପାଦନପାରି ନ ଦେବ
ତପ । —ଅପଣ ପିତାଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ର ବରକୁ—ସେ ନାହିଁ ତ ମିତ୍ରରେ
ଲବିତ ହୋଇ ବୁଦ୍ଧିତ ଅନାୟ ରୁଦ୍ଧ ନଦୀକୁଣ୍ଡ । ଗଣଙ୍କ ପାଇ ବର୍ତ୍ତ-
ମାନ ଦୁରମାତେ ପ୍ରବଳାର୍ଥ ବୋହାରେ ସାରି ବରଦକୁ ମନସ୍ତୁ
ଦେଇ ଅପଣୁ ଅଳ୍ପ ମୁଁ ପିତାଙ୍କର ଚଥାକୁ ଓ ଅନାୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପାରି
ବସ୍ତ୍ରଦାୟୀକୁ ସାଉଛି ।

ଦୈତ୍ୟ । —(ଅତି ଅନନ୍ଦତରୁରେ) ସେହୁକଥା । ସମ ! ଦୁରମାତେ ପ୍ରବ-

ଗାମୀ ଥେରେ ଚଢ଼ି । ସରତରୁ ମାୟାକୁ ଅସିବା ଘାରି ଯାଉଛି ମାତ୍ର
 ଧୂଳି ତୋର ବଳରୁ ସିଦ୍ଧାପାଇଁ ମନ ଟେକିବ, ମୋ ମନରେ ତୋର
 ଅରୁ ବଳରୁ ବସିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତୁ ଶୀଘ୍ର ଏଠାରୁ ବଳରୁ ଯା ।
 ବନ୍ଧୁ, ତୁ ବଳରେଷୁ । ସତା ସେ ରହିବ ତେଜ ତୋତେ ବଳ ବଳ
 ନାହିଁ ସେ ଚିତ୍ତ ନାମର ବଥା ନୁହେଁ—ସେଥିପାଇଁ ତୁ ହୁଅ ବଳ
 ନାହିଁ—ସେବସାଧ ବଳ ଅବେଧାସୁରୁ ବଳକୁ ନ ଯାଉଛି ସେ ଧର୍ମକୁ
 ତୋର ପିତା ଓ ନ ଶ୍ରେୟସ ବଳରେ ନାହିଁ ।

ଦୟା ।—(ଅତି ହୋତରେ) ବା ବଳ ! (ଅର୍ପଣସାଧ ବ୍ୟାଧ ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ।)

ସମ ।—ଏ ଚଷ୍ଟ, ଏ ଚଷ୍ଟ ! (ବଞ୍ଚିବିଶାଳ ଗୁଣକୁ ଚେତନା କରାଇ ଉଠାଇ
 ବସାଇ) ମା, ମୁଁ ସାର୍ବସ୍ୱୟମ୍ବର ଦୋଷ ସମକାଳ ବୁଝିବାରେ ରହୁବାକୁ
 ଚାହେଁ ନାହିଁ—ପରନ୍ତୁ ଅପଣ ଜାଣନ୍ତି ମୁଁ ବୁଝିନାହିଁ ପର ଜଗନ୍ନାଥ ଅର୍ପଣ
 କରବ । ପିତାଙ୍କ ସେବା ଅରୁ ପିତାଙ୍କ ଅଜ୍ଞା ପାଳନତାରୁ ମହତ୍ତମ
 ଅର୍ପଣରଣ ଅରୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ବ ସରମସନାକୁ
 ପିତାଙ୍କର ଯେତେ ବୌଦ୍ଧି ପ୍ରିୟକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏତାକୁ ଦେବ ବଦା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।
 ପିତା ମୋତେ ଜିଜ୍ଞେଷୁ କରୁଥିଲେ ବା ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ବଥାରେ ଚିତ୍ତବର୍ତ୍ତ
 କରନବକରେ ବାସ ବସିବି । ମା ! ମୁଁ ଜଣେ ଜାଣୁଛି ସେ ଅପଣ ମୋତେ
 ଜଗନ୍ନାଥ ଜର୍ଜର ମନେ ବସିବି କାରଣ ଅପଣ ମୋର ପ୍ରଭୁ ଦୋଷ ସୁକା
 ସେ ବଥା ଜିଜ୍ଞେଷୁ ମୋତେ ଅବେଶ ନ କରି ପିତାଙ୍କୁ ଅବେଶ ବସିବାକୁ
 ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି ! ଅତି ମୁଁ ମାର ଅନୁମତ ନେଇ ପିତାଙ୍କୁ ଅନୁମତ କରି
 ବସିବାକୁ ଯିବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ଉଚିତ୍ତାଳନ ଏବଂ
 ପିତାଙ୍କର ସେବା ବଳକୁ ବାଦା ଅପଣଙ୍କର ବସିବା ଉଚିତ—ଏହାହିଁ
 ସମାପନ ଅର୍ଥ ।

ଦୟା ।—(ହୋତପ୍ରବୃତ୍ତ ବାଜୁଛି) ସମ ରେ ଶେଷକୁ ତୁ ଏଣା କଲୁ !—
 ମୋପାଇଁ ତୋର ଏ ବଥା ଦେଲା ! ! (ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ପରନି ।)

ସମ ।—(ବସାଳରେ ନାମ ମାର ଜନନୀରେ) ବସାତା ! ଶିଳ୍ପବଳପ୍ରକାଶ
 ସମତନ୍ତ୍ର ଏ ବଥା ବଳ !—ହା ସମ ! ଅରୁ ଏଠି ରହିବାର ନୁହେଁ !—
 (ଚାଲୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ଦୟା ।—(ମୂର୍ତ୍ତିପିତାଙ୍କ ଓ ବିବେକୀର ଚରଣବନ୍ଦନା ଦସ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)
 ସବିଳାପ୍ରବଳ ।

(ନେପଥ୍ୟ ଶିଳା ।)

ଉପିଶୀ ଶବ୍ଦ—କାଳ ଅକ୍ଷାଂଶେ

ସତେ ତ ଦେ ଉପବିର ଶୂନ୍ୟ କଳର ବର ।

ଦେଖିଲି ଜନର ଗଡ଼ କୁମେ ଦୋର ଅବେଶେ । ପୋଷା ।

ଦୈବେଶ୍ବର ବାଦ୍ୟବାଣ

ଦେବ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣ,

ମନ୍ତ୍ରମ ଦେଇଛୁ ଶାନ୍ତ,—

ନ କାଟି ଦିଅଁ ସଦା । ୧ ।

ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତିପାଦେ

ବକ ଦେଇ ଧର୍ମଅପେ—

ଲୋକଙ୍କ ଅଶା ବରଷ

କ୍ଷତର କ୍ଷତର ଧରା । ୨ ।

ଅହା ଏସବୁ କୁହରେ

ଦେବ ପିତୃସତ୍ୟ ଶାଳେ !—

ଦେ ଶାନ୍ତ ନର ଉପେକ୍ଷି

ଅଭିଷେକ ଅପୋକାଳ । ୩ ।

ଚକ୍ରପଥ ଅଭିନୟ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ । ଦୌ ଶରୀର ପୁର ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ।

(ଚକ୍ର ପୁରୀର ଘଟ ପ୍ରାପ୍ତି; ପୁରୀର ନାମାଦି ଉପବିର ଶୂନ୍ୟ
ଦେବତାସେବାଦେଶରେ ବୁଢ଼, ଲୋକ, ଦୟା, ଦୟା, ଲୋକ, ଶୁଭଚର୍ଚ୍ଚ ମାୟା
ସମିତ, ପୂର୍ଣ୍ଣକୃଷ୍ଣ, କୃଷ୍ଣ ଓ ପାଦୁକା ଲୋକ ଯଥାକ୍ଷୟ ବହୁ ପାଦରେ ରହିବ;
ଦୃଷ୍ଟିପଥରେ ପ୍ରବେଶକ ଉପବିର; କାମରେ ଶୁଭକ୍ଷେମପ୍ରଦାୟ ଦୌଶରୀ
ପୁରୀ, ପିତା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ପ୍ରମଦା, ପ୍ରଦା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରୀର ଶୂନ୍ୟ
ଦୃଶ୍ୟମାୟ ।)

ପ୍ରବେ ।—ମା, ତେବେ ମୁଁ ପୁରୀ ଆସିବି କିଭଳି ?

ଦୌ ।—ହଁ, ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ତେବେ ଲୋକ । ଦର ପଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବି

—ଅଭିଷେକ ପ୍ରମଦା ଅତି କିଛି ।

[ପୁରୀ ଓ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ।]

ପ୍ରବେ ।—(ପୁରୀକୁ) ହଁ, ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ପ୍ରମଦା ଦେଖିବି । (ପିତୃର ପ୍ରଦାନ ।)

ଦୌ ।—(ପିତୃର ଦେଇ ଦୃଷ୍ଟି ଶାନ୍ତରେ ଦେଇ ପିତାଙ୍କ ଶାନ୍ତରେ
ଦେଇ) ମା, କୁମେ ମୋର ଶରୀର ଲକ୍ଷ୍ମୀ, କୁମେ ଅଭିଷେକ ଦେଇ

ଅସେଷାର ଶରୀରକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭା ପାଇବ—ରାଜବଣୀ ଦୋର ଯଶସ-
ମୟ ପୁତ୍ର ପ୍ରସବ କରି, ମୋର ଏହି ଅଶୀର୍ବାଦ !—ରାଜବାନ୍ ଦେବଦେବ
ବହୁ ଶରଣ୍ୟ ଭ୍ରମପ୍ରଭ ସୁପ୍ରସବୀ ଦେବେ !—(ଭର୍ମିଲ ପ୍ରଭୃତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ରାଜପାଦଙ୍କ ସୀମାନ୍ତରେ ପିନ୍ଧିବ ପ୍ରଦାନ) ।

ସୁଜନା ।—(ଗୀତ ।)

ସୁଖିଣୀ ସାହାଜୀ—ତାଳ ସାହୁ ।

କି ଅନଳ ବନ ଅଳ ଅସୋଧାତମରେ ।

ସୁନିଶ୍ଚିତ ଅସ୍ତିତ୍ବା ଦେବେ ରାମ ରଘୁବରେ । ପଦ ।

ସନ୍ତାନସାଜ ନରନାରୀ ଅନନ୍ତଭାଗରେ ମିଳି

ମଙ୍ଗଳଅମ୍ବୁର କରେ ଦେଖି ଘରେ ଘରେ । ୧ ।

ପରାଦା ବୋଇଣ ଶରୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ରମ୍ୟାଦରୁ,

ଶୋଭିତ କରଇ କେତେ ଭଡ଼ ପୁଷ୍ପଦାରେ । ୨ ।

ପ୍ରସବ କୁସୁମାଳ ଶୋଭା କରେ ଦ୍ଵାର ଦ୍ଵାର,

ମଙ୍ଗଳବାଜଣା ଦେବେ ବାଜେ ଅଳକାରେ । ୩ ।

ପୁଣ୍ୟସୋଗ ଦେବେ ପୁଣି ପୁଣି ଦେବ ମଳସ୍ଵାଳ—

ଭବ୍ଵଳବେ ଶିଫାସନ ଶୀତା ରଘୁବରେ । ୪ ।

ଓ ଅଭିମାନ୍ୟବ ବର ବରପାତା ବରମୁଦ—

ସମ ପିଣ୍ଡବନ୍ତ ପୁତ୍ର ଗେହୁ ଚାନ୍ଦ କୋଳେ । ୫ ।

କୌଣି ।—ପ୍ରମଦେ ! କୁମେଶ୍ଵର ସମସ୍ତେ ଯାଅ—ଶୀତାଦେବୀଙ୍କ ଅଭିଷେକ
ପାଇଁ ସଜାଇ ରଜ, ସୁ ଶେଷ ଶୁଭ ସାମୁଦ୍ଧ । (ସୁମିତ୍ରା, ଶୀତା, ଭର୍ମିଲ
ପ୍ରଭୃତ ସମସ୍ତଙ୍କର କୌଣିଆଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ରବତ୍ତ କରି ପ୍ରସ୍ତାନ ।) ଏବେ
ଅପଣ ଦୋମ ଅରମ୍ଭ କରିବୁ ।

ସୁଶେ ।—ସେ ଅଳ । (ଅଗ୍ନି ଦୋହୁ ଚଳଇ ।)

କୌଣି ।—(ଭ୍ରମଦେଶକ କରି ଜଳଦ୍ଵାର ଦେଇବା ଚର୍ଚ୍ଚଣ ।)

[ଦାସୀବିମୁଦ ପ୍ରବେଶ ।

ଦାସୀବିମୁଦ ।—ସମଗ୍ର ଅଭିନୟ ।

କୌଣି । (ଅନୁମୋଦନପୂର୍ବକ ମସ୍ତକ ହଲାଇବାର ।)

[ଦାସୀବିମୁଦ ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ ପରେ ଗମ ୨ ରାଜଣଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।]

କୌଣି ।—(ସମ ଅଭିମୁଖେ ଯାବନ ।)

ଘନ ଓ ଲୁହ ।—(ଚୌପଦୀର ଚରଣବଦନ ।)

ଚୌପ ।—(ଘନକୁ ଶୋକରେ ସେନି ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଣ ଅସାଧ୍ୟ ହେଉଥିବାର)

ଘନ ! ତୁ ମହାତ୍ମା, ଧର୍ମଶୀଳ, ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର ଓ ଶୂର୍ତ୍ତି ଭାବ
କରି ଅଛୁ କୁଳୋତ୍ତମ ଧର୍ମ ଅବରଣ ଭର । ତୋର ପିତା ଶେଷ
ସନ୍ତୋଷପ୍ରଦ ହେଉ—ସେ ଧର୍ମଶ୍ରୀ ଅଛୁ ତୋତେ ଯୌବରାଜ୍ୟରେ ଅଭି-
ଷେକ କରାବେ । ଏହି ଅସନରେ ତର ଅଛୁ ଅତି ଅଭିଷେକ ପରେ
ମୋ ପରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠକ ଦରବର । ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭୁବି ଅସି ଭାଇ ସଙ୍ଗରେ ଏହି-
ଠାରେ ଉଭୟ । କୁମେ କୁଳଭାଇ ଏତାହା—ସେମନ୍ତ ଦରବର ।—
(ଅସନ ଉପର ଦେବାଇ ।)

ଘନ ।—(ଅସନ ପ୍ରସ୍ଥ କରି ବନସ୍ତ୍ରାୟରେ ଛାଡ଼ି ଯୋଡ଼ି) ମା ! ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ
ଜାଣୁଛି ଯେ ଅପଣଙ୍କର, ବୈଦେହୀର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଯେ ଦୁଃଖନିବନ୍ଧ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାଧାନ ବ୍ୟାପାର ଉପସ୍ଥିତି ହୋଇଛି ତାହା ଅପଣ ଜାଣନ୍ତି
ନାହିଁ । ମା ! ମୋତେ ଉତ୍ତରବର୍ଷବାଳ ମୂଳକ ପ୍ରାୟ ଅମିଷ ଛଡ଼ି ପଳ,
ମୂଳ ଓ ମଞ୍ଜୁ ଖାଇ ଜର୍ଜର ବନରେ ବାସ କରୁବାରୁ ଦେବ । ଏହିପାଇଁ
ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ଦଣ୍ଡବାଇଶ୍ୟକୁ ପିନ୍ଧି । ସେ ଯୋଗୁଁ ମୋର କୁଣ୍ଡାସନରେ
ବସିବାର ସମସ୍ତ ହୋଇଛି—ଏ ଅସନରେ ଅଛୁ ମୋର ପ୍ରୟୋଗକ
କିଏ ? ପିତା ବନରୁ ଯୌବରାଜ୍ୟ ଦେଇ ମୋତେ ଚପଟା ପ୍ରାୟ ଦେ
ଦଣ୍ଡବାଇଶ୍ୟକୁ ବ୍ୟାସନ ହୁଅନ୍ତୁ, ମୁଁ ଉତ୍ତରବର୍ଷ ବାଳ ବଳୁଳ ପିନ୍ଧି
ପଳ ମୂଳ ଖାଇ ଜୀବନଧାରଣ କରୁ ଜର୍ଜରବନରେ ବାସ କରୁବି ।

ଚୌପ ।—(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହୋଇ ବୁଲିଲେ ପଡ଼ିବା ।)

ଘନ ।—ହଇ ! ମା ପୁଅରେ ପାଣି ଦିଅ । (ଚୌପଦୀଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଧରି ତାଙ୍କ
ଦେହକୁ ଧୁଳି ଝାଡ଼ି ଦେବାର ।)

ଲକ୍ଷ୍ମ ।—(ସହର ଦୋର ଚୌପଦୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପାଣି ସିଝିବେଳ ପୋଛ
ଦେବାର ।)

ସୁସେ ।—(ଉଠି) ଏ କି କାଣ୍ଡ ?—ଘନ ଏଣି କା ବନବାସୀ ! ମହାବୀର
ନାଟାନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ—ଅଛୁ ଏ ଗଙ୍ଗାରେ ରହି କି ଦେବ । ସେ ଘନ
ଏଭଳି ପ୍ରିୟସ୍ବର୍ଣ୍ଣକୁ ବନରୁ ପଠାଇ ଦେଇ ପାରିଲ ତାକୁ କି ଅନ୍ୟ
କୁହେ ! ହାୟ ! ହାୟ ! ଏକଦା ଅମ୍ବୁବିଶାଳରେ ସୁଲଭିତାକୁ !—ହାୟ !
ଘନକୁଳକୁ ଦେଖିଲେ କି ଅନେକଦେ ବା ପାରିବା ?—ହାୟ ରେ
ବିପାକ !—(ଗୋଳରେ ନାଚି ଖୁବ୍ ବାଜୁ ବାଜୁ ପ୍ରହାର ।)

ବୌଦ୍ଧ ।—(ସତେଇଏ ଦୋଇ ଚାଉଳସ୍ତରେ ଗାନ୍ଧୁ)—ସମ୍ମ ଭେ, ଗାନ୍ଧୁ
ମାଲବର ପୁଅ ଦେଇ ନାହିଁ ଗୋଇ ଗୋଟିଏ ଦୁଇ ଚୁପ—ଅନ୍ୟ ଦୁଇ
ନାହିଁ; ତୁ ଯେତେ ଗାନ୍ଧୁ ମୋତେ ଦୁଇ ଦେବାପାଇଁ ମୋ ଗାନ୍ଧୁ ନର
ଦେଇ ତ ଥାନ୍ତି ତେବେ ଅନ୍ଧବୁଦ୍ଧି ବୋଲି ମୋର ଗୋଟିଏ ଦୁଇ
ଦେଇଥାନ୍ତା ।—ଏବେ ଗାନ୍ଧୁ ସହକାରୀ ଦୋଇ ତ ଥାନ୍ତା । ସମ୍ମ ! ମୁଁ
ଶ୍ରୀମୀ ଅନ୍ଧବୁଦ୍ଧି ଦେବେ ବନ୍ଧାଣୀ ତ ସମ ଗାନ୍ଧୁ ନାହିଁ, ପୁଅର ଅନ୍ଧ-
ବୁଦ୍ଧିରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀର ବରଦ ଏଇଆ ମନେ ଦେଇ ଏତେବେଳେ ବଞ୍ଚିଗଲା ।
ମୁଁ ବନ୍ଧୁଗଣୀ ଦୋଇର ସାବଧାନୀକତାକୁ ବନ୍ଧୁକଥା ସ୍ତ୍ରୀ ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧ
ପାଟିଆଏ—ମୋର ସେପରି ଅପାର ଦୁଃଖ ଶ୍ରୀମାଳବର ଚାଟାଟାକୁ ଅଧିକ
ଦୁଃଖ ଅଛି ତ ଦୋଇପାରେ ? କାପ ! ତୁ ଆଉ ଥା ମୁଁ ମୋତେ ଲାଜିଆ
ବନ୍ଧୁକଥା—ତୁ ବଦେଶକୁ ଗଲେ ମୋତେ ତ ଦେଇ ତ ଗାନ୍ଧୁ ?—ମୁଁ
ନାହିଁ ମରସିବ ! କାମ୍ମା ମୋତେ ଅନ୍ଧବୁଦ୍ଧି ଲାଜିଆ ବନ୍ଧୁକଥା—ମୁଁ ଚରକାଳ
ବାବର ଅସ୍ତିତ୍ବ—ସେ ମୋତେ ଦୈବଶ୍ରୀର ପାଣିପରି ତ ଗାନ୍ଧୁ ନରଦୁ
ବନ୍ଧୁକଥା !—କାମ୍ମା ! ସେଇଁ ମନେ ମୋର ମୋର ବନ୍ଧୁକଥା ବନା ମୋ
ପଛରେ ମୋଡ଼ାଇଥାନ୍ତି, ସେମାନେକ ଦୈବଶ୍ରୀର ପୁଅକୁ ଦେଖିଲେ
ମୋତେ ବନା ବନ୍ଧୁକଥା ନାହିଁ ! ପୁଅ ! ମୁଁ ଦୋଇ ବନ୍ଧୁକଥାରେ ଦୁର୍ବତାପରା
ଦେଇ ତପସି ଲେଖିବୋପନା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଧୁ ଦୈବଶ୍ରୀର ମୁଁ ଦେଖିବ ।
—ସମ୍ମ ! ତୋର ଅନ୍ଧମ ବନ୍ଧୁସ୍ତରେ ଉପକରଣ ଦେଲି, ଗୋଟିଏବନ୍ଧୁ
ଦୁଃଖର ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଖାଇ ଅନୁକ୍ରାନ୍ତ । ତନ୍ତ୍ର ନରୁ ସତେବର୍ଷ ଅନ୍ଧବୁଦ୍ଧି
ଦେଲି—ମୁଁ ଏବେ ଏପରି ଲାଜି ଦେଇ ଗଲିତ ସେ ଅନ୍ଧ ଅଧିକବାଳ
ସହକାରୀମାନଙ୍କର ଲାଜିଆ ପହୁବାକୁ ମନ ବାଜି ପାରିବ ନାହିଁ ! (ଯୋ-
ଲରେ ବସିବାଦ ବର) କାମ୍ମା ସମ୍ମ ! ମୁଁ ଦୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଧୁ ତ
ଦେଖି ଦୋଇ ଦୋଇ ଗଲିକଥା ଅବରମ୍ଭେ ବର ପେଇ ବସିବ ।—
ମୁଁ ଦୋଇ ଉପକାର, ଯୋଗ ଓ ନାଜାପ୍ରକାର ପରିତ୍ରମ କରି ଅନ୍ଧ-
ଦୁଃଖରେ ବଦେଇଥିଲି—ମୋର ଯୋଡ଼ା ବସାଳକୁ ସବୁ ବସଳ ଦେଲି ।
ବସାଳାଳରେ ନରରେ ନର ଦୋଇ ବାବର କୃଳକୁ ଶ୍ରୀମୀ ପରାଏ—
ଦୋଇବଦେବ ବାଣୀ ଦୁଃଖ ମୋର ଦୃଢ଼ସ୍ତ ଶ୍ରୀମୀ ଯାନ୍ତି ନାହିଁ—ସମ୍ମ ଭେ,
ମୋର ଦୃଢ଼ସ୍ତ ବଡ଼ ବରଦ ! ସମ୍ମ, ମୋତେ ନାହିଁ ଜଣା ଯାଉଛି ମୋର
ମରଣ ନାହିଁ—ସମ୍ମାଳସ୍ତରେ ମୋ ପାଇଁ ଧନ ନାହିଁ, ବାହା ସ୍ତରେ
ଦେବନପସ୍ତସ୍ତ ବନ୍ଧୁଗଣୀକୁ ବଳେ ବରଣ ନାଜାପ୍ରାୟ ସମ ବମୋତେ ଦେଇ

ନ ଥାନ୍ତା !—ମୋର ହୃଦୟ ଅବନୀତ—ମୋର ଦେହ କୁହାରେ ଗହା
 ବେଦନ—ଏବେ ଦୁଃଖରେ ମୋର ହୃଦୟ ଯାଏ ନାହିଁ—ଏବେ
 ହୃଦୟରେ ଦେହ ମଝିରେ ପଡ଼ି ଭୁଲି ହୋଇ ଗଲା ନାହିଁ ! ମୋର
 ହୃଦୟ କିମ୍ବା ଯାନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ଧାରରେ ମରଣ ହୁଏ ନାହିଁ ! ମୁଁ ପୁଅର ମଙ୍ଗଳ
 ମନାଏ ଯେ ସମସ୍ତ ବ୍ରତ, କର୍ମ, ଦାନ, ଚେଷ୍ଟା ଶୁଦ୍ଧିର ଗାଡ଼ି ମନୁ
 ନ୍ଦୁପାରିବି, ମନୁ ହେଉଥିବି କିନ୍ତୁ ବେଳ—ଏହି ମୋର ପରମ ଦୁଃଖ !
 ଯଦି ! ତେବେ ଦୋର ଧୂଳିରେ ନିରସାର କେତେ କେତେ ଅପରା
 ଧରା, କି ମନ ଶାନ୍ତ ହେଉ, ତାହାଦେବେ ତୋ ଚରଣରେ ବସୁଥିବି
 ମୋର ପରା ଅଳ୍ପ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମନୁଷ୍ୟ—ତା ହୋଇ ନୁହେଁ ! ରେ
 ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ବୁଝ ! ଗୋରୁ ଦୁଇଟା ଦେଇବି ବନରେ ଗାଈର ପଛରେ
 ଗୋଡ଼େଇଆ—ଆମର ନ ଥିଲେବି ମୁଁ ବନରେ ତୋ ପଛରେ
 ଗୋଡ଼େଇ—ତୋ ଚରଣରେ ମୋର ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୋଗର ନାହିଁ
 —ତୋ ଚରଣରେ ମୋର ବସନା ବୁଝ ! (ଶବ୍ଦ)

କହୁ ।—(ଅପରାଜିତା ଯୋଗ) ନା ! କହ ଯେ ଜଣେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ନଥା
 ରେ ଗଜପତି ହୁଏ ବଳକୁ ଯିବେ ଏହା ମୋ ମନକୁ ଆସୁ ନାହିଁ । ପିତା
 ବରଷାରେ ଓ ବସନ୍ତରୁ ଶୁଭ ; ବସନ୍ତରେ ସେ ବୁଦ୍ଧ ବୋଲି
 ଜଣନ୍ତି ବାସନ୍ତ ବୋଲନ୍ତି—ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ଅନୁବେଷରେ ଯେ ବର
 କି ପାରିବ ? ମୁଁ ଭାବିବି ଏପରି କିନ୍ତୁ ଦୋଷ ଦେଖୁ ନାହିଁ ଯହିଁରେ
 ତ ସେ ଭାବିବି ବହୁତ ବୋଲି ଗଜପତି ବୋଲି ପାରିବି । କେତେ
 ଏପରି ଜଣକୁ ସୁଖୀ ମୁଁ ଦେଖୁ ନାହିଁ ସେ ତ ପଛରେ ଦେବେ ଭାବିବି
 ଜଣାନ୍ତି । ଯେଉଁ ମନକୁ ସେ ଅପରାଜିତା ଦେଖୁ ଗାତ ବସନ୍ତ ମୋ
 ସେ ପଡ଼ି ଲେପେ ରବି ସହର ପବନ ସହରାତରଣ ବସନ୍ତ ବାସନ୍ତ—
 ବାବର ଜଣା ବସନ୍ତକୁ ଦେଖାଏ ନାହିଁ । ଦେଉଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର
 ଧର୍ମକୁ ଅବଦେଶି କର ଯୁବକରେ ଦେବତା ପ୍ରାୟ ଦେବତାଙ୍କୁ ଦୃଷ୍ଟି
 ଅବଦେଶ ପରିବେଶ କର ପାରିବି ? ତୋ କିରାଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ପାଦ
 କରଣ—ଭଜନରୁ ହୃଦୟ କର କେଉଁ ସୁଖ ସେ ବସା ପ୍ରତିପାଦନ
 କର ମନୁ ଗାଡ଼ି କର ?—(ସମ୍ପର୍କ) କହ ! ଲେପେ ଏ ବସନ୍ତ
 ଜାଣି ପାରିବି ପୁଅକୁ ଅପରା ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଏହି ଭାବିବି ଅପର
 ବରଣୁ । ମୁଁ ଧନୁ ଧନୁ ଅପରା ପଛରେ ଯିବି ଦେବେ ଅପରାବର ବେଳ
 ହେଉ କର ପାରିବି ନାହିଁ । ଅପରାବର ବସନ୍ତରେ ହେଉ ମୁଁ ଗଜପତିବିଜୟ

ସମ୍ଭାଷଣ ସତ୍ୟାଧାରୁ ନିର୍ମଳତା ଭରପେ—ସେ ଭରପେରେ କିଛି
 ଓ ଭରପେର ମଧ୍ୟରାଜ୍ୟା କିଛି ମୁଁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ ।—କାହିଁ—
 ଅଳ୍ପ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପର ଭଲ, ଓ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରାଜ୍ୟା ମଧ୍ୟରାଜ୍ୟା
 ବାସୀ ବୁଦ୍ଧ ବସନ୍ତ ଅବସାନରେ ଶାନ୍ତର ହୃଦୟ ବାହୁର ଗମନ
 ବରଦା ନୁହେଁ । ଅସମ୍ଭାଷଣ ପିତା ସେବା କେବଳୀୟାରେ ପଡ଼ି
 ଭରପେର ଭଜନ ଦେଇ ଅସମ୍ଭାଷଣ ସେବା ପାଟିଆରୀର ବସନ୍ତ ଦେବା
 ବାହୁର ବଧ ବରଦା ଓ ବସନ୍ତ କରଦା ବାହୁରା—କିନ୍ତୁ । ପିତା କେଉଁ
 ବଳ ବା ବେଳେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଅସମ୍ଭାଷଣ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ବସନ୍ତରୁ କେବଳୀକୁ
 ଦେବାକୁ ବାହା କରନ୍ତି ? ଅସମ୍ଭାଷଣ ସମ୍ଭବ ଅଟେ ମୋ ସମ୍ଭବ ପାଟିଆ
 ବର ଭରପେର ଭଜନ ପ୍ରଦାନ ଦେବାକୁ ଓ ବାହର ଯାଏ ଅଛ ? (କେବଳୀ-
 ପଦ୍ୟାପ୍ରସ୍ତ) ମା ! ମୁଁ ସତ୍ୟ, ଦାତ, ଧନ, ଯଶସ୍ୟା ପଦ୍ୟା ପଦ୍ୟା କହୁଛୁ
 ମୁଁ ସଦାକ୍ରିୟାବଶରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ଅନୁଗାମୀ । ମା, ସେ କେବଳ କିଛି
 ଅନଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁଗାମୀ ପ୍ରଦେଶ ଦେବାରେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣନ୍ତି ମୁଁ
 ଅନେକ ବର୍ଷରେ ପ୍ରଦେଶ କରନ୍ତି । (କେବଳୀକୁ ଦେଇ ଦାତା ଉପାଦାନ)
 ଅସମ୍ଭାଷଣ ଭ୍ରମ ମୋର ପରମ୍ପରା ଦେଖନ୍ତୁ—ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେତେ ପ୍ରଭୁର ଅନ୍ଧ-
 ଦାର ଦେବାଦ ଦେଖି ଦେଖିପର ମୁଁ ଅସମ୍ଭାଷଣ ଦୁଃଖ ଦାନ ବାହୁ—ବୁଦ୍ଧ,
 ଦ୍ଵାଦଶବର୍ଷୀ, ମଦାବୁଦ୍ଧ, କେବଳୀୟାରେ ଅବସାନ ଓ ଅସ-
 ମ୍ଭାଷଣ ପଦ୍ୟା ନିଶାକୁ ଦୁଃଖ ପିତାକୁ ମୁଁ ସମ୍ଭାଷଣ ନିଶା ମଦାଦକ ।

କେବଳୀ—(ବାଳ ବାହୁ) ବସନ୍ତରେ ଭଜନ—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଦେବତା—(ସମସ୍ତେ)
 ବସନ୍ତ ! ତୁ କିନ୍ତୁର କଥା ଶୁଣିଛୁ ? ତୋର ଭଜନ କରଦା ନୁହେଁ ।—
 ମୁଁ ତୋରରେ ନିଶାକୁ ସମ୍ଭାଷଣ ଦେଖିଲେ—ମୋର ସମ୍ଭାଷଣୀର କଥା
 ଶୁଣି ମୋତେ କିଛି ତୋର ବଚନୁ ଶିବା ନୁହେଁ ନୁହେଁ । ତୋତେ ସମସ୍ତ
 ଅର୍ଥ ଜଣାଅଛି । ସେତେ ତୋର ଅନିଶ୍ଚିତର ଦେବାକୁ ବାହା ଆଦ
 ତୋତେ ଏତାରେ ଆଦ ମୋର ଦେବା କର ତୁ ଦେଖୁଅର୍ଥ ଅନୁଗାମୀ
 ଦର ।—ଦେଖ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଦାତାପ ପରେ ଆଜି କିଛିର ମାତ୍ରଦେବା କର
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗରେ ।—ପିତା ତୋର ସେତୁର ପ୍ରଜନକ, କହୁଁ ଅସନ୍ତ ମୁଁ ପ୍ରଜା
 ପାଦ୍ୟାଦ ଦୋଷୀ ।—ମୁଁ ତୋତେ ବଚନୁ ଶିବାକୁ ଅନୁଗାମୀ ଦେଖି ନାହିଁ
 —ତୋର ବଚନୁ ଶିବା ନୁହେଁ ନୁହେଁ । ପ୍ରମ ! ତୋ ସମ୍ଭାଷଣ ଦିନ ଭଜନ
 କରଦାଦ ଦେଖି ମାତ୍ର ତୋର ବରଦେରେ ମୁଁ ଓ ନାବନ ନାହିଁରେ ପ୍ରଦୋଷ-
 ନିନ ଦାହୁ ।—ମୋତେ ତୋତେରେ ବ୍ୟାକୁଳ ବସି ତୁ ଦାତା ଗରେ

ମୁଁ ବାସ ପାଇବି ନାହିଁ—ତୁ ଆଜିକାଲିକି ବାସିବ, ତା ଦେଲେ ତୁ ସମସ୍ତ-
ପ୍ରାୟ: ପ୍ରତିଦିନକୁ ଯେ ଅର୍ଥକୁ ମହାଦୂତ ପାଇବ !

ସମ ।—ମା, ପିତୃବାଚ୍ୟ ଲପିତାକୁ ମୋରି ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ—ସୁଦୂର ବନ୍ଦୁ
ଯିବାପାଇଁ ମୋର ବାଣୀ ଦେଉଛି । ମୁଁ ଅପଣଙ୍କର ଗୋଡ଼ପରେ ଯିବି
ବହୁତ ମୋ ପ୍ରତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଦେଉଛି । ବହୁବଳୋକ୍ତାୟୀ ଅପଣଙ୍କ
ବହୁବଳି ଧର୍ମ ଜାଣି ଗୁଣା ପିତୃବାଚ୍ୟ ପାଳନାକ୍ଷର ମୋର ବାସିଥିଲେ;
ଆତ୍ମାବଦ୍ଧର ପ୍ରକାଶକୁ ସମସ୍ତକାଳର ସୁଖମାନେ ପିତୃ ଅବେଷରେ
ସୁସ୍ଥତା ଖୋଜି ପ୍ରାୟ ମରଣ ପ୍ରାୟ ଦେଲେ; ଅନ୍ତର୍ଗତ ସମସ୍ତ—ନିଜ
ସମ ପିତୃ-ଅଙ୍ଗରେ ଅଙ୍ଗରେ ଅପଣଙ୍କ ମାତା ଦେଖିବାକୁ ସମ୍ଭବ ପରି-
ତ୍ରାସ କାଣି ପଡ଼ାଇଥିଲେ । ମା, ସେମାନେ ଓ ଆଉ ଅନ୍ୟ ଦେବଦୂତ
ସଦାକ୍ଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନେ ଅଙ୍ଗରେ ପିତୃବାଚ୍ୟ ପାଳିଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ
ପିତାଙ୍କର ହୃଦୟର ଅବେଷ ପ୍ରତିପାଳନ କରିବି । ମୁଁ ଏହା କିଛି ପିତୃ-
ପାଷାଣ ପାତ୍ର ନାହିଁ । ପୁରୀ ପ୍ରାଣନାୟକ ପିତୃବାଚ୍ୟପାଳନକୁ ଧର୍ମ
ଅଭିମାନ ଥିଲା । ସେମାନେ ଏହି ଧର୍ମପଥରେ ଯାଉଛନ୍ତି—ମୁଁ ବି ଯାଉଛି ।
ଯାହା ଦେବେ ହୋଇ ନାହିଁ ଏହା କିଛି ନୂତନ ଧର୍ମ ମୁଁ ଅବଲମ୍ବି କରି-
ନାହିଁ । ମା, ପିତୃବାଚ୍ୟ ପାଳନ କରି ବୌଦ୍ଧତା ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମପଥରେ ବୁଦ୍ଧ-
ନାହିଁ । କୁମୁଦିନରେ ମେଘବଦ୍ଧ ପିତୃବାଚ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ,
ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ କରୁଛି—କିଛି ଅର୍ଥକୁ କରବାକୁ ଯାଉ ନାହିଁ ।—(କଣ୍ଠ
ପ୍ରତି) ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ ! ତୋର ମୋତାରେ ସେହିପରି ଦୃଢ଼ତା ଅଛି
ତୋର ବଳ, ଶକ୍ତି, ଅସୋକ୍ଷୟ ଚେତା ଲୋକେ ସମସ୍ତ ଜଣାଅଛି ।
ମୋର ସତ୍ୟ ଓ ଧାନ୍ତି ବସ୍ତୁକୁ ଅଭିପ୍ରାୟ କି କାଣି ମାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଛି
ମାଧ୍ୟ କୃତ ସବୁ ଜାଣି ନାହିଁ କି ଏପରି ଦେଉଛି ? ଉଦ୍‌ଭେଦକେ-
ଧର୍ମ ପରିମୟରୁତାର୍ଥ । ଧର୍ମରେ ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅଛି । ହେତୁ ପିତୃବାଚ୍ୟ ମଧ୍ୟ
ଧର୍ମସମ୍ମୁଖ—ଏହି ତାହା ଅବଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠେୟ । ପିତାଙ୍କର, ମାତାଙ୍କର
ପ୍ରାଣନାୟକ ବାଚ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ସମସ୍ତ ଅଭିଧ୍ୟାନ ଧର୍ମମାନ-
ଙ୍କ ଉଚିତ ନୁହେଁ—ଏହି ମୁଁ ପିତୃପାଷାଣ ଅଭିଧ୍ୟାନ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।
ପିତାଙ୍କ ବାଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠି ଦେବସ୍ତ୍ରୀଦେବୀ ମୋତେ ସେପରି ଅବେଷ କରିଛନ୍ତି ।
କିନ୍ତୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅଭିଧ୍ୟାନକି ଓ କୁରତା ବ୍ୟାପକ କରି ପ୍ରବୃତ୍ତ
ଧର୍ମାଧ୍ୟାୟ କରି ଏବଂ ମୋର ବୃଦ୍ଧ ଅଭିଧ୍ୟାନୀ ବୋ ।—(କରଯୋଡ଼ି
କରି ଏବଂ କରମସ୍ତକ ହୋଇ ମାତାଙ୍କପ୍ରତି) ମା, ମୁଁ ପ୍ରାଣର ଶପଥ କରି

ବହୁତ ସୁଁ ବଳକୁ ପିନ୍ଧି—ମୋତେ ଅନୁକୂଳ ଦେଉଛି, ମୋର ମାନସ—
 ସର୍ମର ଅନୁକୂଳ କରନ୍ତୁ । ସମାପ୍ତ ପକ୍ଷୀ ପୁରବ ସ୍ୱର୍ଗ ପରିଭ୍ରମଣ କରି
 ପୁରବୀର ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସୁଁ ବ ସେହିପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ଉଦ୍ଧୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
 ପୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସିବ ।—ମା, ଆପଣ ଘୋର କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, ହୃଦୟକୁ
 ଘୋର ସମ୍ବରଣ କରନ୍ତୁ—ସୁଁ ବଳବାସ କର ପିତୃବାଚ୍ୟ ପାଠ ପୁଣି
 ଏଠାରୁ ଆସିବ । ଆପଣ, ସାଧନା, ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୁଁ—ସମସ୍ତଙ୍କର ପିତାଙ୍କ
 ଅଦେଶ ପାଳନା ସଦାଚରଣ । ମା, ଆପଣ ମନର ଦୁଃଖ ମନରେ ମାରି
 ମୋର ସନ୍ତୋଷପ୍ରସବର ଆଶ୍ୱେନକ ଜନ୍ମଦିନ ମୋର ବଳବାସାଭିଳାଷିଣୀ
 ଧର୍ମକୁଳର ଅବଦର୍ଶନ କରନ୍ତୁ ।

ତୌଣ ।—(ପୁନର୍ବ୍ରତୀ ।)

ସୁମ ।—ଭାଇ ପାଣି ଖଣ । (ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ମାତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କରଣ
 କରୁଁ) ଭାଇ । ତୋର ପରାକ୍ରମ, ମୋପ୍ରତି ତୋର ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ତାହା
 ମୋତେ କରଣର ଜଣିଅଛି—କୁ ମାଙ୍କ ପରି ଅଭିପ୍ରାୟ ବୁଝି ନ ପାର
 ମୋତେ ବ୍ୟସ୍ତ କରୁଛି । ଯେ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ ଦାନ ଧର୍ମ—ପରାକ୍ରମ ଲୋକେ
 ଶୁଣିବେକି ତାହା ସବୁ ଧର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଗତ—ସୂର୍ଯ୍ୟ ବାହାବୁଦ୍ଧା ଦୋର
 ଧର୍ମ, ଅଭିମତା ଦୋର ମୋ ଅଭି ପୁଣିବତ ଦୋର ଅର୍ଥ ଉପାଦାନ କର
 ପ୍ରାୟ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ, ଦାନ ଓ ଅର୍ଥ ଉପାଦାନ କରେ । ଯେଉଁ କର୍ମସାଧକରେ
 ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, ଦାନ ତଳ କରଣର ଦାଉଁ ବହିମଧ୍ୟରୁ ସହିରେ ବେଦନ
 ଧର୍ମ ଅଛି ତାହା ବେଦା ଉଚିତ ବାରିଣ ଯେଉଁ କର୍ମସାଧକରେ ବେଦନ
 ଅର୍ଥ ଅଛି ତାହା କରେ ଲେବରେ ବଦେଶଲେବ ଦେବାକୁ ହୁଏ ଅଭି
 ସହିରେ ବେଦନ ଦାନ ଅଛି ତାହା କରେ ଲେବେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କେନ୍ଦ୍ର
 ନାହିଁ । ଯେ ପିତା ଅଥଚ ବୁଦ୍ଧ, ଶକ୍ତି ଓ ଗୁଣା ସେ ମୋ ବା ଶେଷ
 ବା କର୍ମବତରୁ ସାତା ଦେବାକୁ ବହୁବେ ତାହା ଦେଉଁ ସାଧୁକୃତି ଧର୍ମ
 ଉପେକା କର ନ କରବ ? ସୁଁ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଥାଜାଣୁରେ ପ୍ରତି-
 ପ୍ରାକର ନ କର ରହି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଦେଶଦର୍ଶି
 କରୁ ଅଭି ମାଙ୍କର ଶୁଣା, ଧର୍ମ ଓ ଗର । ସେହି ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର
 ଧର୍ମସ୍ତର ବ୍ୟ ଆଉଁ ଆଉଁ ମା କପର ମୋଷଙ୍ଗରେ ସାମାଜ୍ୟ ବ୍ୟବହାର
 ପର ଏଠାରୁ ଶାନ୍ତ ମାରିବେ ?

ତୌଣ ।—(ସଂକ୍ଷେପରେ କହ ବେଦନାରେ) ଓ ବହୁ !! ଓ ଦୁଃଖ !! ସୁଁ
 ଦୃଢ଼ଭାବ । ପାଣିକ୍ଷୀ !! ସୁମ ! ତୋର ବାପ ତୋର ପୁରବୀ—

ମୁଁ କି ତୋତେ ପାଇ ନାହିଁ—ମୁଁ କି ତୋତେ ସ୍ମେରୁ ବସନାହିଁ ।
 ମୁଁ କି ତୋର ପୁରୁଷତା । ମୁଁ ତୋତେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସର ଦେବ ନାହିଁ !
 ତୁ ଗଲେ ମୋତର ଅତୀତ ଦୁଃଖ ଦୂର—ମୋତେ ସ୍ମୃତି ତୋର ବଳକୁ
 ସିଦ୍ଧା ଦେବ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ତୁ ମୋର ଧନ, ତୁ ମୋର ପ୍ରାଣ—ତୋ ବିରହ-
 ରେ ମୋର ଜୀବନ, ବହୁ ବାଦନ, ଲେଖନ, ପିରୁଣ, ଅମୃତ—
 ନାହିଁ କି ପ୍ରସୋଜନ ନାହିଁ ! ତୋର ନିଗହରେ ମୁଁ ମୃତ୍ୟୁର ସ୍ଥରେ
 ମୋର ପାଦପଥରେ ଲାଗି ହୁଏ !

ଉପ ।—ମା, ଅପଣ ମୋତେ ବଳକୁ ସିଦ୍ଧାପାଇଁ ଅନୁସର ଦେଉଛନ୍ତି । କାର୍ଯ୍ୟ-
 ପେଷରେ ଯାହିଁ କି ମୁଁ ଯାହା ସତ୍ୟତରତ୍ନାକର ସ୍ୱର୍ଗଲକ୍ଷ୍ୟ ବନ ପ୍ରାୟ
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଏତାକୁ ଫେର ଅସେ ଏକାକୀ ମାୟାକା ବାସନା ଅନୁସର
 ନାହିଁ । —ମା ମନୁଷ୍ୟଜୀବନ ନିତାନ୍ତ ଅତୀତପ୍ରାୟ, ଏହି ବେଳେ
 ଜଳିଯାଇ ମୁଁ ମହାପାତକ ଯଶ ସହ ନ ପାରେ—ମୁଁ ଅଧର୍ମନିଗ୍ରାହେ ବୁଝ
 ପୁଣ୍ୟ କି ଗୁଣ ପ୍ରାପ୍ତି କି ନାହିଁ ।

ଉପ ।—(ଶୋଷରେ ତଥୁ ବାହାରକୁ ଯିବ ଅଧର୍ମନିଗ୍ରାହରେ ପାର୍ବତୀବାସ ବ୍ୟାପ
 କର ଚଳୁଥିବା ଦୃଶ୍ୟ)

ଉପ ।—ଭଲ ଲଜ୍ଜା ! ତୁ ଧର୍ମନିଗ୍ରାହକ ଓ ଶୋଷ ଏକ ଦେଖ
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କର ଏ ବାସକୁ ଅପମାନକର ମନେ କି କର ସମ୍ଭବ
 ହୋ । ମୋର ଅଭିଷେକ ପାଇଁ ସେ ଦୃଶ୍ୟକୁ ସଂସ୍କୃତ କୋଇଳ
 ବାହା ବସନି କର—ମୋର ଅଭିଷେକ ଦେଖୁ ତୋର ସେ ଲଜ୍ଜା
 ତାକୁ ମୋର ବଳବାସ ଅତିରୁ ଫେରାଦେ । ମା ଯେଉଁ ମୋର ବଳ-
 ମନୁଷ୍ୟପଦରେ ଶକ୍ତି ନ ଲାଗୁ ସେପରି କର—ମୁଁ ତାଙ୍କର ପଦ-
 ନିକଟ ଅଗ୍ରସର ଦୁଃଖ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁକ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ନ ଲାଗେ । ମୁଁ
 ବେଳେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଅଗ୍ନିସ୍ତ୍ରୀ କରି ନାହିଁ । ଜଳକ୍ରୀର ପଦବାସ, ସତ୍ୟ-
 ପ୍ରକଟ, ସତ୍ୟପ୍ରକଟ ପିତା ପିତାଙ୍କର-ସ୍ୱର୍ଗଲକ୍ଷ୍ୟ ଅପଣକୁ କି
 ମୋରପ୍ରତି—ସେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଦେଉଛନ୍ତି । ଅଭିଷେକର ଅପୋକର ଚର୍ଚ୍ଚ-
 ର୍ଚିତ ନ ଦେଲେ ପିତାଙ୍କର ଓ ମୋର ବାଦ୍ୟ ସତ୍ୟ ବେଳ ନାହିଁ ଏକାକୀ
 ଅପଣକୁ ତାଙ୍କର ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ ପାରେ । ଏଣୁ, ଭଲ, ଅଭିଷେକର
 ଅପୋକର କରୁଛି କର ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ଏତାକୁ ବଳକୁ ସିଦ୍ଧା ବାସ
 ବାରେ । ଯଦି ମ ମୋତେ ବଳକୁ ଏତାକୁ ବଳବାସ ହୋଇ ବଳକୁ
 ବଳରେ ଅଭିଷେକ ଦେଉ—ମୁଁ ତାହାଙ୍କର ପଦ ଚାହାନ୍ତି ହୋଇ

ବନ୍ଦୁ ଗରେ ମୁଁ ମାର ମନରେ ମୁଁ ଦେବ । ବୁଢ଼ାନ୍ତ ମୋର ପ୍ରାଣ
 ଘଟର ନିରୁଦ୍ଧ ଓ ବଳମୟର ଦେବ । ମୁଁ ମାର ଏ ଶୁଣ ବୁଢ଼ାନ୍ତଦେବ
 କ ଦେବେ ତାଙ୍କର କ ମୋତେ ଶ୍ରୀମା ଦେବୀରୁ ଦେବେ ଅଭିନୟ ମୋର-
 ଆତ୍ମା ? କୁ ଜାଣି ସେ ମୋର ଦେହର ପ୍ରମୁଖ ମାତାଙ୍କଠାରେ ମମାନବର
 ମୁଁ ମାର ମା ଦେହର ଅପଣା ପୁଅ ଓ ମୋତାରେ ପୋତ ମୁଁ ଦେବ ।
 ସେ ବଳାକୁ ମୋର ଅଭିଷେକ- ନିରୁଦ୍ଧ ଓ ବଳମୟର ଦେବେ ଦେବ
 ବୁଢ଼ାନ୍ତ ଦେହରୁ ଦେବଦତା ତା ଓ ଦୋଷପାତର ?—ମୁଁ ମାର ମ
 ବୁଢ଼ାନ୍ତର ବଳମୟର ମୋର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଆତ୍ମା କ ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିପତ୍ର
 ସ୍ୱାଧିଷ୍ଠିତାରେ ମୋର ଶ୍ରୀମାତାଙ୍କର ଦୟା ଦେହରୁ ଦେବ ? ନିରୁଦ୍ଧ
 ତାଙ୍କଠାରେ ଅଭି ମୋତାରେ ଦେବଦତ୍ତରୁ ଦେବ । ସାଦା ଅଭି-
 ନୟ, ସାଦା ପ୍ରଭବ ଦେହ ପ୍ରଭବର ଦେହରେ ନାହିଁ ତାଙ୍କ
 ଦେବ । ସୁର, ଦୁର, ଦେବ, ଦେବ, ନର, ଅନର, ଉପର, ବଳମୟର ଅଭି
 ସାଦା ଦେହରୁ ସବୁ ଦେବର ନାହିଁ । ଦେବ ସଙ୍ଗରେ ବେ ସୁଦେବ ? ନିରୁ-
 ଦ୍ଧା ଦେହରୁ ଦେବଦତ୍ତର ଦେହରୁ ଦେବ । ନାମଦେହରୁ ଅଭି
 ମୋର ଦେହ ଦେହ । ସାଦା ଦେହରୁ କ ଦୋର ଅଭିନୟର ନାମର
 ରେ ଅଭିନୟ ଦେହରୁ ଦେବ ତାଙ୍କ ଦେବର ନାହିଁ । ଅଭିଷେକରେ
 ଦେହରୁ ଦେବେ କ ମୋର ଦେହ ଦେହରୁ ଦେବ ପରିଚାୟ ଦେହ-
 ନାହିଁ—କେ ଦେହର ଅଭିନୟୀ ଦୋର ପରିଚାୟ ତାଙ୍କର ଦେବ ମୋର
 ଅଭିଷେକର ଅଭିନୟର ନାମର ଦେବ । ନର, ମୋର ଅଭିଷେକର
 ଦେହରୁ ମନରୁ ଅଭିନୟ ଦେହରୁ ଦେହର ମୋର ଦାସପ୍ରଦ-ଦେବ
 ଦେବ ।—ନା, ସଙ୍ଗରେ ଦେହରୁ ଦେହର ମୋର କ ଦେବ ? ମୁଁ
 ଦେହ ପାଣି ତାଙ୍କ ଦେହର ଦେବ ।—ନର, ଏ ଦେହରେ ସଙ୍ଗରେ ଦେହ-
 ନାହିଁ—ବଳମୟ ମୋତାରେ ଦେହର ମହାପ୍ରଭବର । ମୋର
 ଦେହରୁ ଦେହରୁ କ ମୋର ମୋର ଦେହ ନାହିଁ—କେ ଜାଣି ଦେବ ଦେବ
 ଦେହରୁ ଦେହରୁ ବେ ଦେହରୁ ନାମରେ ଦୋର ଦେହେ ପରି
 ଅଭିନୟର ଦେବ ।

ବନ୍ଧୁ ।—(ସ୍ୱପ୍ନାୟ ଦୋର ନାମର ନାମ ଦେହରୁ ନିରୁଦ୍ଧରେ) ଅଭି
 ଦେହରୁ ସଙ୍ଗରେ ଅଭି ନାମର ଅଭିନୟର ବନ୍ଦୁ ଦେହ-
 ପାଣି ଦେହରୁ ଦୋର ଦୋର ଦେହରୁ ଦେହରୁ—ଦେହ କ
 ଦେହେ ଅଭିନୟର ଦେହ ଦେହରୁ ଦେହରୁ ଦେହରୁ ଦେହରୁ

ପ୍ରାୟ ୦ ଏହି ବଡ଼ ପାଠକୁ ? ସେ ଦୈବର କ୍ଷମା ଦୌଷ୍ଟିକ ଦାର୍ଯ୍ୟ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ନାହିଁ, ସେ ସ୍ବଦେଶୀ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
 ଅପେକ୍ଷା ତଳେ ସେ ଦୈବ ଏମନ୍ତ ଓ ପ୍ରକାଶ ସେ ଅପଣ ବାହାର
 ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି ? ଜଗତରେ ସେ କଣ ଅଛି ଏହା ୦ ଅପଣକୁ କଣ-
 ନାହିଁ ? ପିତା ଓ ମହିଳା ମା ବନ୍ଧୁ—ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପଣ ଗାନ୍ଧିଜୀ
 ପାଶାପାଶୀ କରୁ ନାହାନ୍ତି ? ସେମାନେ ସ୍ବଦେଶୀ ସାଧନାପଥ ପ୍ରଦାନକରେ
 ଏହା କେବଳେ ଅପଣଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାର ଅଭିଳାଷ କରୁଛନ୍ତି—
 ସେତେ ଅପଣୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଅଭିଳାଷ ୦ କି ଥାନ୍ତା । କେବେ
 ଅପଣୁଁ ଚରପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତେ—ବାହାର ଉପସ୍ଥାପନା କୋଇଥାନ୍ତା ।
 ଏବେ ଅପଣଙ୍କୁ ପଚାରିବା ଯେ ଅପଣଙ୍କୁ ଅଭିଳାଷ କରିବାର ସେ
 ଉଦ୍ୟୋଗ ଦେଉଛନ୍ତି ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କର ବହୁତ କେବ—ମୁଁ ସେ ବାହା
 ସହବାକୁ କେଣା କରୁ ନାହିଁ ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ । ସେ ଅପଣୁଁ ଅପ-
 ଣଙ୍କର ସମ୍ବେଦନା କୋଇଲି ଏବଂ ସମ୍ବେଦନା ଅପଣଙ୍କର ମୋତେ ଉପ-
 ଶ୍ରୁତି କୋଇଲି ସେ ଧର୍ମ ମୋତେ ଦେଖ । ଅପଣ କ୍ଷମାକାରୀ ହୋଇ
 ଯେଉଁ ନାସ୍ତବପର୍ତ୍ତୀପିତାଙ୍କ ଲେଖକଙ୍କର ଅଧର୍ମବାଦୀ ପାଇବେ ?
 ଅପଣ ସେ ସେମାନଙ୍କର ଅପଣଙ୍କର ଅଭିଳାଷକପ୍ରାୟେ କେବେ ଦୃଷ୍ଟି
 କି ପାଇ ନାହିଁ ଅପଣଙ୍କୁ କୋଇଲି ଏଥିରେ ମୋତେ କରାନ୍ତୁ ଦୃଷ୍ଟ
 ଦେଖନ୍ତୁ । ଅପଣଙ୍କର ନାମକୁ ସେହି ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଏହି ମାନଙ୍କର ଅଭି-
 ଲାଷ ପୂରଣ କରିବାର କଥା ଅପଣଙ୍କୁ ଶୁଣି ଜଗତରେ କେହି ନାହିଁ
 ସୁଦ୍ଧା କରୁନା ନାହିଁ—ଅପଣଙ୍କର ସେଇ ଧର୍ମର ସମସ୍ତଲେଖକ ।
 ଦୈବତତ୍ତ୍ବ ପିତାମାତାଙ୍କର ସେହି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଥିବାର କେବେ
 ଅପଣ କଣ୍ଠ ଦେଖାନ୍ତୁ—ପିତାଙ୍କ ଉପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ—ତା ମୋ ମନକୁ
 ସେଇ ନାହିଁ । ସ୍ବଦେଶୀ ଶାନ୍ତିରୂପ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଦୈବର ଅନୁଗ୍ରାହୀ
 କୋଇଲି—ସେହି ମାନଙ୍କର ଶୈର୍ଷ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଲେଖକଙ୍କର
 ସେମାନେ ଦୈବର ଉପାସନା କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେହି ପୁରୁଷର
 ପୌରୁଷତ୍ବାସ ଦୈବକୁ ବାହା ଦେବାକୁ କ୍ଷମା ଅଛି ସେ ଦୈବଜନଙ୍କର
 ଦୟା କୋଇଲି ହୁଏ ଅପଣଙ୍କୁ ଏ ନାହିଁ । (ସମସ୍ତେ ଚେତାଇ) ଅତି ଶୈ-
 ଷ୍ଟ ମନୁଷ୍ୟର କ୍ଷମା ପ୍ରଦାନ ପାଇବ । ଅତି ସମସ୍ତେ ଦୈବ ଓ ମନୁଷ୍ୟର
 କ୍ଷମା ଦର୍ଶନ କରନ୍ତୁ । ସେହି ଦୈବତ୍ବାସ ଅପଣଙ୍କର ସମ୍ବେଦନା-
 କର ବ୍ୟବସାୟ କୋଇଲି କେବେ କେବଳ ମୋତେ ଦୈବତ୍ବାସ ଅତି

ସେହି ଦୈବ ଶକ୍ତିର ଦେବ ତ ନ ଦେବ । ଅତି ମୁଁ ପୌରୁଷଦ୍ୱାରା ନିବ-
 ଦ୍ୟ ସୁଖବାସନାଦ୍ୱାରା ମନୋବିତ ବସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରାୟ ଧାରଣ ଦୈବକୁ ନିବ-
 ର୍ତନ କରିବ । ଶିବାଙ୍କ ଉପାସନା ସମସ୍ତ ଲୋକପାଳ ଅଥବା ବିଲୋ-
 କାସିତାମାନେ ସୁଖ ଅପଣ୍ଡା ଅଭିଷେକରେ ବ୍ୟାପାର କରି ପାରିବେ
 ନାହିଁ । ସେହି ମାନେ ପରମର୍ଥ କରି ଅପଣ୍ଡାଙ୍କ ଉଦ୍ଧବର୍ତ୍ତ ବନବାସ
 ସ୍ଥଳ ଉଦ୍ଧବର୍ତ୍ତ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧବର୍ତ୍ତ ବନବାସ ନିର୍ବାହ ଦେବ ।
 ସେ ଅପଣ୍ଡାଙ୍କ ଅଭିଷେକର ବ୍ୟାପାର କରି ସୁଖର ସୁଖ ନିମିତ୍ତ ସବୁ
 କିଛି ମୁଁ ଚାହାନ୍ତି । ଅତି ଶିବାଙ୍କ ଅଥା ବସନ କରିବ । ମୁଁ ଶାହାର
 ଉପେକ୍ଷା ମୋର ଉପେକ୍ଷାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ସେବେବେଳେ ଦୁଃଖ ଦେବ
 ଦୈବକଳ ଲାଭୁ ସୁଖ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସଦୃଶ ବର୍ତ୍ତ ମନେ ସେବେ-
 ବେଳେ ଅପଣ୍ଡାଙ୍କ ସୁଖମାନେ ପ୍ରକାଶମାନ କରିବେ, ଅପଣ୍ଡା ବେବେ-
 ବେଳେ ଚଳନ୍ତାଙ୍କ କରିବେ—ସୁଦ୍ଧ ବଳିଷ୍ଠାଙ୍କ ଅଭିଷେକରେ ମୁଖକୁ
 ସୁଖବର୍ତ୍ତ ପ୍ରକାଶମାନ କରିବାର୍ଥେ ଲାଭିବେ । କର ବନବାସ କରିବା ଶିବା
 ବସେ । ଅଥବା ବେବେବେଳେ ବଳିଷ୍ଠାଙ୍କ ଅଭିଷେକ ନିମିତ୍ତ । ଶିବା ଅବ୍ୟ-
 ବସ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଧବ ଦେବେବେ ସେବେ ଅପଣ୍ଡାଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତ୍ରାପଣାରେ ସବୁ
 କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାଏ ବେବେ ଅପଣ୍ଡା ସେ ଅପଣ୍ଡା ପରିଚୟ
 ନାହିଁ—ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରି ବସ୍ତ୍ର ବେଳାକୁମ୍ଭ ସମ୍ଭବକୁ ଶିବା କଲ
 ଶିବା ମୁଁ ଅପଣ୍ଡାଙ୍କ ଲାଭ କରିବ, ତ ବେବେ ବେବେବେଳେ ମୋର ଲାଭ
 ରହିବ ନାହିଁ । ଅଥବା ମାନବ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅଭିଷେକ ଦେଇ ସୁଖ
 ବନବାସ କରିବ ଦେବକୁ—ମୁଁ ଏବଂ ବଳିଷ୍ଠାଙ୍କ ମହାପ୍ରାଣମାନଙ୍କୁ
 ଉଦ୍ଧବ କରିବ । ମୋର ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତ୍ର ମୋର ପାଇଁ ଦେଇ ନାହିଁ, ମୋର
 ଧନ ଅଳଙ୍କାର ପାଇଁ ଦେଇ ନାହିଁ, ମୋର ଉଦ୍ଧବି ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତ୍ର ପାଇଁ
 ଦେଇ ନାହିଁ, ମୋର ଗଣ ସ୍ତମ୍ଭ ନିମିତ୍ତ ଦେଇ ନାହିଁ—ସବୁ ଲାଭ
 ପାଇଁ ମୋର ସେହି ଶକ୍ତିରେ ଶକ୍ତି ଅଛି । ସେ ଶକ୍ତି ମୋର ଶୋଭା
 ବୋଲି ବଳିଷ୍ଠାଙ୍କ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଲାଭେ ନାହିଁ—ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତ୍ର ଗନ୍ତାଧାର
 ଅସି ଧାରଣକରି ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତ୍ର ମୁଁ ଗନ୍ତାଧାର ନ କରିବି । ଅତି ମୋର ଶକ୍ତିବା-
 ରରେ ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ରୀ, ଅଥ, ଲାଭ, ବେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଦାତା, ନବ ଓ
 ସୁଖ ସମ୍ଭାବନା ମୋର ମହାପ୍ରାଣ ଦୂର୍ଗତ ଦେବ । ଅତି ମୋର ଶକ୍ତିବା-
 ରେ ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ରମାନ ଅଭିଷେକ ପ୍ରକାଶେ ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତ୍ରମାନେ ମୋର ପ୍ରାୟ
 ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ିବ ଦେବେ । ମୋର ଓ ଅଭିଷେକ ମୋର ଶକ୍ତି

ଏକାନ୍ତଭାଗା ଦେଇ, ଯା—ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହଉ । ତୁ ଯେଉଁ ଅସିରେ ମୋର
 ସ୍ଥାନ ଦେଖି ଡୁର ହବ । ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ବଳବାସୁଙ୍କୁ ଚାପାକୁ ଅଗଣା
 ଦିଅ ଯେଉଁ ଅସିରେ ତୋତେ ଦେଖି ମୋର ପରମ ସୁଖ ହବ । କ୍ଷମ
 କର ! ବାଳର ମତ ଅନୋଚର—ନିସ୍ଵର ବାଳ ମୋର ବାଣ୍ୟ ଯଦି
 ଚଳକୁ ଯିବା ପାଇଁ ତୋତେ ବାଟ ଦିଅନ୍ତି । ଯା ତେବେ—ସନ୍ଧ୍ୟାରେ
 ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ଅସି ନିର୍ମଳରେ ଓ ମଧୁରପଥର ମୋତେ ଅନ-
 ଯତ କରୁ । ମୋର ଜଳବାଳ ବନ୍ଧୁରେ ଗଲୁଣି—ଏହା ବ ସ୍ଵପ୍ନ !
 —ସମବାନକୁ ନିଶାନ୍ତରୁ ତୁ ଜଣା ବଦଳ ପିଇ ବଳବାସୁ ଯେଉଁ
 ଅସି ସେ ବାଳରେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିବୁ ସେ ନିମିତ୍ତ ଏହାଣି ଦେଇ
 ଯାଉ ।—(ଜଳରେ ଅବନତ କରି) କ୍ଷମ । ମୁଁ ତୋତେ ଫେରାଇ
 ନାହିଁ ନାହିଁ । ତୁ ବଳକୁ ଯାଇ ସାଧୁମାନଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ଦର—ପାପ
 ଦୂରୀକର । ଦୈର୍ଘ୍ୟସହନରେ ପଥନିଷ୍ଠମରେ ସେ ଧର୍ମ ପାଳନ କରୁଛୁ
 ମୋର ଧର୍ମ ତୋତେ ବଳରେ ଉଦ୍ଧାର କରୁଛି । ତୁ ଶୈଳ୍ୟ ମତ ଏବଂ
 ଦେବାନାଥମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁ ସେମାନେ ତୋ-
 ତେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି । ମହର୍ଷି ବଳାମତ ତୋତେ ସେ ଅସି ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଇଛନ୍ତି
 ସେହି ଅସି ସ୍ଵପ୍ନ ତୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି । ତୁ ନିଜର ଜିନିଷକର ଶୁଣିବା
 ଓ ସତ୍ୟ ବ୍ୟବହାରକର୍ତ୍ତା ଭାବେ ଦେଇ ଚଳବାଳ ବାହା । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ଭୂମି, ପଦ୍ମବେଦୀ, ଦେବାନାଥ, ପ୍ରତିଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଣିତ, ବାସବାସ,
 ଶୈଳ, ବୃକ୍ଷ, ବ୍ରହ୍ମ, ପରମ, ପରମ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ତୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି ।
 ମଦେନୀ ପାଣ୍ଡବ ଲେବପାଳ, ବରଦେବ ସାଧନାତେ, ଯାତା, ବ୍ୟାତା,
 ମରୁତ, ମହର୍ଷି, ପୂଜା, ରାଗ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ, ଶରଦକୁ, ନାରାୟଣ, ସମସ୍ତଙ୍କର,
 ଦଳ, ଶକ୍ତି, ସୂକ୍ଷ୍ମ, ନିଷ୍ଠାସମ୍ପନ୍ନ, ଅସ୍ଵାସୀଦେବତା ସହର ପ୍ରବଳତେ
 ସକଳ ତୋର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତି । ଶୁଭ, ସୁଖ, ଧର୍ମ, ଉତ୍ତମତ, ସୁନଦେବ
 ଯନ୍ତ୍ର, ଯନ୍ତ୍ର, ବୃକ୍ଷପତ୍ର, ନାରଦ, ସ୍ଵପ୍ନ ବଳ, ଦେବୀମାନଙ୍କର ସହର, ଦର
 ଓ ସ୍ଵେଚ୍ଛାତେ ତୋତେ ସକଳୋଦ୍ଧାରରେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି । ମୁଁ ତଳ ଓ
 ଅତଳ ବାୟୁ, ବୃଦ୍ଧେର, ଚରୁଣ, ସୁସ୍ଥ, ଅନ୍ତରାକ୍ଷ, ସ୍ଵର୍ଗ, ସମୁଦ୍ର ଓ
 ପରମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରବ କରୁ ଏମାନେ ତୋତେ ବରଦେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି ।
 ଦବା, ଲିଙ୍ଗ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା ତୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି । ତଳା ଓ ବାୟୁ ତୋର
 ଦୟାଶୀ ବ୍ୟାଧି କରନ୍ତି । ତୁ ମୁଳଦେବୀଙ୍କ ଦେଇ ମହାଦେବଙ୍କ
 ଦେଇ ଦେବ ନାବମାନେ ତୋର ଜୟ ପଞ୍ଚସ୍ଥ ଦେଇଛନ୍ତି । ହୃଦ-

ବର୍ମା ପିଣ୍ଡା, ହୁଏତ, ଚୈତ୍ୟ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାନନ୍ଦତାତୁ ତୋର ଭୟ ନ
ହେଉ । ପୁରୀ, ବସ୍ତ୍ର, ମଣି, ଗାନ୍ଧାରୀ, ଗୋବତ ଓ ସାପମାନେ ଗହନ-
କରରେ ତୋତେ ଦେଖି ନ ଦେଖନ୍ତି । ହିନ୍ଦ, ବାସ, ଶୁଭ, ବାସ, ବାସ-
ମହତ ଓ ପୁନିମାନେ ତୋର ଚରଣ ନ ଦରନ୍ତି । ମୁଁ ନରମାଂସଭୋଜୀ
ଭୟନକ ହୁଏତ ଶୁଭମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଚରଣ ସେମାନେ ତୋର
ହୁଏତ ନ ଦରନ୍ତି । ବନ୍ଧୁରେ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ, ତୋର ପରମ
ସଫଳ ହେଉ, ଶ୍ରୀ-ମୁକ୍ତାବଦନା ସ୍ତ୍ରୀ ତୋତେ ସୁଖ ଦେଉ ! ବନ୍ଧୁ !
ତୁ ନିରାଶରେ ଯାଆ ନର । ପୂର୍ବ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଶ୍ରୀ, ଦେବତା ଅତି
ଶକ୍ତିବର୍ଦ୍ଧନ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ । ଶୁଭ, ସୁଖ, ଶୁଭ, ସୁଖ ଓ
ସମ ଏମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ପୁଣି ବନ୍ଧୁତା—ଏମାନେ ତୋର ଚରଣାବଳୀ
ବାଳରେ ରକ୍ଷକ ହେବେ । ଅଶୁ, ଚାନ୍ଦୁ, ଧୂମ ଅତି ମହତମାନଙ୍କର
ମୁଖାବଳୀ ମହତ ସୁଖବାଳରେ ତୋତେ ରକ୍ଷା ଦରନ୍ତି । ସମ ରେ !
ଅତି ଓ ନିଶ୍ଚିତ—ସକଳେତରୁ ସକଳେତରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଅତି ମହତ-
ପର ଦେବତା ଓ ବୃକ୍ଷମାନେ ବିନିରାଶବାଳରେ ତୋର ରକ୍ଷକ ହେଉ ।
—ରକ୍ଷକ ରେ—ବାସ—ହେତୁ ପୁରୀରୁ ଗାନ୍ଧାରୀ ଦେ ସେ ଦ୍ରାଘି-
ମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଅସିବେ—ମୁଁ ତୋରୁ ଯାଆ ନରରେ ଦେବ !

[ରକ୍ଷକ ପ୍ରାଣୀ ଏବଂ ପରମାନରେ ପୁରୀରୁ ଓ
ପାଣିର ପ୍ରାଣୀ ଓ ମୁକ୍ତାବଦନା ସହତ ପ୍ରବେଶ ।

(ଗୌରୀବନ୍ଦର ମାଳାହାର ଦେବତାମାନଙ୍କର ପୁଣି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ
ପୁରୀରୁବର୍ତ୍ତକ କୋମ ଓ ମଧୁ ଦଧି ଦୁଗନ୍ଧିତ ଅନ୍ନ ଓ ଦ୍ରାଘିମା-
ନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନଦେବା ପରେ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୁଗ୍ରୀବାଳ ଓ ଗମନ-
କର ବଦନାସମାନ ମିଶ୍ରିତ ମାଳାହାର ପ୍ରଦାନ ଏବଂ ଗୌ-
ରୀବନ୍ଦର ପୁରୀରୁ ଓ ଦ୍ରାଘିମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନା ପ୍ରଦାନ ।)

ଗୌରୀ — ସମ ! ବୃକ୍ଷାବଳୀ-ବାଳବାଳରେ ସକଳେତରୁ ମହତ ହେଉ ଯେ
ମଙ୍ଗଳ ହୋଇଥିଲା ତୋର ସେହି ମଙ୍ଗଳ ହେଉ । ଅମୃତାବଳୀବାଳ-
ରେ ପୁରୀ ବଦନାଦେବ ଗରୁଡ଼ାପାରି ଯେ ମଙ୍ଗଳ ଅନ୍ନା ବଦନାରେ
ତୋର ସେହି ମଙ୍ଗଳ ହେଉ । ଅମୃତ-ମହତବାଳରେ ଅବତଦେବ
ଚୈତ୍ୟବଦନାବଳୀ ବ୍ରହ୍ମାବଳୀ ମହତବାଳ ଯେ ମଙ୍ଗଳବାଳ ବଦନାରେ
ତୋର ସେହି ମଙ୍ଗଳ ହେଉ । ହିନ୍ଦଦ୍ୱାରା ହିନ୍ଦବଦନାବଳୀ ଅନୁ-
ପମଦେବତା ବାଳବାଳ ବାଳବାଳ ଯେ ମଙ୍ଗଳ ହୋଇଥିଲା ତୋର

ସେଇ ମଙ୍ଗଳ ଦେଇ । କେବେ, କ୍ଷୁଦ୍ର, ସାମାନ୍ୟ, ଦୂର, ଘୋର ଓ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ
ତୋର ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ କରୁ ! (ସମ୍ବନ୍ଧିତ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୟାକାରଣୀ
ଓ ଅନ୍ତର ଲକ୍ଷି ତାଙ୍କୁ ମନସ୍କାନ୍ତ ପରମେଶ୍ୱର ମନ୍ତ୍ରରେ ମୁକ୍ତି ଅର୍ପଣ
ଅନ୍ତର ଓ ଅନ୍ତର କର ।) ଶ୍ରୀ—ଏବେ ତୁ ଯଥାସ୍ଥରେ
ମନ କର । ତୋର ମନୋରଥ ସଫଳ ହେଉ । ଦେବେ ତୁ ଉପେକ୍ଷା
ନୋହୁଁ ଚାହୁଁ ସମ୍ମାନ କର ଯେଉଁ ଆସି ଅନ୍ତରାତ୍ମା ସଜ୍ଜାର୍ଥରେ ପଦ-
ଧିତୁ ମୁଁ ଦେଖିବି ! ଦେବେ ତୁ ବଚନୁ ଯେଉଁ ଅସ୍ତରେ ତୋର ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ
ଦେଖି ମୋର ସବୁ ଦୁଃଖ ପାଶୋର ଘିର, ମୋର ମୁହଁକୁ ଦୟା କାନ୍ଦା-
ହୁଏ ! ଯା, ଯାଏଁ ଯେଉଁ ଅସି ସିଂହାସନରେ ବସି ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଭିଳାଷ
ପୂରଣ କର ! ମୁଁ ମହାଦେବ ପ୍ରଭୁତ ଦେବତା, ମହର୍ଷି, ବ୍ରହ୍ମ, ହୃଦ ଓ
ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କର ଦୟାକାରଣୀ ଓ ଅନ୍ତର ଓ ମନ
ତୋତେ ନାହିଁ ଦେଉଛି—ତୋର ଶରୀରୀର ଚଳନସଂସ୍କାରରେ ସେ-
ମାନେ ତୋର ହୃଦୟାତ୍ମା କରୁ !

[ଚୈତନ୍ୟବଦ୍ ତରଣ ଚଳନା ଓର ସମ୍ବନ୍ଧିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ।

ପଢ଼ ଶେଷ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—ସୀତାଦେବୀର ସ୍ୱପ୍ନ ।

[ପର୍ଯ୍ୟବୋଧର ସୀତା ଓ ଉର୍ଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅସୀନ । ସ୍ୱପ୍ନାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରମତ
ଓ ସୁନ୍ଦରା ଉପବସ୍ତ୍ରା ।]

ଉର୍ଜ୍ଜ୍ୱଳ—ପ୍ରମତ ! ତୁମେ ସିଂହାସନ ନୁହେଁରେ ଶୁଣର ଧର ଠିକ୍ ଦେଖ ।

ସ୍ୱପ୍ନା—ମୋ ମନର ତଥା ଚିତ୍ତଦେବୀ ଏହା । ମୁଁ ସେଇଥି ମତେ ମନେ କରି
ଗୋଟିଏ ସେଇଶୁଣର ଠିକ୍ ତଥା ଲକ୍ଷିତ ମାତ୍ର ଶୁଣିବି ସେ ସେତିକି
ଦେହ ମନଚିତ୍ତ ସିବେ ନାହିଁ ।—ଶୁଣର ମୋହର ନାହିଁ—ମୁଁ
ଆଜି କିଏ ସବୁ ଦୁଃଖକୁ ଦେଖି ।

ସୁନ୍ଦରା—ମୁଁ ତଥା ବଳେଇବି ।

ସ୍ୱପ୍ନା—କିନ୍ତୁ ସବୁଦିନି ପତେ ଦେଖୁ ସୁନ୍ଦର ମନିତ । ଅମେମାନେ ଅନେକ
ଥର ସତେଇ ଦେଖିବି ମାତ୍ର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ସବୁଦିନିର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଦେବେ
ଦେଇ କି ପ୍ରଭା ।

ଭାଷା ।—ସବୁ କହୁଛନ୍ତି ନା ! ସେ ଦାଉ ଉପବାସ ବସୁଥିଲେ, ସବୁରେ ଘୋର—
ତନ୍ତ୍ର କି ମାନ୍ତ୍ର, ସୁଦ୍ଧି ସବୁ ପଦରେ ଯାଉଁ ଉଠି ସୁଜାୟୁକ ପରାଜୟ—
ଦେବେବ ବାବର ସୁଖପଦ୍ମ ଧନ କି ଦେଉ ଅବୁଦ୍ଧ ଉଦ୍ଧବ ବସୁ—
ନାହିଁ ସୁଦେ ?

ସୁଦ ।—ସବୁ କୁମେ ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି—

ପ୍ରତି ନବନବ ସୁଖପ୍ରଦାନ ଅବୁଦ୍ଧ ଉଦ୍ଧବ ଶେଷେ ଅନୟ ।
ପୁଣ୍ୟପ୍ରସାଦ ଅପୁଣ୍ୟ ପ୍ରସାଦ ପରାଜୟ ବର ବାସୁ ମାଳୟ ।
ସବୁଅଙ୍ଗେ ଘୋର ପାଦ ପୁଣ୍ୟପଦ ବହୁ ପରେ ସୁଖପଦ୍ମ ବସନେ ।
ନନ୍ଦନବାନନ ଦୟା ଉପକ୍ରମ ନିଧାନକ ପଦୀ ତା ପାଶେ ରାଜେ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣବୁଦ୍ଧ ଦେବଦତ୍ତନୀ ଅନନ୍ଦଭୟରେ ଉଦ୍ଧବ ବୋଧ ।
ପୁଣ୍ୟପ୍ରସାଦ ବରା ସୁଖେ ପ୍ରତିପଦ ପୁଣ୍ୟମାଳ ତରୁଣାଶରେ ଥୋଇ ।
ତଦା ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାବତାରରେ ପଦ୍ମବନେ ଥୁଆ ଅପୁଣ୍ୟ ପୁଣ୍ୟ ।
ଅପୁଣ୍ୟ ବୌଷାଦ ପରାଜୟ ତଥାତା ଦୟାବରୁ ଅବା ଅପୁଣ୍ୟ ସୁଖି ।
ମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧେ ଯହିଁ ଅଯୋଧ୍ୟାବିହାର ମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧେ ସାବିତ୍ରୀବର ଶ୍ରେଷ୍ଠେ ।
ମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧେ ଦେବ-ନନ୍ଦନ-ଦାମିନୀ ଅପଣାକୁ ମନେ କି ଯୁବ ପ୍ରୋତେ ।
ଦେହେ ପରାଜୟପଦ୍ମରେ ଅତି ସାଧନ ପଦ୍ମ ଏ ନବପଦ୍ମେ ।
ପ୍ରଭା ପଦୀ ରତ୍ନ ରତ୍ନା ଉଦ୍ଧବପଦ୍ମ ଶ୍ରେଷ୍ଠେବେ ବାହୁ ପାଦବେ ଘୋଡ଼ ।
ଦେହସିଦ୍ଧେ ରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠେ ପ୍ରସନ୍ନପଦ୍ମୀ ଶୁଭା ସୁବର୍ଣ୍ଣା ଅଯୋଧ୍ୟାବତୀ ।
ଉଦ୍ଧବସିଦ୍ଧେ ପରାଜୟତା ସମସ୍ତ “ନୟ ସୀତାଦେବୀ” ଉଠିବ ବାଣୀ ।

(ଗୀତ ।)

ସୁଗଣା ଅବସରବରଣ ଶାଳାହର ।

ବରବରଣ—ତୋ ଠାଣି ନଗରବୋ ରେ ।

ତୋ ଘୋରକୁ ନାହିଁ ଉପମା ରେ । ପଦ ।

ଏ ଯେଉଁ ଅପୁଣ୍ୟ ଦେଶ ରେ ପଦ୍ମିନୀ

ସେତେବେଳେ କହୁବଦ୍ଧ ପାଦବେ ତ ସେତେ ରେ । ୧ ।

ଉଦ୍ଧବପଦ୍ମର କୁହ ରେ ପଦ୍ମିନୀ

ତୋ ଉପ ପାଦବେ ସବୁ ଦେବ ତ ରେ ଦେହ ରେ । ୨ ।

ସମସ୍ତାରେ ସେବେ ନୟ ରେ ପଦ୍ମିନୀ

ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠାୟୋଧ୍ୟାବତୀର ନିତିବେଳେ ଘୋର ରେ । ୩ ।

ଭ୍ରମ । — ସୁନ୍ଦର ! ତୁମେ କି ବ୍ୟାପାରୀର ଏକ ଅନୁବନ୍ଧୁ ? ଅନ୍ଧ !
 ତୁମର ସ୍ୱର—ତୁମର ସ୍ୱର—ତୁମର ଶବ୍ଦ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଏତାଦେବତା
 ବୁଲେଇ ଦିଏ ।

ପ୍ରମ । — ଦେଖିଲ ଅମର ବନ୍ଧୁ କି ସ୍ୱର ଏବେ ପରମରେ ସେ ସ୍ୱର
 ସନ୍ତୋଷପୂର୍ଣ୍ଣ ତାର ବର୍ଣ୍ଣନା କିଏ କରିବ ?

ସୀତା । — ସବେ ଏତା କି ସିନା । ତୁମେମାନେ ସନ୍ତୋଷର ଦେଶପ୍ରସାରି
 କର—ମନ ସେ ସାକ୍ଷୀ ଦେଖୁ ସଖୀ ସେ ବର୍ଣ୍ଣନାକାରରେ ତାର କିନ୍ତୁ
 କର ତଳେ ସେମାନେ ଅତିକ୍ରମ ନାହିଁ ।

ପ୍ରମ । — ସବି କହୁଛ ସିନା—ତୁମରୁ ଏତା କି ସ୍ୱର ବନ୍ଧୁ—ମୁଁ ତୁମକୁ
 ଏକଲ ବୁଝିବନି କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ । — ସବି କେବଳ ଦେଖୁଛି
 ଅତି ଅଳ୍ପ ଭବିଷ୍ୟତ ନାହିଁ କି ଦିଅ ?

ସୀତା । — ଦେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ସବି (ବ୍ୟସ୍ତଭାବେ ଉଠି) ସବି ଅର୍ଥଶୁଦ୍ଧ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତ ।
 [ଭ୍ରମ, ପ୍ରମ, ଓ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରବେଶ ।]

ଭ୍ରମ । — (ସ୍ୱର ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାକାଶର ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତାବନା ।)

[ଭ୍ରମଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ଓ ତୁମେ ଅଭିନୟରେ ଦେଖିଲେ ପ୍ରସ୍ତାବନା ।]

ସୀତା । — (ସାହସ) ଅର୍ଥଶୁଦ୍ଧ ! ଏ ଅଭିନୟରେ ତୁମର ଏକପ୍ରକାର
 ପ୍ରାଣହୀନତା ଦେଖିଲି ! ଅତି ଦୂରଦୂରୀର ସୁନ୍ଦର—ପ୍ରସ୍ତାବ
 ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅତି ତୁମର ଅଭିନୟର ଚଳି ଯାଉଛି, ତୁମେ ମନ ଦେଖ
 କରୁଛ ନାହିଁ ? ତୁମ ଉପରେ କିଛି ଭୁଲ ନାହିଁ ନାହିଁ ? ତୁମର
 ପାଖରେ ଅଳ୍ପ ପ୍ରାଣ, ନାହିଁ କି ? ଧୂଳିମାନେ ତାହିଁ ତୁମର
 ମଙ୍ଗଳପୁର କରୁ ନାହିଁ ? ବେଦପାଠ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ତାହିଁ ତୁମର
 ମସ୍ତକରେ ମଡ଼ି ଦେଇ ଦେଇ ନାହିଁ ? ବଡ଼ ବଡ଼ ସମ୍ମାନ, ଗୌରବ,
 ଜ୍ଞାନପଦ ଓ ଅମାନ୍ୟମାନେ ତାହିଁ ତୁମ ପଛରେ ଯାଇ ନାହିଁ ?
 ସ୍ୱର୍ଗାଳଙ୍କାରସ୍ଥର ଦେବତାଙ୍କ ଚକ୍ରପାତ୍ରରେ ସୁନ୍ଦର ତାହିଁ ତୁମ
 ତୁମ ଅନେ ଅନେ ଯାଇ ନାହିଁ ? ସୁନ୍ଦରତାରେ ଶ୍ରୀମତୀ ଦୁର୍ଗାମାୟା
 ପଦପାତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ତାହା ତୁମ ଅଗରେ ତାହିଁ ତାହା ନାହିଁ ? ତାହା
 ତାହିଁ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଦେଖି ଦେଖି ତୁମ ପଛରେ ତାହିଁ ତୁମ
 ଯାଇ ନାହିଁ ? — ଅର୍ଥଶୁଦ୍ଧ ! ତୁମର ଅଭିନୟର ଅଭିନୟ ଦେଖିଲି—
 ତୁମର ଅଭିନୟ ସମସ୍ତ ଭବିଷ୍ୟତ ମାତ୍ର ତୁମର ମୁଖପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଣ
 ହୋଇ ଆସିଛି ତାହିଁ ? ଏବେ ଆମେ କେବେ ଦେଖା ଦାଉ ନାହିଁ ।

ରାମ — ପ୍ରିୟେ ! ପ୍ରାଣପଦ ପିତା ମୋତେ ବଳକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ମୋର ପଦପ୍ରାଣ
ଏହାକୁ ଚାହିଁବି ହୋଇଛି । ସ୍ତ୍ରୀ: — ପିତା ମହିଷୀ ମାକୁ ଯୋଡ଼ିବ ବର
ଦେବାକୁ ଅଜ୍ଞାନର ବଳହୀନେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମହିଷୀ ମା ସେହି ଦୁଇବର ମାଗି
ପିତାକୁ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ବଦଳନ୍ତି । ବାହା ଧରଣକୁ ଯୋଗଦେଇ ଦେଉଛନ୍ତି—
ମୋତେ ଚାହୁଁବର୍ତ୍ତମାନ ଦଣ୍ଡବଦଳରେ ରହୁବାକୁ ଦେବ । ମୁଁ ବଳକୁ
ସିବାପାଇଁ ଇନ୍ଦୋରୀ ହୋଇ କୁମର ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛି । କୁମ୍ଭେ ଥାଅ ।
ବଳର ନିକଟରେ ମୋର ପ୍ରାଣପାଦ ବଳର ନାହିଁ । ସମ୍ପ୍ରତିପାଦକୁ
ମାନେ ପରାଧୀନପ୍ରାଣ ସତ୍ୟ କର ବ ଶାନ୍ତି । କୁମ୍ଭକୁ ପାଳନା ବଳର
ଅବଶ୍ୟକତାପାଇଁ ନୁହେଁ, ଏହି କୁମ୍ଭକୁ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବ୍ୟବହାର
କରି ରହୁବାକୁ ଦେବ । ଯେତେବେଳେ ବାପା ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତାନର ଯୋଗଦେଇ
ଦେଉଛି, ତେତେବେଳେ ମୋ ସୁଖ । — କୁମ୍ଭର ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତାନ ଧରଣ
ଉପର । ମୁଁ ପରମପୁରୁ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଳନାପାଇଁ ଅତି ବଳକୁ ଧର-
କୁମ୍ଭେ ସେହିପାଇଁ ବ୍ୟବହାର ଦେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ମୁକ୍ତିପ୍ରାପ୍ତିପାଇଁ ବଳକୁ
ଗଲେ କୁମ୍ଭେ ବ୍ରତ, ଉପବାସ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ କର୍ମ ସବୁ କରି ସମସ୍ତ କର୍ମ-
କର । ପ୍ରତିପଦ ସମ୍ପାଦି ଉପେ ଦେଖିବା କର ପିତାଙ୍କୁ ବଳର ।
ମୋର ଯୋଗରେ ତାଙ୍କର ବୃକ୍ଷଜନନକର ସମ୍ପାଦନ କରଣା ଉପର,
ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିପଦ ବଳର । ଅପରପର ଯେଉଁ ମା ଅନ୍ତର, ସୈମାଦେବ
କୁମ୍ଭର ବିନାଶ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ କୁମ୍ଭକୁ ସ୍ନେହ, ଶ୍ରୀତି ଓ ପରିପାଳନ
କରନ୍ତି । ବଳର ଅତି ପ୍ରାଣପାଦ ମୋର ପ୍ରାଣପାଦ ପ୍ରତିପଦ—କୁମ୍ଭେ ସେ-
ମାନଙ୍କ ଯୋଗରେ ଶୁଭ ବା ପ୍ରତିପଦ ବ୍ୟବହାର କରବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଧରଣ
ଏହି ଦେଶ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୁ ହୋଇଛନ୍ତି—ତାଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରକୁ
ଅବଶ୍ୟକ ଦେବା କୁମ୍ଭର ଉପର ନୁହେଁ । ଶର୍ମାମାନେ ସେବା ଓ ସନ୍ତ-
ରାଧିତାସ୍ତ୍ର ଅବଶ୍ୟକ ଯେତେ ଧରଣ କୁପନ୍ତି, ତହିଁର ଅନ୍ୟଥା ଦେଲେ
ଚଳାନ୍ତି । ଶର୍ମାମାନେ ଅହତଦାନ ଓ ଧରଣ ପ୍ରତିପଦକୁ ପରିତ୍ୟାଗ
କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ହତଦାନ ସମ୍ପାଦନ ଯେବେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରତିପଦ କରନ୍ତି ।
ପ୍ରିୟେ ! କୁମ୍ଭେ ଧର୍ମ ଓ ସନ୍ତାନପ୍ରତିପଦର ଅତି ବଳରର ଅନ୍ତ
ବର୍ତ୍ତମାନ ହୋଇ ଏଠାରେ ଥାଅ । ମୁଁ ଏହିପରି ବଳକୁ ଧରଣ—ବାହାର
ଅନ୍ତରାଳର ବୌଦ୍ଧିକ କର୍ମ ଯେତେବେଳେ କର ମୋର ଏହିପରି ମାଗୁଛି ।
ଶାନ୍ତି । — (ପ୍ରାଣପଦ—ବୋଧପ୍ରାପ୍ତି) : ଅର୍ତ୍ତସୁତ ! ଏତେ କାଳୁଣୀ
ଧାନ୍ତି ଦେଲେ—କୁମ୍ଭର କଥା ସୁଦ୍ଧା ମୋତେ କହ ମାଗୁଛି । କୁମ୍ଭ କଥା

ଅହ-ପୁଣ୍ୟ ସାର ପ୍ରକାଶନର ପ୍ରକାଶନ ଅବସର ଅଛି ଅହ-
 ଶବ୍ଦ—ବାବା ଶୁଣିବାର ଯୋଗ ନୁହେଁ । ବାପ, ମା, ଭାଇ, ପୁଅ, ବଉଳୀ
 ଏମାନେ ଅପଣା ଅପଣା ପୋଲିଥିବା ମୁଣ୍ଡପୁର ଲୁଗା ମାଡ଼ି ନାହିଁ
 ମୋତେ ଏକା ଖୁସିର କମାଳ ଦେଇ ପୁର-ପୁର-ଲୁଗା । ତୁମକୁ ଯେତେ
 ବଦଳାଇ ଅଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ମୋତେ ଦେଇଛି । ନାହିଁ ତ ଉଦ୍‌ବାଚ
 ଓ ପରଜାଳ ସବୁକାଳରେ ସାମା ଏକା ଶବ୍ଦ—ବାପ, ମା, ପୁଅ, ଅହା ତ
 ଶୁଣିଲେ ଦେହ ଶ୍ରୀମାତଙ୍କର ଗତି ନୁହେଁ । ଯେତେ ତୁମେ ଏହିପରି
 କୁର୍ମର ବଳକୁ ଶବ୍ଦ ଦେବେ ମୁଁ ତ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମାଡ଼ି ତୁମ ଅପେ ଅପେ
 ଶବ୍ଦ । ଅର୍ଥାତ୍ ! ମୋତାରେ କିଛି ଗାମ ନାହିଁ—ଯେପରି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ
 ବଳରେ ଶାନ୍ତିସ୍ଥଳୀ ଲୋକ ପିତଳ ପାଣିରୁ କିଛି ସଙ୍ଗେ ଦେଇ ଚାଲି
 ତୁମେ ଉର୍ଦ୍ଧା ଅଛି ବେଶ ଶବ୍ଦ ମୋତେ ସେହିପରି ଶବ୍ଦେ ନାହିଁ । ଶୁଣିବ
 ଅବସ୍ଥା ବଳ ଦେଇ ଅପା ମନ ଦେଇ ଶ୍ରୀମାତଙ୍କପ୍ରତି ସ୍ୱାମିର ପଦପାୟ
 ପାଣିର ବା ସ୍ୱାମିର ପଦପାୟ ବସ୍ତୁ ଅପଣା ଅପଣା ଅବସ୍ଥା ମିଳି-
 ଠାକୁ ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରକାଶ । ଶୁଣିପ୍ରତି ମୋତେ ଦେଖୁଅ ବାବୁର
 କରୁଛା ଶୁଣିବ ବାବା ମା ବାପ ମୋତେ ଯଥାଶୀଘ୍ର ଶିଖେଇବୁ, ତୁମେ
 ମୋତେ କିଛି କହ ନାହିଁ—ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ନିର୍ଜନ ବ୍ୟାଘ୍ର-ପ୍ରମୁଖ କୁର୍ମ
 ବଳକୁ ଶବ୍ଦ—ମୁଁ ଦେଲେବାବସ୍ଥାକୁ ଶବ୍ଦ ଦେଇ ପାରିବେ ବଳ-
 ଦେଲେ ଲବ ଥାଉ ଦେଇ ମୋତେ ପୁରରେ ଥିବା ମୋତାଙ୍କ ବଳଦେ-
 ବ ପୁରରେ ଲବ—ମୁଁ ଶ୍ରୀମାତଙ୍କର ଦେଇ ତୁମର ଶୁଣିବା କର
 ତୁମଙ୍କର ମଧୁକ୍ଷୁଦ୍ରାବସ୍ଥା ବଳାବଳରେ ବାବୁର ବଳିବ । ତୁମେ
 ବଳରେ ଥାଉ ସମସ୍ତ ଜାତ ପାଲ ପାଲ—ମୋତେ ପାଲଟା ଦିବା କଥା !
 ଅହ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମଙ୍କର ବଳକୁ ଶବ୍ଦ—ବଳକୁ ଶିବାପାଇଁ ମୋର
 ବଳକୁ ଲୁଗାବ ଦେଇଛି, ତୁମେ ମୋତେ ବଳକୁ ଶାନ୍ତି ଦିବା ପାରିବ
 ନାହିଁ । ମୁଁ ପ୍ରକାଶ ଥାଉ ତୁମଙ୍କର ବଳରେ ଲୁଗା—ମୋର ଶାନ୍ତି-
 ବାପା ତୁମର କିଛି ଦେଖ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମ ଅପେ ଅପେ ଶବ୍ଦ ।
 ତୁମେ ଶାନ୍ତି ଲୁଗାକୁ ଶାନ୍ତି । ମୁଁ ତୁମ ବଳରେ ଥାଉ ଲବ ବଳ
 ପବନ, ଜଳ, ସବୁକାଳ, ପ୍ରକାଶ ସବୁ ଦେଖିବାକୁ ବାହା ବଳେ—ତୁମ-
 ପକ୍ଷରେ ଥାଉ ବାସ-ବାସ-ପ୍ରାଣ-ପ୍ରାଣର ପ୍ରକାଶପ୍ରାଣର ସବୁକାଳ
 ଦେଖିବାକୁ ମୋର ମନ ଅଛି—ତୁମଙ୍କରେ ଥାଉ ବାବା ସବୁ ଦେଖି
 ବଳରେ ବଳ ଦେଖିବାକୁ ମୋର ମନ ଅଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ! ଏହିପରି

ଭୁମିରେ ଥିବା ଓ ସବୁସ୍ଥ ବର୍ଷ ବନବାସ କଲେବ ମୋର ଚନ୍ଦ୍ରମାତ୍ର
ହେଉ ବନ ନାହିଁ ମାତ୍ର ଭୁମିରୁ ଉଠି ମୋର ସ୍ବର୍ଗରେ ରହୁଥିବୁ ବାହା
ନାହିଁ—ଭୁମିରୁ ଉଠି ମୋର ସ୍ବର୍ଗରେ କେଉଁ ଦେହ ବସାଇ ଦେଲେବ
ତା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ମାକଡ଼, ବାଜା ଓ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଦୂର୍ଗମ
ବନକୁ ଯିବି—ସେଠାରେ ଭୁମିର ଚରଣ ସେବା କରି ଅନଳରେ ବାସ
ପରେ ଶୁଣିପରି ରହୁବି । ମୋର ମନ ଭୁମିରେ ନିବାସ ଅସର,
କେବେ ମୋ ମନରେ ଅପର ଦୌର୍ଗନ୍ଧି ଭଲ ଶ୍ରୀନ ଥାଏ ନାହିଁ । ଭୁମି
ମୋତେ ଶୁଣୁଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ପ୍ରାଣ ବାହାର ଯିବ । ମୋ ବିଧି ଭଲ,
ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖି ଯିବି—ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖିଯିବାକୁ ଭୁମିର
ଚକ୍ର ଦେଖ ଦେଖ ନାହିଁ ।

ସମ୍ପା — ପ୍ରିୟେ ! ତୁମେ ଭୁମିରେ କିଏ ହୋଇ ସହବା ଧର୍ମକ୍ରାନ୍ତରେ ରବି
ଅଛ । ମୁଁ ଯାହା ଭୁମିରୁ ଉଠିବି ତୁମର ତାହା କରିବା ଯିବି । ତୁମେ
ଏହାରେ ଥାଇ ଧର୍ମକ୍ରାନ୍ତ ହେ—ତାହାଦେବେ ମୋ ମନରେ ସୁଖ
ହେବ । ବନରେ ନାଚାଉବାଇ ମୋର ଅଛ—ପ୍ରସିଦ୍ଧମାନେ ବନକୁ
ନିଆନ୍ତୁବାଇ ଦୋଷର ଗଣି ହୋଇ କହୁଥାନ୍ତି । ତୁମେ ବନବାସକୁ
ଛାଡ଼ । ବନ ଚରବାଲ ଦୁଃଖ ଦେବ । ବନରେ ଦୌର୍ଗନ୍ଧି ତାଳରେ ସୁଖ
ହୁଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମର ଭଲ ଶାସ୍ତ୍ର ଚକ୍ର—ତୁମେ ବନବାସକୁ ଛାଡ଼ ।
... ପ୍ରିୟେ ! ବନରେ ଗରୁଡ଼ନରବାସି ସିଂହମାନଙ୍କର ଗର୍ଜନ ଯେତେବେଳେ
ଗିରିନିର୍ଜରଣରେ ମିଳିତ ହୋଇ ସୁଖାନ୍ତାଏ ତେତେବେଳେ ଭବରେ
ଲେଖର ପ୍ରାଣ ଉଡ଼ିଯାଏ ।—ବନ ଅତି ଦୁଃଖଦାୟକ ।

ଶିବା ।—(ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମସ୍ତକାବନତ କରି) ତା ଦେଉ ।

ସମ୍ପା ।—କିନ୍ତୁ ବନରେ କ୍ରାନ୍ତାପରାୟଣ ମୁଦ୍ରାଦେ ଶେଳରେ ମାତ୍ର ନିବନ
ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ସବୁବିଧି ବସବାସ କରିବୁ ଅସକ୍ତି ।

ଶିବା ।—ତା ଦେଉ ।

ସମ୍ପା ।—ସେହି ବନମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପଦ୍ମ, ତୁମ୍ଭାଦିପରିସ୍ଥିତି ଅନ୍ତ ପଦ୍ମରେ ଗତି
ଅବସାଦିତ ମୁଦ୍ରାମାନ ବାହାରେ ଥାଇ ତ ପାରିବୁ ବନରେ ଏପରି
ବହୁତ ଅଛ ।

ଶିବା ।—ତା ଦେଉ ।

ସମ୍ପା ।—ବନବାସ ବାହାରେ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ—ବନବାସରେ
ବନଧୂତ ସହବା ମୁଦ୍ରାମାନେ ହୁଏ, ଶାସ୍ତ୍ର ମାନେ ନାହିଁ—
ଅତି ବହୁ ।

ନମ ।—(କୁଳ ଶୋଭା ଦେଇ) ଶ୍ରୀକ୍ଷେ ! କୁମ୍ଭେ ଜାଣିବା ପ୍ରତିବାଦକ ଦୋଷ
ବାଳକାଦି ପ୍ରାୟ ଏପରି ଜାଣିବ ବାନ୍ଧୁଛ । ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣର ଚନ୍ଦ୍ରବାସ—
ଭୁକ୍ତ ଭୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଭୁକ୍ତଭାବେ ମୁଁ ପୁଣି ଆସି କୁମ୍ଭେ ନଦୀରେ
ପଡ଼ୁଥିବ । ଦୟାକାରୀ ଅତି ଭୟାନକ ପ୍ରାଣ ସେତି ପକ୍ଷ ପଡ଼ିଲେ କୁଳ
ଦେବତା, ମାତା ପତିଲେ ଯେହି ଦେବତା—ତେ ଦେବତା, ଦେବେ କୁଳ-
ଜୀବ ଦୁଇଜଣ—କୁମ୍ଭେ ପକ୍ଷ ଚନ୍ଦ୍ରବାସୀ ଭାଗ୍ୟୀ କେଉଁ ସିଦ୍ଧା ମୋର
ବିବାହାଳେ ଉଚିତ ନୁହେ । କୁମ୍ଭେ ଶ୍ରୀର କୁଳ—ପାଳ, କୁଳ ବିପାକରେ
ପଲେ ସବୁ ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ କୁଳ—ଦେବେ ଦେବେ ଦୁଃଖ ସହା ଯାହୁ
ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ବିଦ୍ୟା ଦିବା ଦିଆ ।

ସୀତା ।—(ଅଧର ନାହିଁ, ବାନ୍ଧୁ) ଅର୍ଥାତ୍ ! ପ୍ରା ଜାଣିବ କୁଳ—ସୁକୁଳ
ଦୋଷ ଏପରି ଶ୍ରୀକ୍ଷେର ଶ୍ରୀ କୁଳ—ସୁକୁଳ ପ୍ରାଣର
କୁମ୍ଭେ ପ୍ରାଣ—କୁମ୍ଭେ ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନ ଦେଲେ ଯେବେ ଯେବେ
କୁମ୍ଭେ ଭବିଷ୍ୟ ବହୁବେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାଦି । (ଶ୍ରୀକ୍ଷେର ଦେବେ
କୁଳ ବିଦ୍ୟା ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାରେ ମୁଁ ଶୋଭା) କୁମ୍ଭେ ଜାଣିବ କୁଳ—
କୁଳ ବିଦ୍ୟା ଦେବେ ଯେ ଯାଉ ଅତି ଦେବ ନାହିଁ ସେପରି ଭବିଷ୍ୟ ପରି-
ଦୋଷ ବିଦ୍ୟାର ଚାହାଁ କରିବ ? କୁମ୍ଭେ ଜାଣିଅଥ ସାବଧାନୀ ସେପରି
ବିଦ୍ୟାକାର ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ମୁଁ ସେପରି କୁମ୍ଭେ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା—ମୁଁ କୁଳ-
ଜୀବନ ଜାଣିଲେ ନିଜ ମନରେ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ଶ୍ରୀ ଦାହ—ମୁଁ କୁଳ
ଶ୍ରୀ ଏତି ବିଦ୍ୟା ପରିବିଦ୍ୟା—ମୁଁ କୁଳ କୁମ୍ଭେରେ ସିଦ୍ଧ—କୁମ୍ଭେ
କୁମ୍ଭେ ଅବସ୍ଥାକୁ ମୋତେ ବିଦ୍ୟାଦୋଷ ଏବେକାଳ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ପଲେ
ପରିବ୍ରଜ ପ୍ରାୟ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ଅପରିବ୍ରଜ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବି ? ସେ ବିଦ୍ୟା-
ପରିବ୍ରଜ କୁମ୍ଭେ ଅପରିବ୍ରଜ ବିଦ୍ୟା ଦେବ—ସାବ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା
ମୋତେ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ଦେବେ କୁମ୍ଭେ ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ଦେବ ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା
ସମାଧାନ କରି । ନାଥ !—ମୋତେ ଶ୍ରୀ କୁମ୍ଭେ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା
ମୋର ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା, ବିଦ୍ୟା ବା ଅବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ଦେବ ସବୁ କୁମ୍ଭେରେ ।
ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟାରେ ଯୋଗଦାହ ମୋର ସେପରି ପରିବ୍ରଜ କୁଳ ଦାହ କୁମ୍ଭେ
ସଙ୍ଗରେ ଅବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ମୋର ସେପରି ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା ଦେବ
ଦାହ—କୁମ୍ଭେରେ ପଲେ କୁଳ, ଦାହ, ପରି, ଭବିଷ୍ୟ ଓ ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା-
ଶ୍ରୀ ମୋ ପରିବ୍ରଜ—କୁଳ ଓ ମୁକ୍ତିର ପ୍ରାୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ! ବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟା
ପରିବ୍ରଜ ଦୋଷ ମୋ ଦେବରେ ଧୂଳି ବୋତ ଦେବରେ ମୁଁ ଦେବ

ବୋଲ ଦେଇପାରି ନାହିଁ ! ନାଥ ! ତୁମ ବନ୍ଧୁରେ ଆଉ କିଛି
 ଶୋଇଲାଣି ତ ତୁମ ବନ୍ଧୁରେ ପଦ୍ୟରେ ଶୋଇବା ପୁଣି
 ଦେବ ? ଯଦି ଦେବ ବନ୍ଧୁରେ ଦେବ ତୁମେ ନିଜେ ପୁଣି
 ପୁଣି ମୋହରେ ମୋହେ ଦେବେ ସେ ମୋର ପଦ୍ୟ ପଦ୍ୟ ବଦ ?
 ମୁଁ ବନ୍ଧୁରେ ଆଉ କିଛିବନ୍ଧୁରେ ପଲକରେ ଉପଦେଶ ନରେ ମା ନାଥ
 ତ ଅଧୋଧାବନର ଚକ୍ର ମନେ ବଦଳି ନାହିଁ । ମୁଁ ବନ୍ଧୁରେ ଆଉ
 ପିରବା ତ ଦୌଣ୍ଡି ଆଗାଧି ତୁମର ଅପିବ୍ୟକ୍ତି ବଦଳି ନାହିଁ—
 ମୋହର ତୁମର ଶୋଭା ଦେବ ନାହିଁ—ମୋର ବଦଳିମୋହର
 ତୁମର ଦେବ ଦେବ ନାହିଁ ।—ନାଥ !—ତୁମ ନିଜରେ ଥିଲେ ସେ ମୋର
 ଦୂରବାସ—ତୁମର ପଦ୍ୟରେ ସେ ମୋର ନିଜବାସ !—ମୋର ପ୍ରଣୟ
 ଏପରି ଦୃଢ଼ ଚାହିଁ ତୁମେ ମୋହେ ବଦଳୁ ସଙ୍ଗେ ଦେବ ବଦ । ନାଥ
 ମୋର ବନ୍ଧୁ ପିରବାଧି ଶୋଇବାର ମନ ଦେଇବ ତୁମେ ଶେବେ
 ମୋହେ ସଙ୍ଗରେ ନ ଦେବ ମୁଁ ଶାନ୍ତମନେ ବଦଳୁବା ନ ଦେବାପାଇଁ
 କିଛି ପାଇ ବଦଳ ।—ତୁମେ ଶୁଣିବିବା ମାତେ ମୋର ମରଣ
 ଦେବା ଉତ୍ତମ—ତୁମେ ମୋହେ ଶୁଣି ଗଲେ ସେବେ ସେହୁମାନ
 ମରଣ ନ ଦେବ ଦେବେ ତୁମର ବଦଳିମୋହରେ ବଦଳିବା ନାନି
 ବଦଳି ନାହିଁ ।—(ଅନ୍ତର୍ଗତ ନାଥ) ନାଥ ! ମୁଁ ତ ମୁଁ ବଦଳିବା ତୁମର
 ବଦଳିମୋହ ମନ ପାଇବ ନାହିଁ ତୁମେ ନାନିବନ୍ଧୁ ବଦଳି ତ
 ବଦଳି !—(ସମ୍ପର୍କରେ ପଡ଼ି ଗୋଡ଼ା ଥର ବାଜିବାର ।)

ତୁମ ।—(ନାଥରେ ଶିବାକୁ ଉଠାଇ ଲୁହ ଗୋଡ଼ା ଦେଇ) ପ୍ରିୟ ! ତୁ—
 ତାନ ନାହିଁ—ତୁମର ଦୃଢ଼ ଦେବେ ମୁଁ ସର୍ବତ୍ର ନାନି ତ ଦେବ—
 ପ୍ରଣୟ ପ୍ରଣୟ ମୋର ଦୌଣ୍ଡି ତୁମରୁ ବଦଳି ନାହିଁ—ତୁମରୁ ମୁଁ
 ଅବଶ୍ୟରେ ବଦଳି ପଦ ପଦ । ମାତ୍ର ତୁମର ମନ ଉତ୍ତମରୁପେ ନ ଜାଣି
 ତୁମରୁ ବଦଳୁ ଦେବାପାଇଁ ମୋର-ପଦ୍ୟ ତ ଥିଲା—ଏବେ ଜାଣିବି ବଦଳି
 ତୁମରୁ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ବଦଳିବି ଦେବାପାଇଁ ଉଦ୍‌ବେଗରେ ସୁଖ
 ଦେଖିଲେ—ଅନ୍ତର୍ଗତ ବଦଳି ସାବଧାନ ପ୍ରାଣେ ବଦଳି ନ ଥାଉ
 ପ୍ରାଣ ମୁଁ ତ ତୁମରୁ ବଦଳି ପାଇବି ନାହିଁ । ସୁବର୍ଣ୍ଣର ବଦଳିମୋହେ ସେପରି
 ସପତ୍ନୀ ଦେଇ ତୁମ ପ୍ରାଣ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ତ ସେହୁପରି ସପତ୍ନୀ ଦେଇ
 ବାଦପ୍ରାଣ ବଦଳି । ପ୍ରିୟ ! ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଦେବା ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରାଣରୁ
 ସୁବର୍ଣ୍ଣଦେବେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦେବାପ୍ରାଣ ତୁମେ ମୋର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦେବ ।

ମୁଁ ସେ ବନ୍ଦୁ ସିଦ୍ଧ ନାହିଁ ଏହା ତେବେ ଦେଖାଉଛି—ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
 ବାବୁ ମୋତେ ଜଣେ ଖେଳିବେ ଯୋଗଦିବ । ପିତାମାତାଙ୍କର ବଂଶୀକୁ
 ଦେବା ପରାବର୍ତ୍ତନ—ସେମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାନ ଯଦି ମୁଁ ବାବାଦୁରୁଦ୍ଧା ନ
 ଚାହେଁ । ସବୁ ଉପାୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବତା ପରମପୁରୁଷ ପିତାମାତାଙ୍କୁ
 ଅବଶ୍ୟକତା ସମ୍ବନ୍ଧନାମ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପାୟରେ ପଦେଷ ଦେବତାର
 ଅବଶ୍ୟକତାରେ ପ୍ରବୁଦ୍ଧ ଦେବତା ନିବିଷ୍ଟ ? ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟକତାରେ
 ଅବଶ୍ୟକତା ନିବିଷ୍ଟ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କପକ୍ଷ ପକ୍ଷରେ ଅଛି ତେଣୁ
 ତାଙ୍କୁ—ସହଯୋଗୀ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟକତା କରେ । ପିତାମାତା ସେହିପରି
 ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କପକ୍ଷରେ ମୋର ସ୍ଵର୍ଗ, ଅନ୍ଧ, ଧାର୍ମିକ, ଦେବତା, ପୁଣି, ସ୍ଵର୍ଗ
 ଚକ୍ର ନୁହେଁ । ସେହି ମହାସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ପିତାମାତାଙ୍କର ସେବା କରନ୍ତୁ ସେ-
 ମାନେ ଦେବଲୋକ, ମହାବଲୋକ, ମୋକ୍ଷେଶ୍ଵର ଓ ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ
 ହୁଅନ୍ତୁ । ସତ୍ୟସମ୍ପର୍କରେ ପିତାଙ୍କର ଅଦେଶାନ୍ତରାଳୀ ଦେବତା ସମ୍ବନ୍ଧନାମ
 —ଏହି ପିତାମୋତେ ସେହି ସଦେଶାନ୍ତରାଳୀରେ ମୁଁ ମୋହିତରେ ଚଳ-
 ବାକୁ ଲାଗି ଚାଲେ । ପ୍ରିୟେ! ତୁମର ଯେତେ ଚଳବାସ ଚଳବାକୁ ଶେଷ
 ବାସ ମନ ହୁଏତ ମୁଁ ତୁମକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯେଉଁଠି—
 ମୁଁ ତୁମକୁ ବନ୍ଦୁ ସିଦ୍ଧ ଯାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଉଛି—ତୁମେ ମୋ
 ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯୁକ୍ତି—ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାକପ୍ରସ୍ତୁତ ସମ୍ବନ୍ଧନାମ କର ।
 ତୁମେ ଅମର ଅଛୁ ତୁମର ବନ୍ଦର ଉପାୟର ତାହା ନୁହେଁ—ତୁମର
 ଅଭିପ୍ରାୟ ଅଭିପ୍ରାୟ । ଯାହା ବନ୍ଦବାସୋଦେଶରେ ସମସ୍ତ ତାହା ସମ୍ବ-
 ଧାନ କର ।—ତୁମକୁ ସବୁ ମୋର ସ୍ଵର୍ଗମନ୍ଦିରରେ ବାସନା ନାହିଁ—
 ଯାହା, ଗ୍ରାହଣ ଉପାୟମାନଙ୍କୁ ଉପାୟମାନେ ଉପାୟମାନେ ପ୍ରଦାନ
 କର । ଯାହା—କିନ୍ତୁ ନ କର—ଗ୍ରାହଣମାନଙ୍କୁ ସବୁଦିନ ପ୍ରଦାନ କର
 ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯେ ସବୁ ବନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ, ଶେଷ ଯାନ
 ପ୍ରଦାନ ଦୁର୍ଗା ଅଛି ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କର ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ —(ଦେଖି ଅସି ଉପାୟମାନଙ୍କର ଉପାୟମାନଙ୍କୁ ଧର ପ୍ରଶବ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କୁ
 ତାଙ୍କୁ) ଯେତେ ଅପରାଧମାନଙ୍କର ଏତାନ୍ତ ମୁକ୍ତମଣ୍ଡଳରେ ଚଳନ୍ତୁ ସିଦ୍ଧ
 ବାସନା ଦେବତା ତେବେ ମୁଁ ଅନ୍ଧ ଅନ୍ଧ ଅପରାଧମାନଙ୍କର ଅପର ଅପର ସିଦ୍ଧ ।
 ଅପରାଧମାନେ ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁକ୍ତ-ପ୍ରସିଦ୍ଧପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉପାୟମାନଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ
 ଦେଖିବା କର ଯାହାଦେ—ମୁଁ ଅପରାଧମାନଙ୍କୁ ସବୁ ସ୍ଵର୍ଗମନ୍ଦିର ଓ ଅମରକୁ
 ଓ ସୁନ୍ଦରୀ ଦେବତା ଉପାୟମାନଙ୍କୁ ନ କରେ ।

ସମ । —ହଉ ଲକ୍ଷଣ—ଏ କି ବଥ—ତୁ ତାହୁଁ କି ବନକୁ ଯିବୁ ? ତୁ ବନକୁ
ଯା ନା । —ଏପରି କୁହି ଡୋର ତାହୁଁ କି ଦେଲା ? ସେ ବୁଦ୍ଧି ଶକ୍ତି—
ବନକୁ ଯା ନା ।

ଲକ୍ଷ । —(ପ୍ରବଳ) ହଉ । ଅପର ମୋତେ କୁହୁଣସୁରେ ଅପରକର
ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଖାଯାଇ ଅଦେଶ ଦେଖନ୍ତି—ଏତେବେଳେ ବନକୁ ଯିବା-
ପାଇଁ ମନା କରୁଛନ୍ତି ତାହୁଁ କି ?—ମୋତେ କି ସନ୍ଦେହ ଲାଗୁଛି ।

ସମ । —ଲକ୍ଷଣ । ତୁ ଶର୍ତ୍ତାବଳୀ, ଶୁଣୁଛୁ, ଲକ୍ଷଣ ସହପଥୀକରଣ, ଧର୍ମ-
ଲକ୍ଷଣ—ମୋର ପ୍ରାଣପ୍ରାୟ ନିଶ୍ଚିତ ହୁଅ ଓ ମନା । ହଉ, ତୁ ମୋ-
ମନରେ ବନକୁ ଯିବେ ମାଁ ଅତି ସାତ ମନୁ ପାଳବ କିଏ ? ମୋ ପୁଷ୍ପ-
ବାଦ ଲଳିତା କରେ, ସେହି ପିତା ପ୍ରଭୁର ପରମାଣ୍ଡରେ ସେମା-
ନକୁ ବାନ୍ଧବପୁ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତେ ମୋର ମହିଷମାର ଅନୁରୋଧେ କଳା
କୋଇଲି—ସେ ମୋ ଚାକୁ ପାଳବେ ଏପରି କରଣ ଦେଖୁ ନାହିଁ । କଳା-
କୋଇଲିର ମହିଷ ମାଁ ନିଜ ପାଇଲ ଉତ୍ତରୁ ଦୃଷ୍ଟିକା ସଜ୍ଜୁଣୀକପ୍ରତି
ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତେ ନାହିଁ—କରଣ ସଜ୍ଜୁଣୀର କର ମାତାର
ମହାକୃତ୍ତି ତୋର ମା ଓ ସାନ ମାକୁ ହୃଦୟ କର ଦ ପାରେ । ଏହି ତୁ
ମତେ ଏଠି ଆଇଁ ସେମାତ୍ରକପ୍ରତି ସଜ୍ଜୁଣୀକର ମହାକୃତ୍ତି କର ତାକୁ
ପ୍ରତିପାଦନ କର । ତୁ ଧର୍ମ—ମୁଁ ସତ୍ୟ ଚକ୍ରକୁ ବାହା କର—ଏହି
କହିଲେ ତୋର ସେ ମୋତେ ଦୃଢ଼ବନ୍ଧୁ ଅଛି ତାହା କି ଦେଖାଯିବ ଅତି
ସୁଦୃଢ଼ବନ୍ଧୁ ପୁଣି କରଣ ଦେଖୁ ଲକ୍ଷଣ ଧର୍ମଲକ୍ଷଣ ଦେବ । ହଉ
ଲକ୍ଷଣ । ମୋ ପାଇଁ କେତେ ଏକତା କର—ତୁ ମୁଁ ଦୃଢ଼ବନ୍ଧୁ କରଣରେ
ସେପରି ଅନୁମୋଦନ ମାକୁ ଲକ୍ଷଣ ପାଇବାକୁ କି ହୁଏ ?

ଲକ୍ଷ । —ହଉ ! ଏଥା ତାହୁଁ କି କହୁଛନ୍ତି ?—ଅପରକର ପଦକ୍ଷେପରେ
ମହିଷ ହଉ ପ୍ରଭୁକର ମା ଓ ବଳମାକୁ ପୁଣି କରଣେ ସହରେ ସନ୍ଦେହ
ନାହିଁ । ସେ ସେବେ ଲକ୍ଷଣ ସଜ୍ଜୁଣୀର କର ମନମତ, ମନକ, ନୃତ୍ୟ-
ଗମ୍ଭୀର ଓ କୁପଥଗାମୀ କୋର ତାକୁ ଲକ୍ଷଣ କି କରଣେ ଦେବେ ମୁଁ ତାକୁ
ଅତି ବାଦ ପକ୍ଷର ସମସ୍ତ ଲେଖନୀକର, ଗୋଟି ଗୋଟି କର ତାଣି ପକ୍ଷ-
ଲକ୍ଷଣ—କେତେବ୍ୟାପୀ ସମସ୍ତେ ସେତେ ତାଙ୍କଅନ୍ତରୁ ଦେବେ ଦେ-
ବେବ ତାହାର ମୋ ଦାବକୁ ପରମାଣ ନାହିଁ ।—ହଉ । ବଳମାକୁ ତାହା-
ର ପ୍ରତିପୋଷଣ କରବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ—ସେ ଅପରକର ଦୃଢ଼ବନ୍ଧୁ-
କର ପାଳ ପାଳନ୍ତି । କଳା ଅନ୍ତରାଳିନୀର ପାଳନାପାଇଁ କଳାକ-

କଣ୍ଠ ଗାଁ ପାଠକ୍ରମ, ସେ ଅନାଗୁଣରେ ଅପଣାନ୍ତି, ମୋ ମାରି ଅଛୁ
ମୋ ବଡ଼ ବନ୍ଧାରେ ଲେବର ବସଣପୋଷଣ ଚଳାଇ ଖାରିଦେ—
ଅପଣି ସେଥିପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରୁବେ, ନାହିଁ । ଅଟେ ମୋତେ ସବୁତର
କରୁ—ତହିଁରେ ଅପଣେର ଭଲ ସମ୍ପର୍କର ଦେବ ନାହିଁ—ବରଂ
ମୋହାର ଅପଣଙ୍କର ପଲମୁକ ଅବରଣ ପ୍ରଭୃତି ଦେବେ ବାର୍ଯ୍ୟ ଦେବ,
ମୁଁ ବ ବରାଧି ଦେବ । ମୁଁ ଧନରେ ଶୁଣ ଚିନ୍ତାରେ ଶୁଣେ ଧରି ଅପଣଙ୍କ
ଅପେ ଅପେ ବାଟ ଦେଖାଇ ଶୁଣିବ ଏ ପ୍ରତିରୂପ ଅପଣଙ୍କପାଇଁ
କଲ, ମୁଁ ଓ ଦୋମତ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ କରୁଛି—ଅଧିକ ଅପଣ ଦେବର
ପବନମୁଖରେ ସୀତାଦେବୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବଢ଼ାଇ ତର ଦୂରରେ—ମୁଁ
ଗୋରବା ତେଜିବା ସବୁ ସମୟରେ ଅପଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅବଶ୍ୟକତା
ବାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନା କରୁଛି ।

ସମ ।—(ଲକ୍ଷ୍ମଣର ହାତ ଧରି ଉଠାଇ ଦୂରକୁ ବେ ଅଭିଜ୍ଞାନରେ) ଗୁରୁ !

ତୋ କଥାରେ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟାଶା ବଦଳି । ବ୍ୟାଧି କୁ, ମୁଁ ଆଉ
ସୀତା ଭଜନଶବ୍ଦ ଚିନ୍ତାରେ ବଦଳାଏ ନେଉଛନ୍ତି । ସା—ମୋର
ଆଉ ବହୁମାନଙ୍କର ଅନୁମତି ଦେଇ ଶୀଘ୍ର ଆସି ମୋର ଅନୁମତି
ଦେ । ମହାତ୍ମା କରୁଣାଦେବ ମହାଶୟରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ମହାପତି
ନିକଟକୁ ଯୋ ଦୂର ଅତି ଦୂରାନ୍ତର ବ୍ୟୟଧନ, ବ୍ୟୟ ଅବେଦନ କରବ,
ଦାସ୍ୟମୁଖି ଅପଣୁ ଶେଷ ଧର୍ମପ୍ରକାଶର ପ୍ରକାଶ ଦେବତାବିତ-କବୁ
ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇ ବାଧା ମଧୁ ମାୟାମାନେ ବଦଳାଇଲେ ଯୋକୁ
କରେ ପାଇଥିଲୁ ମୁଁ ସେ ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର ପୁରା ତର ଅବଶ୍ୟକତା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର
ରଖିଥା । ବାହାପୁରୁ ଦେଇ ଶୀଘ୍ର ଯେଉଁ ଆ—ତଳମୁ ବସୁଲୁ ନାହିଁ—
ଅତି ଜବାତୀର ଧାରଣ ତର କରୁ ଯିବାକୁ ଚେନ !

{ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ପ୍ରସ୍ଥାନୋକ୍ତୀ ଓ

ସବନକା ପତନ ।

(ଦେଖିଥେ—ଗୀତ ।)

ସୁଗିଣୀ ଶେ—ଗାଲ ଅଭିଷେମଣ ।

ବିଧର ବିଧାତ ଦେ ବସବ ଅନ ଅମ୍ଭ ବସ ଦେଉଁ ତ ଦେଲ ବାଧନ ।
ନାହିଁ ଦିବାସନ ମଣି—ଅବରଣ ନାହିଁ ତବାତୀର ହୋଇଲୁ ବଦନ । ଯୋଗା ।
ଦେବେ ଅଭିମୁଖ ଦେବ ଅଭିଷେଦ, ଦେବେ ରଜା ଶାସିଥିଲୁ ସନାତନ,
ଦେବେ ସବୁ ଗଲୁ ବହୁ ନ ରହିଲୁ କନକର ଦେଲ ଶାସନ ଗାବନ । ୧ ।

ଦେହୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞିତା ବାମେ ସେ ବସିବେ, ଦେହୁ ଛାଡ଼ି ଧରି ସାଥୀ ନୋଇବେ,
ପଡ଼ଇ ବସାଇ ଛାଡ଼ିବେ ସଜଳ—ସୋମିବେଶେ ସାର ନୋଇ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ୩
ଅନ୍ତରା ସଖାର ଅନ୍ତରୋ ଗତିର, ବୁଝା ମାୟାମୋଡ଼େ ଶେବେ ବମୋହର—
ମନୁଷ୍ୟକଲ୍ପନା ନୁହଇ ଠିକଣା, ରୁଞ୍ଜିବେ ସେ ଯାହା ନପାଇଲଗଇ । ୪ ।
ବନ୍ଧୁର ସଖାଉ ବନ୍ଧୁ ସହବାର, ସହସିବ ଦେଲେ ବର ଯୈର୍ଯ୍ୟ ସାର,—
ଅହୋ ନଦାରୁଣ ବଧର ବଧାନ—ଆହୁଁ ବିବାସନ ବାହୁଁ ମହାବନ । ୫ ।

ପଞ୍ଚମ ଅଭିନୟ ।

ପ୍ରଥମଦୃଶ୍ୟ—ବୌଦ୍ଧବାଦେଷାର ପ୍ରସ୍ତାନାଗାର ।

[ପର୍ଯ୍ୟବୋଧର ଘଣ୍ଟା ଦୃଶ୍ୟର ବଦଳାବଦେ ଅସୀନ । ଦୂରପାର୍ଶ୍ବେ
ବୌଦ୍ଧବାଦ ଓ ପୁରାଣାଦେବୀ ବସି ଚଉପାଶେଇ କରନ୍ତି ।]

ଦତ୍ତ ।—(ପର୍ଯ୍ୟବୋଧର ଘଣ୍ଟା ବଦଳିବେ) ହା ଗମ । ତୋତେ
ନିବିଡ଼ିତ କରବାପାର୍ଯ୍ୟର ମୁଁ ଚାଲସମ୍ପର୍କୀ ବିବେଚନା କାତ ଧରିଥିଲି !—
ହରେ ! ତୁ ତ ପୂର୍ବକୂଳରେ ବଳବତ୍ କରବାପାର୍ଯ୍ୟର କରୁଛନ୍ତି ବର-
ଥିବୁ ? ଦଶରଥର ବଥା ଦେବେ ମିତ୍ର ଦେବ ନାହିଁ । ତୋତେ ମୁଁ ଯାହା
ପରାଧୀନ ବହୁତ ତାହା ମୋର ବଥା ନୁହେଁ । ତୁ ଧର୍ମ ଗୁଡ଼ ଅର୍ଥସାଧନରେ
ତସୁର ଦେବୁ ?—ତୁ ମୋର ଭାର୍ଯ୍ୟ ନେହୁ ତ ବାଦନା ନୋହୁ ।
ତୋର ଗର୍ବଜାତ ବରତ ଯେବେ ଏହି ଅଗ୍ନି ସଙ୍ଗୀତର ବର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ହୁଏ ଦେବେ ମନୁଷ୍ୟରେ ବରପ୍ରଦତ୍ତ ଦୁର୍ଗାତ ମୋହର ହେବରେ
ଅସିବ ନାହିଁ !—ଦାସ ! ମୁଁ ତ ମୁଁ । ମୋପର ବାରିତ ସୁଦ୍ଧା ବହୁ-
ବଦନ ଏତେ ଦୋଷ ପଡ଼ାଇଲା—ମୁଁ ଅଗ୍ରତୁଁ ଯାହା ବୁଝିବ ପାଇଲି—
ଚାଲସମ୍ପର୍କୀତ ବହୁକାଳରେ ଗୋଟିଥିଲି ! ଦେବ ବୌଦ୍ଧବୋ ! ମୁଁ ତାହା
ପ୍ରଣୟର ବସବର୍ତ୍ତୀ ଦୋର ତୁମ୍ଭର ବହୁତ ବହୁ ଦେଉଛୁ—ମୋତେ
ଜ୍ଞାନ ଦରବ । ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ମୁଁ ବହୁ ନାହିଁ—ମୋର ଦୃଷ୍ଟିପ୍ରତି ବହୁ
ଦୋର ପାଉଛୁ—ମୋର ବରପ୍ରଦ କର !! ଦେବ ପୁଣିବେ !—ତୁମ୍ଭେ ବ
ସଥାଣ ଦେବ—ତେ ଭଗ୍ନପ୍ରାୟ ପୁଅକୁ ତୋଳରେ ଧରିଛୁ ତାର
ଜୀବନ ସାର୍ଥକ—ମୁଁ ପ୍ରମୋଦରେ ମତ୍ତ ଦୋର ବହୁ ବୁଝି ପାଇଲି
ନାହିଁ !!

ବୌଦ୍ଧ ।—(ବଦଳିବୁରେ) ମହାଶବ୍ଦ ! ଅପଣ ଏପରି ଅବୁଦ୍ଧ ଦେଲେ ଆମ ମାତୃବର ବନ୍ଧା ତ କି ? ଅପଣ ଯାନ୍ତି ଦେଉଛନ୍ତି ।

ସୁମ ।—(ଚିନ୍ତନେ) ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଦେହ ଆମ ଭରି ପାରିବ ନାହିଁ—ନୋହୁରେ ସେହି ଗୁମରକୁ ଗ୍ରହଣ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତେବେ ସେ କଣ ନା ତାହା ତାହା ଦେଖି ଗୁମର ଗୁମର ସହଜ ନକରୁ ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧ ।—ଆଜ୍ଞା ଗୁମରକା ଅସୋଧ୍ୟାୟଣ ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଖ—ଗୁମରକା ବସନ୍ତ-ରସର ଗନ୍ଧ ଅତି ହୋଇଗଲା !—ଦେବ ! ଗୁମରକା ତ ବସନ୍ତର ବସନ୍ତ ଏ ଅପଣ କହିଲେ ?—ହା ଗୁମ—ହା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୁମ—ହା ସୀତେ—ହା ପଦ୍ମ ସାଧୀ ସୀତେ—ହା ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣ ଗୁମ—

[ଦେଖିବୁ, ବୌଦ୍ଧକା ଓ ସୁମିତ୍ରାର ଚିନ୍ତନ ଓ ଗୁମରର ପ୍ରବେଶ ।

ସୁମର ।—(ସୁମର) ଗୁମରର ଅତି ଶୁଭାକୃଷ୍ଣ ଦେଖ—ଏତେ ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ଶ୍ରୀ କାହାକୁ ତ କହୁ ? ଆଜ୍ଞା ସେ ଗୁମରକୁ ଅସୋଧ୍ୟାୟଣ ଏକାକୀ ଗୁମର ଗୁମର ପୁର ସ୍ଥଳେ ତାହା ଦେଖ ଅସୋଧ୍ୟାୟଣ ଅବସ୍ଥାକୁ ନ ଦେଖିବ ତ ? ଶାବ୍ଦୀକ ଦେଖ ଗୁମର—ଅସୋଧ୍ୟାୟଣ ଗୋରୁ ପାଉଁ-ଥୁଲ ତାହାଦେଖ ତା ଶୁଣାପାରିବ ନ ଦେଖିବ ତ ?—ଆଜ୍ଞା ମହାଶବ୍ଦକର ଦେଖ ବଡ଼ ଗୋରୁମୟ ଦେଖା ଯାଉଛି ।—ସେ ଦୈବେଶ୍ଵର ଗୁମ-ପାତରେ ଏବେକି ଏକାକୀ ବଡ଼ ସ୍ଥଳେ ଏବେ ତାହା ପାରିଲେ—ନେତ୍ର-କିରାନ୍ତି ଗୁମିକାନ୍ତରରଣ ଓ କାମରୁଦିନୀ ଆଉ ସେହି ବୌଦ୍ଧକା ଓ ସୁମିତ୍ରା ଦେଖ ଏବେକି ଗୁମର ଗୁମର ଦେଖ ସେ ଏବେ ଗୁମ-ରର ଗୁମ ଅଗ୍ରବାଳକୁ ଗୁମରେ ଆସିଲେ ।—କାଳିନ୍ଦୀ କୁଣ୍ଡଳ-ଗୁମ !—ମହାଶବ୍ଦ କୁଣ୍ଡଳ ଗୋରୁକୃଷ୍ଣ ଓ ଗୁମିକାନ୍ତର ପଦ୍ମକୁ—ଗୁମର ବର ନୁହେଁ ।—(ପ୍ରବେଶ) ମହାଶବ୍ଦ ! ସୁମର ଏହାଠାରେ ଅଗ୍ରବାଳକୁ ବଢ଼ୁଛି (ସାବ୍ଦୀକ ପ୍ରବେଶ ଓ ଗୁମି ବସନ୍ତାୟଣ) ।

ବୌଦ୍ଧ ।—(ଗୁମ ବଦଳିବୁରେ) ସୁମର ! କୁମେର ଅସିଲ ମୋର ନୟନ-ପିତୁଳା ଗୁମରକୁ ବାହାଁ ।—ସୁମର ! କୁମେ ମୋର ସଦାସତ୍ୟ ଗୁମ-ରକୁ ବାହାଁ ପଡ଼ି ଆସିଲେ ?—ମୋର ପରମରଣ୍ଡା ସୀତାଦେବୀ ଦେଉଁ-ଠାରେ ବସନ୍ତ ଦେଖ ଆସିଲେ ?—ମୋର ଗୁମର ଗୁମର ଦେଉଁଠାରେ ବସି ଆସିଲେ ?

ସୁମର ।—ମାତା ! ସେହିଦିନ ଗୁମରକୁ ଗୁମର ପାଇ ଦେଖୁ ବସିଲେ ଗୁମ-ପଦ୍ମରୁ ମୋତେ କହିଲେ “କୁମେ ରଣ ଦେଖ ବାହାଁ ଗୁମ—ଅଗ୍ନେ-

ମୋର ଏହିପରି ପାଦଦ୍ଵାରା ଦୋର ମହାରାଜକୁ ସିନ୍ଧୁ—ଏ ଦୟା ସୁଖ
ମୋର ହୃଦୟ ପାଖରେ ! ସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତରେ କହିଲୁ ଥାଉଁ ଦଳଦଳ
ଅତି ସୁଖରେ କଳାହସ୍ତରେ ଏବଂ ସମାଜର ତପସ୍ଵୀ ପ୍ରାୟ ମହାରାଜରେ
ବୁଝାଇ ଦେବେ ଏହା ଦେଖି ଏବଂ ପ୍ରତି ଧରି ପାରେ !—ମୁଁ ଅନେକ
କାଳକାଳ କହିଲି ଯେତୁ ପ୍ରାୟଶଃ ସେ ଅପରା ଶ୍ରାବ୍ୟୋର ସଙ୍ଗରେ
ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି ମୋତେବ ସେହିପରି ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଗଲେ ମୁଁ
ଅନେକ ଦୀର୍ଘକାଳେ ଅସିଦ୍ଧ—ମାତ୍ର ଏବେ ଦିବ୍ୟଦଳରେ ବ ମୁଁ ତାଙ୍କ
ମନରେ ପଶିଲୁନାହିଁ ! ସେ ପଛକୁ ନ ମାତ୍ର ମୋତେ ଏହାକୁ ଫେରି ଅସି-
ଦ୍ଧକୁ ଦେଖି ଦେଖିଲେ 'କୁମ୍ଭେ ଫେରି ନ ଗଲେ ମହିମା ଅମେମାନେ
ତଳକୁ ଗଲୁ' ବୋଲି ଦେବେ କଥାଟି କହିବେ ନାହିଁ—ତହିଁ ଶୁଣ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦଶକ—ମୁଁ ନ ଦିଶିବି, ଅମରତା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଫେରି ଅସିଲି !
କୌଣ—(ବହୁତ) ସୁମତ୍ ! ମୋର ଦରିଦ୍ରସ୍ଵାଦ ଜୀବନଧନ ସମସ୍ତକୁ ମହା-
ରାଜକୁ ଦେଖି ଦେଖି ଦେଖି ଦେଖି ! ! (ପଛକୁ ଚାଲିଯିବା ମୁହାଁମତା ।)
ସୁମତ୍ ।—(ଉଚ୍ଛ୍ଵାସରେ) ପ୍ରାୟ—ପ୍ରାୟ—ମା ଯେ ମୁହାଁମତା !
ଦଶ ।—ଦା ଦଶ !—(ମୁହାଁମତା ।)
ସୁମ ।—(ଦିବ୍ୟ ଦୂର ଦୂର ଯାଇ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନା ସହଜ ପାଣି ନେଇ
ସୁବେଶ ଓ ନିମେ ନିମେ ସୁମତ୍ ସହଜ ସୁମା ଓ ସୁମାଙ୍କର 'ମୁହାଁମ-
ତା'—ନେତ୍ର ।)

[ସୁମତାର ପ୍ରବେଶ]

ସୁମ ।—(ଏହାପରେ ଦୂର ବସିଯାଇ ଲୋଚନ ଘୋଡ଼ା ଗୀତ ।)

ଏମିତି ଶବ୍ଦରାଜ—କାଳ ଶୁଭ ଓ ପଦପଦ ।

ଶ୍ରବଣ ! ଅସି ଦର ଦର୍ଶନ ।

ତ ଶୋକେ ଜନକ ଦେବେ ଜୀବନ । ଗୋଷ୍ଠୀ ।

ସମାପ୍ତୀ ତବ କୌଶଳ୍ୟ ମତା—

ଦୟା ଦେବନ ପାଇ ତ ଦୟା । ୧ ।

ତ ଶୋକ ସହ ସେ ନିଶାବଳୀ ।

ସେବା ଦେବେ ତାକୁ ଦିବ୍ୟଜନା । ୨ ।

ସୁର ଦରଦର ଅସେଷାଲେବେ

ଅଜା ଦରୁଦ୍ଵାର ସଦୃଶ ଶୋକେ । ୩ ।

କାହା ଦୟା ଅଦା ଦହକ ଦେ

ସିଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧି କରି ଯାଉଛି ଦେବ । ୪ ।

ସଙ୍ଗରେ ସେ ନିଧି ସାଜୁଛି ବନ୍ଦ—

ସୁରୁ ଝୁରୁ ବାଦୁ ଦିଶା ଦିଶିମ । *

ଦଶ ।—ଦାସ । ସେ ଲୁହ ସଙ୍ଗୀତ ଏକତାଳେ ନିଶ୍ଚି ମତ ପକେ ବରୁଣ—
ଏତେ ଚାହା ସୁବା ମୋତେ ବଞ୍ଚେଇ ଲାଗୁଛି ! ପ୍ରିୟମୁଖ ସମତରୁ ତରୁ
ରେ ଥାଇଁ ସବୁ ବଞ୍ଚେଇ ମୋପାଇଁ ଅନୁର ଚାଲୁଥିଲେ—ସେ ଶୁଭ
ମରେ—ଅନୁର ପ୍ରଭାବ ଲୁହନାଲ ! ଅଜା—ସୁର ! ସୁରସେଇ ସମ-
ତରୁ ଏତେବେଳେ କି ଶାନ୍ତରେ ?—ଦେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନ୍ତର ଦେଇ
କିଛି ଶାନ୍ତ କରବେ ? ସୁମର ! ସେ ନିଶ୍ଚି ଦୃଷ୍ଟି ପାଇ ନାହିଁ, ସେ
ଚରଣର ଉଲ୍ଲାସ ଶେଷରେ ଶୋଇ ଅସିରେ ସେ ଚରଣ ଅନାଥ ପ୍ରାୟ
କୁଇଁରେ ଶୋଇ କିଏ ସହନେ ? ଦାସ, ବାବାଜୀରେ ରଥ ପଦାର
ବୁଝିଲାମାନେ ସାବାବୁର ଅନୁଗମନ ବରୁଣରେ ନେ ପେଇ କିଛି
ଅଭିଶାପେ ଏକାକୀ ପାଦରୁ ଲାଗେ ଗୁମନ କରବେ ? ଅଜା ! ସେ ଦୂର ବଞ୍ଚେଇ
ବଞ୍ଚେଇବୁନୁହେଁ ଶାନ୍ତ ସହରରେ ଚରଣ ଅନାଥ, କୁହୁସର୍ପ ଓ ମୁଦ-
ନଶସେବନ ଅଭିଶାପେ ନାଶ କରବେ ? ସୁମର ! ସେ ନାଲେ ରଥରୁ
ଓଜାଇ ଚରଣ ଚରଣିନୀ ସୁକୁଶାଳ ସୀତା ସହରରେ ପାଦରୁ ଲାଗେ
ଗମନ କରେ ! ସୁର ! କୁମ୍ଭେ ରଥରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବେନଗଇ—
ସୁଁ ପଛରେ ଅନାଥ ରହୁଥିଲ—କିମ୍ଭେ କିମ୍ଭେ ରଥରୁ, ରଥ, ରଥରୁ
ଓ ଧୂଳିପତନ ଅଭିଶାପେ ବାବାଜୀ ଗୁମ୍ଭେ ଅଭିଶାପେ ଫେରି ଅସିଲେ—କୁମ୍ଭେ
ସେମାନଙ୍କୁ ମନରୁ ପ୍ରକାଶକାରୀ ଅଭିଶାପରୁ ଶୁଦ୍ଧ ବନରେ
ପରିବାରୁ ଦେଖିଲୁ—ଦେଖୁ କୁମ୍ଭେ ଶାନ୍ତମନୋଭାସ ଦେଉଛ । ସୁମର !
ବନରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଉମ୍ଭ, ଲୁହନ ଓ ଶାନ୍ତା ଦଶ ବଞ୍ଚେଇ—ସେ
ଚରଣ ବସିଲେ, ଚରଣ ଶାନ୍ତରେ, ଚରଣ ଶୋଇଲେ ମୋତେ ସବୁ
ବନ୍ଦ, ସାଧୁସମାଗମସ୍ଥାସ ସାଧୁ ଜୀବନଧାରଣ କଲ ପ୍ରାୟ ସୁଁ ଚକ୍ରା
ଜୀବନ ଧାରଣ କରି ପାରିବ ।

ସୁମର ।—(ସୁମର ଦୂର୍ଦ୍ଦିନସାଥ ଅନ୍ଧାର ଭର) ଯାହା ସୁରଣ ବନ୍ଦ ବେଳକୁ
ବାହୁ ମାଡୁଛି ବାବା ମୋତେ ବଞ୍ଚେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ—ଦେଉ ! (ପ୍ରତ୍ୟାଶା)
ମହାବଳ ! ଏତେ ନିଶ୍ଚି ପାଇ ତ ସେ ବାବାଜୀର ଲୁହନ—ଦେତେ
ଲୋକଙ୍କପାଇଁ ଦେତେ ଯଥା ସେ ମୋତେ ଧର ଧର ବଞ୍ଚେଇବା ଚାହା ଅଜା,
ଦେତେ ସୁଁ ସୁରଣ କରି ବଞ୍ଚେ । ଧର୍ମପାଳନେକାର ଲୁହନର ସମତର
ବଞ୍ଚେଇବା ଦୋଇ ଶୁଣ ଚରଣୋଦେଶରେ ପ୍ରଣାମ କରି ମୋତେ ବଞ୍ଚେଇ

“ସାରଥୀ ! ତୁମେ ମୋ ନାମ ଚିତ୍ତ ଅଗ୍ରେ ମନ୍ତ୍ରବଦ୍ଧାଦି ବଳମୟତରଣ ମହାତ୍ମା ବସୁବନ୍ଧୁ ଶିବାଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା କର । ଶରେ ସମସ୍ତ ସମତା ମନକୁମୋର ସମୁଦୟ ପ୍ରଣାମ ଓ କୁଶଳସମାୟ : କୁଜାର ଦେବ ଆଜି ମୋତାଙ୍କୁ ମୋର ଅଭିବାଦନ, କୁଶଳ ଓ ଧର୍ମ ବସନ୍ତରେ ଅପ୍ରମାଦବଦନା କରେ-
 ତନୁ ଦିନ ତହୁଏ ‘ଅଗ୍ରେ ଉଦ୍ଧୃତ ଧର୍ମବ୍ୟାପକରେ ବ୍ୟାପ୍ତା ଦେଉଛୁ ।
 ପଞ୍ଚାସମୟରେ ଅର୍ଜୁନ ଅବସାନ ଦିନ ଅନନ୍ତରତ ଦେବତାପ୍ରାଣ ସ୍ବାମୀର ଚରଣସେବା କରୁଛୁ, ଅଭିନନ୍ଦନ ଓ ଅପମାନ ପରିତ୍ୟାଗ କର ସମସ୍ତ ପରିତ୍ୟାଗକର ପାଞ୍ଚଦେବଦାସ କରୁଛୁ ଓ ଅର୍ଜୁନ ମଧ୍ୟମା ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦାନ କରୁଛୁ କିମ୍ଭର ଦେଉଛୁ । ଅଗ୍ରେ ବସନ୍ତକୋଣ୍ଠ କ ଦୋର ସୁଦ୍ଧା ବେଳେ ବେଳେ ଦେହ ଦେହ ଧୂଳି ଦୋରଥାନ୍ତି ଏହି ପରାଧର୍ମ ସ୍ବରାଜ ଦିନ ଅଗ୍ରେ କୁମାର ସରତପ୍ରତି ମଜବୁତ ବ୍ୟବହାର କରୁଛୁ ।” ଯେ ଦେହରେ “ବରତକୁ ମୋର ବାଚ୍ୟାନ୍ତ୍ରାରେ ମୋର କୁଶଳଦାର୍ତ୍ତା ଦିନ ସମସ୍ତ ମାନ୍ୟତାଦେୟ ଯାଆନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରା ବାବୁନ ଦେହ ଦେବ—ଅଜି ତହୁଏ ଯେ ‘ତୁମେ ଯୌବସନ୍ତସ୍ତ୍ର ଦୋର ସମତାସ୍ତ୍ର ଶିବାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାରେ । ବାବୁନ ପରମାତ୍ମ ପ୍ରାଣ ଶେଷ ଦୋର ଅସନ୍ତ, ସୁଦର୍ଶନ ବାବୁ ଦେବଶ୍ରୀ କ ଦୋର ବାବୁ ବାବୁ ଅଦେଶାନ୍ତ୍ରାରେ ତନୁ ଯୌବସନ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରା ମଧ୍ୟମା ଯାବୁନ ବାବୁ ।” ବହୁ ଉଦ୍ଧାନ୍ତ ଯେହୁ ମହାତାତ୍ମ ମହାପତା ବମନଲେଖନ ସମତର, ଅନେକ ବସନ୍ତ ଦିନ ମୋର ବହୁଲେ ‘ସୁଧାସୁଧା ମଧ୍ୟମା ମନୋହର କୁମେ ଅସୁବନ୍ଧନସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବ ।” ଅନନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅବତାର, ଶୋଧାକୃତ ଦୋର ବାବୁନସ୍ତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରୁ କରୁ ଦେବେ “ଏହି ଶକ୍ତିସ୍ତ୍ର ଶୁଦ୍ଧ ସମ କ ଅପରାଧରେ ନିର୍ଦ୍ଦାସିତ ଦେବେ ? ଶକ୍ତି ମହର୍ଷି ମାୟା କୁତୁ ଆଦେଶ- ପ୍ରାବନ୍ଧରେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ଦିନ ଅମ୍ଭମାନବର ଶିକ୍ଷାଦାୟକ ସମବଦନାସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର ଯେ ବାର୍ତ୍ତା ଦେଉଛୁ, ବାବା ବାବୁନ ବାର୍ତ୍ତା କ ଅବାର୍ତ୍ତା ? ମହର୍ଷି ମାୟା ଲେଖକସ୍ତ୍ର ଦେଉ ଅଥବା ବରଦାତ ସଂସ୍ଥାବା ବାବୁନ ଦେଉ ସମବଦନାତ ବାର୍ତ୍ତା ସକାଶ୍ଚରାରେ ଦୃଷ୍ଟାର୍ତ୍ତ ଦୋରହୁ । ମୁଁ ବାବୁ ଶକ୍ତିସନ୍ତ ଦିବଦାସ ଦୋରସି ବାବୁନ ଦେବୁ ନାହିଁ, ମୋରେ ଲେଖାଏ ଲେଖା ଆଦର୍ଶଲେଖନ ପଥେଶ୍ଚାରାବୁ ବାବା ନିହିଛୁ । ସେ ଦୃଷ୍ଟି- ଲେଖନ ବସନ୍ତ ବରଦେବ କ ଦିନେ ଯେ ଲେଖକ ସମତରକୁ ଲେଖା ହେଉ ତେବେ ବାବୁନ ସେହି ଲେଖକକୁ ବାର୍ତ୍ତା ଅବତାର ଅପ୍ରମାଣକର

ଦେବ । ମୁଁ ତ ମହାବଳୀୟ ଶିବବଳି ମନା କରିବାର ବହୁ କାରଣ ଦେଖି
 ଯାଏ । ଶରଣ ସମ୍ପଦ, ମୋର ଶରଣ, ଶରଣୀ, ବନ୍ଧୁ ଓ ପିତାମହ ମନ-
 ନାହିଁ । ଧାରଣ ସର୍ବଲୋକାଭିଷେକ ଶରଣ ସମ୍ପଦ, ହୃଦୟାତ୍ମୀ ଦେବୀରୁ
 ସମସ୍ତଲୋକର ପ୍ରିୟ ହୋଇଛନ୍ତି—ତେଣୁ ତାଙ୍କ ବିକାଶର କରି ପିତା
 ପଣର ଶେଷସମ୍ପଦ ଅନୁଗ୍ରହକାରୀ ଦେବେ ଆଜି ତଦ୍‌ବାସ ସମସ୍ତ
 ଲୋକ ସହଚରେ ବିଦେଶ ଭ୍ରମାଦିନ କରି ତ ପ୍ରବାସେ ଶରଣଦେ
 ପ୍ରିୟ ହୋଇ ଉଠିବେ ?”ମହାବଳ ! ଆଜି ଯେହୁ କରଣସମ୍ପଦ ସମ୍ପଦ
 ସମସ୍ତଙ୍କ ଧାରଣଦେବ ପ୍ରବେଶ ଦେବେ ଏକାକୀୟ ଗାଠ ତ ସ୍ଥଳେ
 —ସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତା ଯୋଗାନ୍ତା ବସ୍ତିତା ହୋଇ ଗର୍ବିତାସ ପରିତ୍ୟାଗ
 କରି ତୁ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ତଥା ସୁଖ ସୁଖ ହୁଏତ ଦେବୀରୁ ତାହା
 ପଦାଧିକାର ମାତ୍ର ମୋତେ ବହୁ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଯାଏ । ତତ୍ତ୍ୱରେ ସ୍ୱାମିରୁ ଶୁଦ୍ଧ-
 ସିଦ୍ଧାର ଦେଖି ମୁଁ ଶୁଭାଭିଷେକ ବାସ ମୋତେ କରି ଧର୍ମର ଶରଣ
 ଆଜିକୁ ଓ ଧର୍ମ ମୋ ଆଜିକୁ କରଣର ପୂର୍ଣ୍ଣାଭି ସୁରେ ।

ତୌଷ — (ଅପ୍ରମୋଦପୂର୍ବକ) ସୁମତ ! ଏହା ଶୁଣି ତ ମୁଁ ଶୁଣି ଧରି ଶାରିତ !

ସୁମତ — ଯେତେବେଳେ ଭଗବତ, ଅବଶ୍ୟକମୁତାରେ ପ୍ରସ୍ତିତ ଦେବେ, ମୁଁ
 ଆଜି ତ ଦୂରର, ଶରଣ ଶାନ୍ତକାରୀ ଅବଶ୍ୟକମୁତାରେ । ଅବଶ୍ୟକେ
 ମୁହାଁ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ତ ହୋଇ ଉପାସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେବ ।
 ପ୍ରବେଶ ବୃତ୍ତାନ୍ତା ହୋଇ ସେହି ଭିନ୍ନ ଶରଣଦେବ ପ୍ରମାଣ କରି ସେ-
 ମାନବ ବିବଦହୁତ ମନରେ ପ୍ରସନ୍ନ ରଥାବେଶକରଣ ବୁଦ୍ଧବହୁ-
 ତରେ ପ୍ରକାଶପ୍ରସନ୍ନ ଗାଠ ଯେବେ ସମ୍ପଦ, ମୋତେ ତାହା ଏହି
 ଅଶାରେ ସେତାରେ ଚନ୍ଦ୍ରବଳ ବାସ ଦେଇ । ମତ୍ର ସେ ଅଶା କହେ
 ଦେବୀରୁ ମୁଁ ଅବଶେଷରେ ନିରୁତ୍ତ ହୋଇ ଆସୁ ଆସୁ ଦେବୀରୁ ଯେ
 ସମ୍ପଦ ଶରଣର ଦୂରମାନେ ମହା ବିପଦାନ୍ତା ହୋଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ଶରଣ,
 ଦୋରତ ଓ ପୁଣ୍ୟସହଚରେ ମାନ ହୋଇଛନ୍ତି; ତଦ୍‌ବେଳେ ଓ ପ୍ରବେଶିଣୀର
 କର ତତ୍ତ୍ୱ ହୋଇଛି ଆଜି ତତ୍ତ୍ୱରୁଦର ଦୂର ଶରଣ ଶାନ୍ତିର ଶାନ୍ତି;
 ହୁଏତ ଆଜି ଅବଶ୍ୟକ କରଣରେ ସିଦ୍ଧା ଅସିଦ୍ଧା ତ ଦୂରରୁ ସେହି
 ବଦନ୍ତର ସମସ୍ତୋପାୟରୁ ଦୋର ମୋତେ ଦେଇପାରି ଦେଖା ପାଉଛି;
 ତଦ୍‌ବେଳେ ଦୂରବିଦେଶରୁଦର ତା ଓ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ୍ୟବଦନ୍ତପାତକ ଏବଂ
 ପ୍ରବେଶିଣୀରୁ ଦୂରପ୍ରସାଦନ ଓ ବିଷୟମାନବଦନ୍ତମାନଙ୍କୁ ତା ହୋଇ
 ଶାନ୍ତି; ପ୍ରକଟ ଓ କରଣ ସୁମାନେ ଦେବୀରୁ ଦୋର ସିଦ୍ଧା ଆଜି

ପୁତ୍ର ଲାଭାନ୍ତୁ; ବଞ୍ଚିବୁ ବଞ୍ଚିବୁମାନଙ୍କୁ ଭବିଷ୍ୟତରୁ ନାଶକ ଦେବାକୁ ।
 ପରମାତ୍ମା ଅଛୁ ଉପକରଣକୁ ଅନୁମୋଦନ ଦେଉଛୁ । ଅଗୋଷ୍ଠୀ
 ପ୍ରବେଶ ନାଲରେ ମୋତେ ଦେଉ ଅଭିନନ୍ଦନ : କେବେ ବାହୁ ପରିଶ୍ରୁ
 ସମସ୍ତେ ସମକକ୍ଷକୁ ନ ଦେଖି ସ୍ବପ୍ନମୁଖୁ ଅର୍ଦ୍ଧନାୟ ପରଦାଦା ଦିଲେ ।
 ମହାବଳ ! ସରମାର୍ଦ୍ଧପୁତ୍ର ଲେଖନେ ତୁମକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ରଥ ଦେଖି
 କୁଟ ମହାଦଳେ । ବାହାବାବ ଦେ ଗମିନୀମାନେ ସମକକ୍ଷକାର୍ଯ୍ୟ ଭବି-
 ଶ୍ୟ ଦୋର ବର୍ମ୍ୟ, ପ୍ରାଣାଦ ଓ ତମାନ ଉପରେ ଭୃତି ହୁଅନ୍ତୁଥ ଦେଖି
 କିରାନ୍ତ ବ୍ୟୁତପତ୍ତନରେ ଅସୁର ସୁବଳ ଲେଖନକୁ ବାହୁପତ୍ତନ କର
 ଅବ୍ୟାପ୍ତକରେ ପରାବେଶର ଅବଲେଖନ ଦିଲେ । ମିତ୍ର, ପରିଶ୍ର, ଭବା-
 ଶୀଳ—ସମସ୍ତ ଅଗୋଷ୍ଠୀବାଣୀ ଏକ ଲୁଗରେ ଦୁଃଖରେ ଅଭିନୂତ ଦୋ-
 ଶାଦଳୁ ଏବ ସମସ୍ତ ଅଗୋଷ୍ଠୀକମଳ ସୁମହାବାସନ-ଶୋକରେ ଅଭିନୂ
 ଓ ଅବଦଳୁନା ଦୋର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ବାହାବାବ ଓ ବାହାବାବ-
 ବରରେ ପ୍ରତିଧ୍ବନି ଦେଖୁଛୁ ।

୧୫ ।—(ଅତି ବଳପୂର୍ବକ) ମୁଁ ପାପକଣ୍ଠୋଦୟ ପାପକଣ୍ଠୋଦୟ
 ଦୈବେଶ୍ବରୀକୃତ କର୍ମୋଦୟ ଦୋର ମହାବାସନ କୁଟ ଅମାତ୍ୟମାନଙ୍କ
 ମନରେ କର୍ମବ୍ୟାପାର୍ଦ୍ଧବ୍ୟ ବଞ୍ଚିବୁ ସାହା ବଞ୍ଚିବୁ ନ କର । ମୁଁ
 ଅବଦଳୁବୁ ବେଦେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ରାଘତା, ଅମାତ୍ୟ ଓ ବାହାବାବ । ସହକରେ
 —ପରାଣ ନ କର ଶବ୍ଦକୁ ସହକା ଏକପ୍ରାୟ ବାହା ବଞ୍ଚିବୁ । ସାହା !
 ବାହାବାବ ବ ବୋଲୁ, ବାହାବାବକୁ ଅମାତ୍ୟଙ୍କ ବାହାବାବ-
 ନିତି ଏହି ମହତ୍ତ୍ବ ଦେଉ ଅପେ କର୍ମ ପଡ଼ୁଛି । ସାହା ଦେଉ ମହତ୍ତ୍ବ-
 ଦରେ ମୋର ପ୍ରାଣ ବାହାବାବକୁ ବଞ୍ଚିବୁ । ମୁଁ ! ମୁଁ ଯେବେ କୁମ୍ଭର
 କିଛି ଉପକାର ଦେଖିବି ମୋତେ କୁମ୍ଭେ ସହକ ସମକକ୍ଷକୁ ଦେଇ
 ବୁଦ୍ଧ—ମୁଁ ସମକକ୍ଷ ମୁଁକୁ ବାହାବାବ ଧରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସେବେ
 ମୋର ଅଜ୍ଞା ଏବେବେଳେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଥାଏ କୁମ୍ଭେ ସମକକ୍ଷକୁ
 କବର୍ତ୍ତ କରଇ ଅଜ୍ଞ—ନାହିଁ ଯଦି ସେ ବଡ଼ଦର ବାହାବାବ ଯାଉଥାନ୍ତି,
 ଲେଖକ ମୋତେ ରଥରେ ଦେଇଯାଉ ବାହା ଦେଖାଅ ।—ବାହା !
 ବାହା ସେହି କୁମ୍ଭଦୋରଦୋପମଦ୍ରାଘତା ମହାଧ୍ବନିକା—ରକ୍ଷଣାବଳି
 ସମ ! ବାହା ! ବାହା ! କରାଣେ କରାଣେ ଏବେବେଳେ ବଞ୍ଚିବୁ ବିକା
 ବାହା ବାହାବାବରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛୁ—ମୁଁ ଓ ଏବେବେଳେ ଦୂର୍ବଳ-
 ପରାଣ ଦୋର ସମକ୍ଷ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ ନାହିଁ ଏଥି କର ଅସୁର ଦୁଃଖ-

ଦାୟକ ଅଭିତ ହୋଇଗାରେ ?—ହା ଶମ ! ହା ରତ୍ନ ! ହା ଭରଣ-
ବହନ ଜାତକ ! ମୁଁ ସେ ଅଳାପପାତ୍ର ଏତି ଦୁଃଖରେ ମରୁଛି ଏହାଟି
କୁମ୍ଭେମାନେ ଚାଣିପାରୁଛୁ !!

ସୁମି ।—(ମହାବଳବର ଅଣ ପୋଡ଼ାଦେଇ) ଅପଣ ପାନ୍ତ ଦେଉଛୁ ।

ଦସ ।—ଦେଶ ଦୌଷଲ୍ୟ ! ମୁଁ ତ ଅତି ବହୁତ ? ଯାହାର ସମସ୍ତୋଦ ମହା-
ବେଶ, ସୀତାବରଣ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଲମ୍ବସୂତ୍ର ଅବର୍ତ୍ତ, ନବୁଳ-
ବୀର ଜଳ, ହସ୍ତ ମହା, ସେବକ କୁମୁଳଧନ, ଦେଶ ଶୈବାଳ,
ଦୈବେଶ୍ୱରୀ ବାଳୁବାଜଳ, କୁମୁଳାକାଶ୍ୟ ମହାପ୍ରାଣ, ଅତି ଯାହାଦେବତା ସମ
ଦବସିତ ଦେବେ ସେହି ନୃପ-ସମ୍ବଳବା ଦୈବେଶ୍ୱରୀର ବର ଦେଲାବୁଦି—
ଏପରି ଶୁଣଣ ଶୋକପାତ୍ରରେ ମୁଁ ସମ ବାନ୍ତରେବେ ନମସ୍ତ ହୋଇଛୁ !—
ଦୌଷଲ୍ୟ ! ମୁଁ ଜାବନ ଫୁଲିଆଁ ଏ ସାଗର ସେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
ପାରୁକ ଏହା ମୋତେ ବସୁ ନାହିଁ । (ବହୁ ଉଠି ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟାଗ
କରି ଉତ୍ତରରେ) ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲମ୍ବସୂତ୍ରର ସମସ୍ତ ଲମ୍ବସୂତ୍ରରେ
ଦେଖିବାକୁପାରି ନାହିଁ ସେ ଦେଖିବାକୁ ଯାଉ ନାହିଁ ଏହା ଜଗନ୍ନାଥ ଅନ୍ତରାତ୍ମ
—ନିତାନ୍ତ ଅନୁଚିତ !! (ଶୟନରେ ପଡ଼ିବ ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛା)

ସୁମି ।—ଏବେ ମହାବଳ !—ମୂର୍ଚ୍ଛାଗତ !—(ଜଳସେବକଦ୍ୱାରା ଦସରପ୍ରାଣ
ମୂର୍ଚ୍ଛାମୋଦନ କରିଣ ।)

ଦୌଷ ।—(ସେବକଦ୍ୱାରା) ସୁମି ! କାହୁଁହୁଁ ଶମ, ଲତ୍ତନ, ସୀତାଙ୍କୁ ହସ୍ତ
ଭିଳେଷୁକା ବସ୍ତ୍ରବାକୁ ମୋର ଅଭିଳାଷ ନାହିଁ । ସେମାନେ ସେହି-
ଠାରେ ଅଛନ୍ତି ମୋତେ ସେତିକି ଦେଖି ଚାଲ । ମୁଁ ଯେତେ ବାହର
ଅନଗମିନୀ ହୋଇ ନ ପାରୁଛି ତେବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସିଦ୍ଧ । କୁମ୍ଭେ ଶାସ୍ତ୍ର
ରଥ ଲେଉଟାଇ ମୋତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନଙ୍କୁ ଦେଖାବୁ ।

ସୁମି ।—(ବାମମୁହାଁରେ) ମାତା ! ଅପଣ ଶୋକ, ମୋର ଓ ଦୁଃଖଭରଣ
ଚିତ୍ତବ୍ୟକୁଳତା ବ୍ୟାଗ କରିଛି । ରସୁଜନନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବନ-
ଦେଶରେ ବନ୍ଦରେ ବାସ କରିବେ । ତେଣୁ ମୁଁ ଧର୍ମ ଲକ୍ଷଣ ବନ-
ଦେଶରେ ବନରେ ଥାଉଁ ବାହର ଭରଣ ଅଭ୍ୟାସ କରି ପାରୁନାହିଁ-
ତର ସ୍ତବ ସମସ୍ତ କରିଛୁ !—ଅତି ନିକଟତୁରା ସୀତାଦେବ—ଦେଶ
ସମସ୍ତ ଚିତ୍ତକୁ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପଣ କରି ଲବ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତିରେ ଶକ୍ତି-
ବନକୁ ପରପ୍ରାପ୍ତ ମଣି ପ୍ରାଣହର କୁରୁଛନ୍ତି ! ବଦନାସଦେବତା ଯାହାର
ଭକ୍ତମାନେ ଦୈନିକ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ନାହିଁ—ଅଧର ତ ଦୋଷକ ସେ

ପ୍ରକାଶ-ହୋଇଲା ଦୋଇଲୁ । ପୁଣି ନଗରର ଉପକଳରୁ ଯାଇ ନ୍ରିକଟ
 ସେତୁପେ ଅନନ୍ତରାସ ଦେଇଥିଲେ ଏବେ ବନକୁ ଯାଇ ସେ ସେତୁରୁପ ଅନନ୍ତ
 ରାସ ବଢ଼ିଥିଲା । ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନିଜା ସୀତାଦେବୀ ଜଳିନିବନରେ
 ଥାଇ ଅବତରଣରେ ବାଳମୁକ୍ତାମୟ ଗ୍ରୀବା ଅଛନ୍ତି—ରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ସାବିଧବସରୁ କବିଚନ୍ଦ୍ର ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଅତି ରମଣୀୟ ଦୋଇଲୁ । ପଲ-
 ଚଥା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାଉଁଶରେ ଶୀତାଦେବୀଙ୍କ ଅଯୋଧ୍ୟାନଗର ନିବର୍ତ୍ତ-
 ବନପ୍ରାୟ ଜଣାଯାଇ ଥିଲା । ଶ୍ରୀମ, ଜଗର, ବରଷବୃକ୍ଷ ଓ ନଗରର
 ଇତ୍ୟାଦି ଅପରିଚିତ ବସ୍ତୁ ଦେଖି ତହିଁର ବରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ
 ପରି ଶବ୍ଦ ଦୋଇ ମହାସ୍ଵରରେ ଯାଉଛନ୍ତି । ମୋର ଏହା ମନରେ
 ଲାଗି ଉଠୁଛି ଆଉ ସୀତାଦେବୀ ସେ ସତ୍ୟା ଦୈବଦୃଷ୍ଟିମୟରେ କି କଥା
 କହୁଥିଲେ ତା ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ ।—ଅପଣ ଶୋକ ପରିବର୍ତ୍ତନ
 କରନ୍ତୁ । ତନୁପ୍ରଭାବନା, ମଧୁରସ୍ଵରୀ, ବଦେହସଜ୍ଜନଣୀ ସୀତାଦେ-
 ବୀଙ୍କ ପ୍ରଭୁ ପଥପରାଜୟ, ଅବସ୍ଥାପାପ, ବାୟୁବେଗେ ଥକା ସମ୍ପ୍ରମୁଦ୍ଧାସ ବଦଳା
 ଦେବାର ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ସେତୁ ତନୁ ଗ୍ରୀବ ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ ଆଉ ପଦପ୍ରାୟ
 ତମରାସ ବଦଳମଣ୍ଡଳ ଶୀତ୍ଳରେ ମୁନ ଦେବାର ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ ଚରଣ-
 ଦ୍ଵୟ ସ୍ଵରାବଳୀ ଅବସ୍ଥାସଜ୍ଜିତ ଦେଇ ଗ୍ରୀବ ଦୁଃଖିନୀ ଦେବାରୁ
 ବର୍ଣ୍ଣମାତ୍ର ଅବସ୍ଥାସଜ୍ଜିତ ଦୋଇ ସ୍ଵରା ପଦ୍ମଦେଶସଦୃଶ ପ୍ରଭୁ ବସ୍ତ୍ରାଦି
 ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁବଳ ଅସ୍ତ୍ରାସ ବଦଳୁବାରୁ ଶିରଣରେ
 ହିଂସ, ବ୍ୟାସ, ହାତ ଦେଖି ସୁଖା ଡାକୁ ନାହାନ୍ତି । ଅପଣ ସେମାନଙ୍କ-
 ଚରିତ୍ର, ମହାବଳଙ୍କ ଚରିତ୍ର ତ ଅପଣା ଯାଇ ଶୋକ କରବେ ନାହିଁ ।
 ସେମାନେ ଶୋକପରିବର୍ତ୍ତନପ୍ରଦାନ ମହର୍ଷିଗଣସେବକ ପଥ ଅନଳମୁନ
 ତର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ଥାନସରେ ବ୍ୟାସକହାସ ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିବାର କର
 ମହାବଳଙ୍କର ଶୁଭ ଅବେଶ ପାଉଛନ୍ତି ।

ବୌଦ୍ଧ ।—(ଦର୍ପିତସାସ ବ୍ୟବହାର) ହା ରାମ ! ହା ପୁଣି ! ହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ !
 ହା ସୀତା !

ପଣ ।—(ଦର୍ପିତସାସ ବ୍ୟବହାର) ପୁଣି ! ମୋର ଦୃଢ଼ସ୍ଵ ଶାନ୍ତିପାଉଛି !
 — ଅଜା ମୋର ରାମ ବରୁଣରେ ବାଟ ଲାଗୁଥିବ !— ପୁଣି ମୋତେ ଅଭି-
 ଶରେ ବଦ ସେ କି ପହଞ୍ଚିଛି—ଅଜା ଦେହେ ଚାହିଁମାନ ।—

ପୁଣ ।—(ପୁଣି) ପଣା ଶରୀର ଦୋଇ ଗଲେଣି—ମୋତେବ ଏହାକହୁଣା ବଲ୍ଲ
 ଲାଗୁ ନାହିଁ !—(ପ୍ରକାଶେ) ମହାବଳ ! ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଗଙ୍ଗାମୟା-

କୌଣସି—ଅପଣ ଏପରି ଅସ୍ତିତ୍ବ ଦାଉଁ ତ ଦେଉଛନ୍ତି—

ସୁମି ।—ମହାଶୟ ! ଅସ୍ତିତ୍ବ ଦେଉଛନ୍ତି—ଏପରି ଦାଉଁ ତ ଦେଉଛନ୍ତି !

ଦୟ ।—ଅସ୍ତିତ୍ବ ତ ଅସ୍ତିତ୍ବ—ମୋର ହେଁ ଅସ୍ତିତ୍ବ—ସେ ଅସ୍ତିତ୍ବର ଦୟା ସ୍ବରୂପ
ହୋଇଛି—ହଁ ଅସ୍ତିତ୍ବ—ଅସ୍ତିତ୍ବ ଦେଉଁ—ଦାଉଁ !—ମୋର ଶେଷ ହୋଇ
ଅସ୍ତିତ୍ବ !—କୌଣସି ! ଅସ୍ତିତ୍ବର ଶେଷ ହେଲା ତ ନା ?

କୌଣସି ।—(ଦାଉଁ ଦାଉଁ) ଏ କଣ ମହାଶୟ ! ଅପଣ ଏମନ୍ତ ଦାଉଁ ତ ଦେଉଁ
ଛନ୍ତି ।—ଅସ୍ତିତ୍ବର କଣ ଗଲାଣି—

ଦୟ ।—(ଶୀଘ୍ରରେ) ଅସ୍ତିତ୍ବ ନା—ହା ଶୟନ—ହା କୌଣସି ! ହା ଶୟନ
ଦୟାକର ସ୍ବରୂପ !—ହା ଶୟନ !—ହା ଶୟନ !—ହା ଶୟନ !—ହା
ଶୟନ !—ଶୟନ ! ଶୟନ ! (ଦେବ ମୋଡ଼ି ପଡ଼ି ଶୟନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ।)

କୌଣସି ।—(ଦାଉଁ ଦାଉଁ) ଏକ ! ଏକ ! ଶୟନ ଶୟନ ! (ପଡ଼ି ଓ ମୃତ୍ୟୁ ।)

ସୁମି ।—(ଶୟନ ଶୟନରେ) ଶୟନ—ଅମେ ଦାଉଁ ତ ଦେଉଁ
(ପଡ଼ି ଓ ମୃତ୍ୟୁ ।)

ସୁଦ ।—(ଶୟନ ଶୟନରେ ଦାଉଁ ଦେଉଁ) ଶୟନ ! ଶୟନ !

ସ ବ ଚ ଦା ଶ ଚ ଦ ।

(ଦେଖିଥୋ ଗାଉ ।)

ସଂକଳିତ ଦେବୀ—ଦାଉଁ ଦେଖ ।

ତ ଦେଲ ତ ଦେଲ ଦେଲ ସଂକଳିତ ।

ସଂକଳିତ ମହାଶୟ ଶୟନ ଦେଖାଯାଉ । ଦୋଷ ।

ଦାଉଁ ଦେଖ—ଅସ୍ତିତ୍ବର

ଦାଉଁ ଦେଖ ଦେଖାଯାଉ,

ଅସ୍ତିତ୍ବର ଦେଖାଯାଉ

ଦେଖ ମୋର ଶୟନ । ୧ ।

ସଂକଳିତ ଦାଉଁ—ଦାଉଁ

ଶୟନ ସଂକଳିତ,

ସଂକଳିତ ଦେଖାଯାଉ

ମୃତ୍ୟୁରେ ସଂକଳିତ । ୨ ।

ସେ ଦେଖାଯାଉ ଦେଖାଯାଉ

ଦେଖାଯାଉ ଦେଖାଯାଉ—

ସଂକଳିତ ଦାଉଁ ଦେଖାଯାଉ

ଦେଖାଯାଉ ଦେଖାଯାଉ । ୩ ।

ଅସ୍ତିତ୍ବ ଦେଖାଯାଉ ଦେଖାଯାଉ

ଦେଖାଯାଉ ଦେଖାଯାଉ—

ସଂକଳିତ ଦାଉଁ ଦେଖାଯାଉ

ଦେଖାଯାଉ ଦେଖାଯାଉ ! ୪ ।

ସଂକଳିତ